

Sejmik Województwa Pomorskiego

SAMORZĄD POMORZA

Zeszyty Problemowe

Nr 3/2016

Gdańsk 2016

Wydawca

URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Sejmik Województwa Pomorskiego

80-810 Gdańsk, ul. Okopowa 21/27

tel. 58 32 61 736, e-mail: sejmik@pomorskie.eu

Redaktorzy: Grzegorz Grzelak, Jerzy Barzowski, Czesław Elzanowski

Współpraca: Magdalena Kuropatwińska

Recenzent: Tomasz Parteka

Korektor: Anetta Konopacka

Projekt graficzny okładki: Arkadiusz Stawiński

Skład i druk: Zapol Sobczyk

Zasoby fotograficzne, które nie zostały opisane inaczej,
pochodzą z archiwum UMWP.

ISSN 1641-1420

Spis treści

Grzegorz Grzelak

Wstęp	5
-------------	---

I część. Integracja województwa

Mieczysław Struk

Ziemia Słupska w województwie pomorskim	6
---	---

Jarosław Czochański, Jakub Pietruszewski

Polityka ochrony krajobrazu w województwie pomorskim – w kierunku audytu krajobrazowego w województwie pomorskim	10
--	----

Grzegorz Grzelak

Integracja bałtycka. Forum Parlamentów Południowego Bałtyku	18
---	----

II część. Rolnictwo

Daniel Roszak

Charakterystyka rolnictwa pomorskiego	29
---	----

Barbara Ditrich

Tradycje żywnościowe i jakość żywności w województwie pomorskim	46
---	----

Katarzyna Radtke

Współpraca międzynarodowa i działania ekologiczne	53
---	----

Antoni Hajdaczuk

Współpraca międzynarodowa – projekty wschodnie finansowane z Programu Pomocy Rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP	55
---	----

Aleksander Mach

Dorobek i perspektywy rozwojowe Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego	58
--	----

Dokumenty

Stanowisko Zarządu Związku Województw RP z 13 września 2016 r. w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o regionalnych izbach obrachunkowych (projekt z września 2016)	63
--	----

Stanowisko Zarządu Związku Województw Rzeczypospolitej Polskiej z 22 września 2016 r. w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o regionalnych izbach obrachunkowych oraz niektórych innych ustaw z 12 września 2016 r.	65
---	----

Stanowisko Zarządu Związku Województw Rzeczypospolitej Polskiej z 28 września 2016 r. w sprawie Projektu Strategii Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju	67
--	----

Stanowisko Związku Miast Polskich wobec skierowanego do konsultacji społecznych Projektu Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju	75
--	----

Opinia Związku Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie Projektu Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju	77
Memorandum w sprawie alternatywnej drogi wodnej łączącej Zalew Wiślany z Zatoką Gdańską	80
Memorandum w sprawie programu rządowego dla subregionu słupskiego w związku z budową Bazy Obrony Przeciwrakietowej w Redzikowie.	85
Memorandum w sprawie programu rządowego dla obszaru oddziaływania pierwszej elektrowni jądrowej w Polsce	99
Informacja Departamentu Zdrowia UMWP na temat problemów służby zdrowia w województwie pomorskim	110

* * *

Z działalności samorządu pomorskiego – wybór fotografii	114
---	-----

Grzegorz Grzelak

Wiceprzewodniczący Sejmiku Województwa Pomorskiego

Wstęp

Rok 2016 przez Sejmik Województwa Pomorskiego został ogłoszony Rokiem Pomorskiej Wspólnoty Obywatelskiej. Na kolejnych obradach plenarnych i w Komisjach Sejmiku poruszane były różne aspekty integracji wewnętrznej, a także międzynarodowej regionu pomorskiego. Na sesjach wyjazdowych podejmowano takie zagadnienia, jak: perspektywy rozwojowe Ziemi Słupskiej (w Słupsku), trendy na rynku pracy w kontekście perspektyw rozwoju sieci szkół zawodowych (w Kwidzynie), systemowe podejście do zarządzania krajobrazem (w Chojnicach), zachowanie dziedzictwa kulturalnego i poprawa infrastruktury kultury (w Wejherowie), sytuacja w podmiotach leczniczych samorządu województwa pomorskiego w powiązaniu z planami finansowymi Narodowego Funduszu Zdrowia i projektowanymi zmianami legislacyjnymi w opiece zdrowotnej (w Tczewie). Niektóre z tych zagadnień znalazły swoje odzwierciedlenie w artykułach części pierwszej niniejszego numer naszego wydawnictwa.

Część druga poświęcona jest różnym tematom dotyczącym pomorskiego rolnictwa, od jego ogólnej charakterystyki, problemów rozwojowych, poprzez pomorskie tradycje żywnościowe, rozwój rolnictwa ekologicznego, po wykorzystanie współpracy międzynarodowej w tych dziedzinach. Znaleźć w niej również można artykuł odnoszący się do niedawnych zmian legislacyjnych dotyczących przejęcia przez rząd (recentralizację) prowadzenia ośrodków doradztwa rolniczego.

Problemowi zmian legislacyjnych w dużej mierze poświęcony jest obszerny dział Dokumenty. Znalazły się w nim materiały dotyczące zmiany ustawy o regionalnych izbach obrachunkowych, w zasadniczy sposób podporządkowującej te instytucje rządowi oraz dyskusji wokół przygotowywanego przez rząd projektu „Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju”. Znalazł się w nim również materiał informujący m.in. o projekcie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych – „sieć szpitali”. W tej części zamieszczamy również powstałe na zamówienie marszałka województwa pomorskiego memoranda dotyczące ważnych problemów regionalnych: budowy alternatywnej drogi wodnej łączącej Zalew Wiśłany z Zatoką Gdańską, programu rządowego dla subregionu słupskiego w związku z budową Bazy Obrony Przeciwrakietowej w Redzikowie i programu rządowego dla obszaru oddziaływania pierwszej elektrowni jądrowej.

Niniejszy numer „Samorządu Pomorza” przygotował zespół reprezentujący wszystkie kluby polityczne obecne w Sejmiku Województwa Pomorskiego.

Część I.

Integracja województwa

Mieczysław Struk

Marszałek województwa pomorskiego

Ziemia Słupska w województwie pomorskim?¹

W dyskusji nad Ziemią Słuską należy skupić się na trzeźwej ocenie sytuacji, podsumowaniu dotychczasowych działań, ale przede wszystkim na tym, jaki kształt powinna mieć polityka rozwojowa skierowana do tego rejonu, a także na tym, kto i jak powinien tę politykę realizować.

Spróbujmy najpierw odpowiedzieć na pytanie: **Jak jest?** Jak wygląda Ziemia Słupska z perspektywy regionu i w porównaniu z podobnymi miejscami w Polsce?

Po pierwsze, wielkość populacji i jej struktura wiekowa zmieniają się niekorzystnie na przestrzeni ostatnich 15 lat, choć jest to cecha większości obszarów w kraju. Jest to bardzo ważny czynnik, który powinien rzutować na charakter i kierunek długofalowych działań sektora publicznego.

Po drugie, sytuacja ekonomiczna – widziana m.in. przez pryzmat wielkości gospodarki czy poziomu zatrudnienia – nie odróżnia negatywnie Ziemi Słupskiej od podobnych obszarów w regionie i w kraju. Przeciwnie, powiat słupski zanotował w ciągu ostatnich 5 lat jeden z największych spadków bezrobocia w województwie, a stopa bezrobocia w Słupsku jest niższa od średniej dla regionu.

Dodatkowo warto podkreślić rosnącą pozycję sektora produkcyjnego, któremu sprzyja funkcjonowanie Słupskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, a także zdywersyfikowaną strukturę kluczowych branż gospodarczych. Działają tu firmy należące do czołówki pomorskich przedsiębiorstw i eksporterów.

Po trzecie, Ziemia Słupska dysponuje znaczącym, wciąż nie w pełni wykorzystanym potencjałem, jakim są bogata i różnorodna przestrzeń przyrodnicza, zasoby dziedzictwa kulturowego i ciekawa oferta turystyczna. Są to mocne podstawy do stworzenia na tym obszarze silnej i zróżnicowanej oferty spędzania czasu wolnego, która będzie coraz mniej uwarunkowana porami roku i nastawiona na maksymalizację przychodów, a nie tylko liczby odwiedzających.

¹ Referat wygłoszony podczas sesji Sejmiku Województwa Pomorskiego, która odbyła się 25 kwietnia 2016 r. w Słupskim Inkubatorze Technologicznym.

Po czwarte, wbrew stereotypowym opiniom, warunki i jakość życia na Ziemi Słupskiej zapewniają o wiele więcej satysfakcji niż frustracji jej mieszkańcom, biorąc pod uwagę choćby dostępność do takich usług publicznych, jak: opieka żłobkowa, edukacja szkolna i opieka zdrowotna. Znamienne są wyniki ogólnopolskiej „Diagnozy Społecznej 2015”, które plasują podregion słupski na pozycji lidera w Polsce pod względem zadowolenia mieszkańców z miejsca życia oraz na 9. miejscu w Polsce pod względem oceny jakości życia przez mieszkańców. Nad tymi wynikami nie można przejść bezrefleksyjnie, tym bardziej, że znajdują one potwierdzenie w poprzednich edycjach „Diagnozy Społecznej”.

Podsumowując można stwierdzić, że choć obecna sytuacja Ziemi Słupskiej nie jest idealna, to stanowi dobry punkt startu do realizacji skoordynowanej wiązki przedsięwzięć mogących zdynamizować rozwój tej części województwa. Parafrazując słowa komisarz Danuty Hübner, można stwierdzić, że: „nie ma powodów, dla których Ziemia Słupska ma być przeciętną częścią Pomorskiego, Polski czy Unii Europejskiej”.

Dziś, z perspektywy czasu, dodałbym drugą część do tego zdania: pod warunkiem, że ziemia słupska ma na siebie pomysł, ma liderów i opiera swoje myślenie o przyszłości na wewnętrznych przewagach i potencjałach, umiejętnie rozpoznając zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne.

Drugie pytanie brzmi: **Czy Ziemia Słupska miała w ostatnich latach adekwatny dostęp do zewnętrznego, głównie unijnego, wsparcia rozwojowego?**

Żeby udzielić odpowiedzi, należy przeanalizować skalę, strukturę i źródła pochodzenia wsparcia zewnętrznego, a w przyszłości także realne efekty tego wsparcia. Jednak już dziś nasuwa się kilka podstawowych refleksji.

Po pierwsze, skala wsparcia Ziemi Słupskiej środkami UE w ostatnich latach była znacząca. W tej części regionu zrealizowano prawie 2200 projektów o łącznej wartości ponad 2,5 mld zł. Oznacza to dodatkowe środki rozwojowe w wysokości 7300 zł na mieszkańca. Tak dużego strumienia nakładów publicznych nie notowano tu nigdy wcześniej.

Po drugie, struktura wsparcia Ziemi Słupskiej środkami UE od roku 2007 jest bardzo różnorodna tematycznie: od inwestowania w szeroko rozumianą aktywność przedsiębiorstw, poprzez przedsięwzięcia w sferze turystyki, kultury, edukacji, aktywizacji zawodowej i społecznej oraz ochrony zdrowia, aż po kapitałochłonne projekty dotyczące transportu, energetyki czy ochrony środowiska. Można więc uznać, że interwencja ta była kompleksowa.

Po trzecie, Ziemia Słupska w różnym stopniu skorzystała z dostępnych w Polsce źródeł wsparcia UE. Jeśli chodzi o programy zarządzane centralnie, to największe korzyści finansowe uzyskała na obszary wiejskie i politykę rybacką. Stosunkowo zaś najmniejszym strumieniem popłynęły środki z programów polityki spójności. Wynika to głównie z ich ukierunkowania na inwestycje o znaczeniu ponadregionalnym i krajowym, np. transeuropejskiej sieci transportowej.

Z kolei w programach, na których realizację bezpośredni wpływ miał samorząd regionalny, Ziemia Słupska uzyskała wsparcie zbliżone do średniej wojewódzkiej lub dużo większe. Oznacza to, że na poziomie pomorskim lepiej niż na poziomie krajowym dostrzegane są deficyty i bariery rozwojowe tego obszaru.

Odpowiadając na pytanie o **dostępność zewnętrznych środków rozwojowych dla ziemi słupskiej**, można stwierdzić, że ich wielkość i struktura odpowiadają w zasadzie charakterowi tego obszaru. Jednak trudno byłoby zaryzykować tezę, że zostały one w każdym przypadku ukierunkowane optymalnie. Innymi słowy – ich pozytywny wpływ na realia społeczno-gospodarcze mógł być wyższy niż ten, który dziś obserwujemy. Potwierdza to zresztą tezę, że **środki UE pomagają głównie tym, którzy mają trwałą zdolność do trafnego formułowania i osiągnięcia celów rozwojowych**.

Ostatnie pytanie, z którym chciałbym się zmierzyć w tym wystąpieniu, formułuję następująco: **Czy i w jakim zakresie Ziemia Słupska może liczyć na trwałe i partnerskie wsparcie z poziomu regionalnego?**

Samorząd wojewódzki ma w swojej dyspozycji instrumenty, które pozwalają mu na – zgodne z zasadą subsydiarności – wspieranie pozytywnych przekształceń społeczno-gospodarczych w poszczególnych częściach regionu. Mają one swoje źródło w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego, a także w wynikających z niej Regionalnych Programach Strategicznych.

Po pierwsze, chcemy definiować długofalowe relacje między regionem a jego głównymi partnerami za pomocą Zintegrowanych Porozumień Terytorialnych. W ich ramach uzgadniamy spójny pakiet przedsięwzięć rozwojowych dla danego terytorium, realizowanych przez wiele lat. Jedno z porozumień dotyczy Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Słupska i obejmuje obecnie 12 przedsięwzięć o wartości ponad 255 mln zł.

Po drugie, samorząd województwa pomorskiego zainicjował, a w najbliższych latach będzie realizował lub koordynował realizację wielu przedsięwzięć strategicznych, z których większość obejmie swym zasięgiem Ziemię Słupską. Podmioty z tego obszaru zaangażowane są w 11 przedsięwzięć strategicznych, których łączna wartość dedykowana Ziemi Słupskiej przekroczy 312 mln zł.

Po trzecie, samorząd województwa pomorskiego jest odpowiedzialny za inwestowanie środków UE dostępnych w Regionalnym Programie Operacyjnym na lata 2014-2020. Wiele obszarów tematycznych programu ukierunkowaliśmy terytorialnie, co przekłada się na konkretne preferencje przy ocenie projektów. W przypadku Ziemi Słupskiej są to przede wszystkim obszary: szkolnictwa wyższego, dziedzictwa kulturowego, ochrony zdrowia, edukacji oraz aktywizacji zawodowej i przedsiębiorczości.

Po czwarte, w zapisach Kontraktu Terytorialnego dla Województwa Pomorskiego, który wynegocjowaliśmy z rządem w 2014 r., znalazły się przedsięwzięcia kluczowe dla Ziemi Słupskiej. Chodzi zwłaszcza o budowę drogi S6, modernizację linii kolejowej nr 202 oraz przebudowę wejścia do Portu Ustka, a także rozbudowę systemu zarządzania wodami opadowymi w zlewni rzeki Słupi.

Odpowiadając na pytanie: **Czy i na ile Ziemia Słupska może liczyć na wsparcie z poziomu regionalnego?**, stwierdzam, że nasza oferta dla tej części województwa do roku 2020 ma charakter spójny i kompleksowy. Już dziś obejmuje ona blisko 30 przedsięwzięć o wartości nie mniejszej niż 850 mln zł, przy czym wartość ta będzie finalnie dużo większa. Nasza oferta dotyczy m.in. takich kwestii, jak przyciąganie inwestorów zewnętrznych, sieciowe produkty turystyczne, dziedzictwo kulturowe, edukacja przedszkolna, uczniowie uzdolnieni, średnie i wyższe szkolnictwo zawodowe, aktywizacja na rynku pracy, integracja społeczna, rewitalizacja obszarów zdegradowanych w miastach,

specjalistyczne usługi zdrowotne, transport zbiorowy, efektywność energetyczna, ograniczenie zagrożeń naturalnych i poprawa stanu środowiska.

Jestem przekonany o tym, że województwo pomorskie potrzebuje Ziemi Słupskiej oferującej wysoką jakość życia obecnym i przyszłym mieszkańcom – zdolnej do przyciągania inwestorów wpisujących się w ideę Industrializacji 3.0, a także wymagających turystów i utalentowanych studentów. Pomorskie potrzebuje Ziemi Słupskiej zdolnej do generowania silnych i trwałych impulsów rozwojowych, przede wszystkim w oparciu o wewnętrzne zasoby i potencjały, a także na czas dostrzegającej zewnętrzne szanse rozwojowe.

Być może jednym z takich pozytywnych „wyzwalaczy” powinny być technologie ekoefektywne czy też technologie oparte na wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii. Być może katalizatorem zmian powinna być strefa przyspieszonego rozwoju spajająca dwumiasto Słupsk – Ustka. Być może dynamika rozwoju powinna opierać się na unikalnych zasobach sprzyjających tworzeniu wysokiej jakości usług spędzania czasu wolnego czy usług zdrowotnych. Być może wreszcie, rozwój powinien skupić się na konsekwentnym i skutecznym dyskontowaniu przemian, jakie zostaną wywołane budową tarczy antyrakietowej. Jak widać, w myśleniu o przyszłości tego obszaru istnieje co najmniej kilka opcji strategicznych, które nie są alternatywne i mogą się synergicznie zażybiać. Potrzebne jest jednak ich uświadomienie i rozpoznanie, a także konsekwentne działanie na rzecz ich realizacji.

Oczywiście można założyć, że w ciągu najbliższych 5-8 lat to efektywne spożytkowanie środków unijnych będzie mieć najistotniejszy wpływ na dynamikę rozwoju Ziemi Słupskiej. Jednak takie założenie w żaden sposób nie zastąpi długofalowej wizji rozwoju tego rejonu. Wizji, która musi powstać i być rozwijana tutaj, a nie w Warszawie czy Brukseli. Wizji, która musi być formułowana i realizowana przy aktywnym współudziale obywateli Ziemi Słupskiej potrafiących zaufać sobie i swoim liderom. Wizji, która powinna być selektywnie wspierana z poziomu regionalnego, ale która nie powinna być kreowana wyłącznie na poziomie regionalnym.

* * *

Apeluję do Państwa Radnych, aby nasza dzisiejsza dyskusja skupiła się na przyszłości Ziemi Słupskiej, na tym, jaką sformułować dla niej ścieżkę rozwoju oraz na tym, jak przygotować się do sprawnego i bezpiecznego pokonania tej ścieżki, nie tracąc z pola widzenia naszych pomorskich wartości i pamiętając o kolejnych pokoleniach Pomorzan.

Jakub Pietruszewski

Dyrektor

Pomorskiego Biura Planowania Regionalnego

Jarosław Czochański

Geograf, profesor nadzwyczajny

Uniwersytetu Gdańskiego

Polityka ochrony krajobrazu w województwie pomorskim – w kierunku audytu krajobrazowego w województwie pomorskim

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. z 2015 r., poz. 774), zwana potocznie ustawą krajobrazową, która weszła w życie 11 września 2015 r. wprowadziła do polskiego obrotu prawnego nowy instrument – audyt krajobrazowy. Tym samym stworzyła, postulowane od wielu lat przez różne środowiska, m.in. urbanistów, architektów i przyrodników, ramy prawne dla prowadzenia skutecznej i efektywnej polityki krajobrazowej w skali regionalnej. Zasadniczą przesłanką do podjęcia prac nad ustawą krajobrazową były dostrzegalny chaos urbanistyczny i estetyczny w polskiej przestrzeni opanowanej przez chaotyczną zabudowę, wszechobecne reklamy i niskiej jakości rozwiązania architektoniczne – szczególnie zabudowy na terenach wiejskich oraz brak rozwiązań prawnych w tym zakresie, a z drugiej strony ratyfikowana przez Polskę Europejska Konwencja Krajobrazowa.

Uwarunkowania prawne ochrony krajobrazu

Europejska Konwencja Krajobrazowa (EKK) jest dokumentem przyjętym przez Radę Europy 20 października 2000 r. we Florencji. Definiuje ona krajobraz jako obszar, postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich. Konwencja wprowadza pojęcie **gospodarowania krajobrazem**, które oznacza działanie, z perspektywy trwałego i zrównoważonego rozwoju, w celu zapewnienia regularnego podtrzymania krajobrazu tak, aby kierować i harmonizować jego zmiany wynikające z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych. Innowacyjność podejścia zaproponowana w EKK polega na tym, że dotychczas wszelkie działania ukierunkowane były wyłącznie na ochronę cennych krajobrazów, tymczasem każdy krajobraz powinien zostać rozpoznany i objęty działaniami perspektywicznymi prowadzącymi do powiększenia, odtworzenia lub utworzenia krajobrazów.

Podstawowym zobowiązaniem władzy publicznej każdej ze stron ratyfikujących EKK jest wprowadzenie instrumentów prowadzących do ochrony, gospodarki i/lub planowania krajobrazu – stworzenie i wdrożenie **polityki w zakresie krajobrazu**.

Najważniejsze zadania wynikające z EKK:

- a) prawne uznanie krajobrazów jako istotnego komponentu otoczenia ludzi (...),
- b) ustanowienie i wdrożenie polityki w zakresie krajobrazu (...),
- c) ustanowienie procedur udziału społeczeństwa, organów lokalnych i regionalnych (...),
- d) zintegrowanie krajobrazu z własną polityką w zakresie planowania regionalnego i urbanistycznego oraz innymi politykami, które oddziałują na krajobraz (...).

Kompleksowa transpozycja postanowień EKK do przepisów polskiego prawa dokonana Ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. z 2015 r., poz. 774) wprowadza zmiany w 19 ustawach. Najistotniejsze dla samorządu województwa zmiany dotyczą Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2015 r., poz. 199, z późn. zm.) oraz Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2015 r., poz. 1651, z późn. zm.).

Najważniejszymi zadaniami wynikającymi z ustawy krajobrazowej są:

- a) obligatoryjne sporządzenie przez zarząd województwa i uchwalenie przez sejmik województwa nowego typu dokumentu – tzw. **audytu krajobrazowego**,
- b) możliwość ustalenia przez radę gminy (w formie uchwały będącej aktem prawa miejscowego) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzaju materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane.

Audyt krajobrazowy jest systemową, złożoną procedurą identyfikacji krajobrazów występujących na całym obszarze województwa, określenia ich cech charakterystycznych oraz oceną ich wartości. W audycie krajobrazowym, zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej, zasoby przyrodnicze i kulturowe muszą być traktowane

w sposób integralny, jako wspólny system – co w dotychczas funkcjonującym systemie prawnym było rozdzielone.

W ramach audytu w szczególności:

- a) określa się krajobrazy występujące na obszarze całego województwa oraz identyfikuje **krajobrazy priorytetowe** – krajobrazy szczególnie cenne dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno-widokowe i jako takie wymagające zachowania lub określenia zasad i warunków ich kształtowania,
- b) wskazuje się lokalizacje i granice: parków kulturowych, parków narodowych, rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, obiektów znajdujących się na listach: Światowego Dziedzictwa UNESCO, obszarów Sieci Rezerwatów Biosfery UNESCO (MaB) lub obszarów i obiektów **proponowanych do umieszczenia na tych listach**,
- c) wskazuje się **zagrożenia** dla możliwości **zachowania wartości krajobrazów priorytetowych** oraz wartości krajobrazów w obrębie obszarów i obiektów stanowiących **formy ochrony przyrody, formy ochrony zabytków** oraz na liście **Światowego Dziedzictwa UNESCO** i w **Sieci Rezerwatów Biosfery UNESCO**,
- d) wskazuje się **rekommendacje i wnioski** dotyczące kształtowania i ochrony krajobrazów priorytetowych oraz krajobrazów w obrębie obszarów i obiektów stanowiących formy ochrony przyrody, formy ochrony zabytków oraz na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i w Sieci Rezerwatów Biosfery UNESCO,
- e) wskazuje się **lokalne formy architektoniczne** zabudowy w obrębie krajobrazów priorytetowych.

Ustawodawca określił, że audyt krajobrazowy sporządza się nie rzadziej, niż raz na 20 lat, a termin wykonania określił na 3 lata od wejścia w życie ustawy, tj. do 11 września 2018 r.

Powierzenie samorządowi województwa kluczowej roli w stworzeniu systemu zarządzania krajobrazem jest spójne z celami, które zgodnie z Ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2015 r., poz. 1392 z późn. zm.), są uwzględniane w strategii rozwoju województwa, do których należą:

- a) rozwój i kształtowanie **świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej** mieszkańców, a także pielęgnowanie i rozwijanie **tożsamości lokalnej**,
- b) zachowanie **wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego** przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń,
- c) kształtowanie i utrzymanie **ładu przestrzennego**.

System ochrony krajobrazu w województwie

Dotychczas w polskim systemie prawnym ochrona krajobrazu była materią nielicznych i rozproszonych rozwiązań. Zasadniczo opierała się na dwóch systemach:

- a) ochrony przyrody i krajobrazu regulowanym na podstawie Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2015 r., poz. 1651, z późn. zm.),

- b) ochrony walorów kulturowych regulowanym na podstawie Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2014 r., poz. 1446, z późn. zm.).

W tym stanie prawnym, kształtowanym w różnych uwarunkowaniach ustrojowych, brak było systemowego podejścia do ochrony krajobrazu jako struktury przestrzennej będącej wypadkową uwarunkowań naturalnych i działalności człowieka na przestrzeni dziejów. Jego skutkiem jest więc funkcjonowanie do dziś dwóch oddzielnych systemów ochrony:

- a) przyrodniczych obszarów chronionych, gdzie ochronie przyrody i walorów krajobrazowych dedykowane są przede wszystkim **parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe,**
- b) ochrony walorów kulturowych, ustanawianych w postaci prawnych form ochrony: wpis do **wojewódzkiego rejestru zabytków** (zabytków **nieruchomych, ruchomych** oraz **zabytków archeologicznych**), uznanie za **pomnik historii**, utworzenie **parku kulturowego, ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego** oraz ustawowe: wpis do **wojewódzkiej ewidencji zabytków**.

Biorąc pod uwagę nowe uwarunkowania prawne ochrony krajobrazu, audyt krajobrazowy może się stać podstawą do wypracowania zintegrowanej, spójnej koncepcji gospodarowania i zarządzania krajobrazem w województwie.

Ochrona zasobów i walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych województwa została ukształtowana w różnych systemach politycznych oraz w ramach zróżnicowanych struktur administracyjnych (różne podziały administracyjne). Przyniosło to przede wszystkim różne podejście do zasobów i walorów przyrodniczych, kulturowych oraz krajobrazowych. Efektem tego jest dziś zróżnicowana struktura przestrzenna obszarów chronionego krajobrazu. Przykładowo w dawnym województwie elbląskim obszary chronionego krajobrazu wyznaczane były w oparciu o doliny rzeczne, zaś w śląskim w oparciu o formy ukształtowania terenu.

W województwie pomorskim ochroną prawną przyrody i krajobrazu objęte jest łącznie 32,7 proc. powierzchni. W skład systemu obszarów chronionych wchodzi m.in.:

- a) najwyższe formy ochrony przyrody – 132 rezerваты przyrody i 2 parki narodowe – stanowiące łącznie zaledwie 1,9 proc. powierzchni województwa,
- b) 9 parków krajobrazowych – obejmujących 9,2 proc. powierzchni województwa (ustanowionych w latach 1978-1990),
- c) 44 obszary chronionego krajobrazu – obejmujące 21,5 proc. powierzchni województwa (ustanowione w latach 1981-1997),
- d) 32 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe – obejmujące 0,75 proc. powierzchni województwa,
- e) dodatkowo Minister Środowiska ustanowił ochronę przyrody na obszarach Natura 2000 dla 103 obszarów siedliskowych (zatwierdzonych jako Obszary mające znaczenie dla Wspólnoty), obejmujących 9,7 proc. powierzchni województwa oraz 15 obszarów ptasich, obejmujących 19,9 proc. powierzchni województwa (przy czym obszary te w znacznym stopniu wzajemnie się nakładają).

Za najcenniejsze obszary przyrodniczo-krajobrazowe należy uznać przestrzenie w granicach dwóch Światowych Rezerwatów Biosfery UNESCO – tj. Słowińskiego ŚRB oraz

ŚRB Bory Tucholskie. Ich jądro stanowią dwa parki narodowe: Słowiński Park Narodowy i Park Narodowy Bory Tucholskie. Poza tymi obszarami i rezerwatami przyrody wszystkie pozostałe stanowią relatywnie słabe formy ochrony, umożliwiające w zasadzie nieograniczony rozwój przestrzenny przy zachowaniu obowiązujących w nich ograniczeń.

W województwie pomorskim mamy zróżnicowanie form i intensywności występowania zasobów dziedzictwa kulturowego. To wynik zarówno procesów historycznych, warunków naturalnych, w tym dostępności do trwałych materiałów budowlanych, ale także zasobności dawnych mieszkańców regionu. Można tu odnaleźć relikty kultur wpisujących się we wspólne dziedzictwo europejskie (kultura wielbarska, kultura obróbki bursztynu) oraz wspólne dziedzictwo Morza Bałtyckiego i Europy Północnej (kultura rzucewska, kultura wikingów, dziedzictwo Gotlandii oraz dziedzictwo Hanzy). Każda z nich, jak również obecność na tych terenach zakonów cystersów, franciszkanów, dominikanów (w tym rycerskich: krzyżaków, joannitów) oraz osadnictwa olęderskiego i menonickiego pozostawiła po sobie materialne dziedzictwo kulturowe. Wśród zasobów tych znajdują się zarówno powszechnie znane i unikatowe, jak zamek w Malborku, a także liczne mniej znane, ale mające duże znaczenie dla krajobrazu kulturowego, utrzymania tożsamości narodowej i regionalnej. Wiele z tych zasobów jest jednak w złym stanie, często nie w pełni zachowana i wymaga gruntownej restauracji. Brak ich odpowiedniego rozpoznania, w tym poznania ich prawdziwej wartości, ogranicza możliwość ich uwzględniania na poziomie lokalnym, jako istotnego czynnika rozwojowego (np. produktu turystycznego).

Na obszarze województwa pomorskiego formami ochrony zabytków objęto:

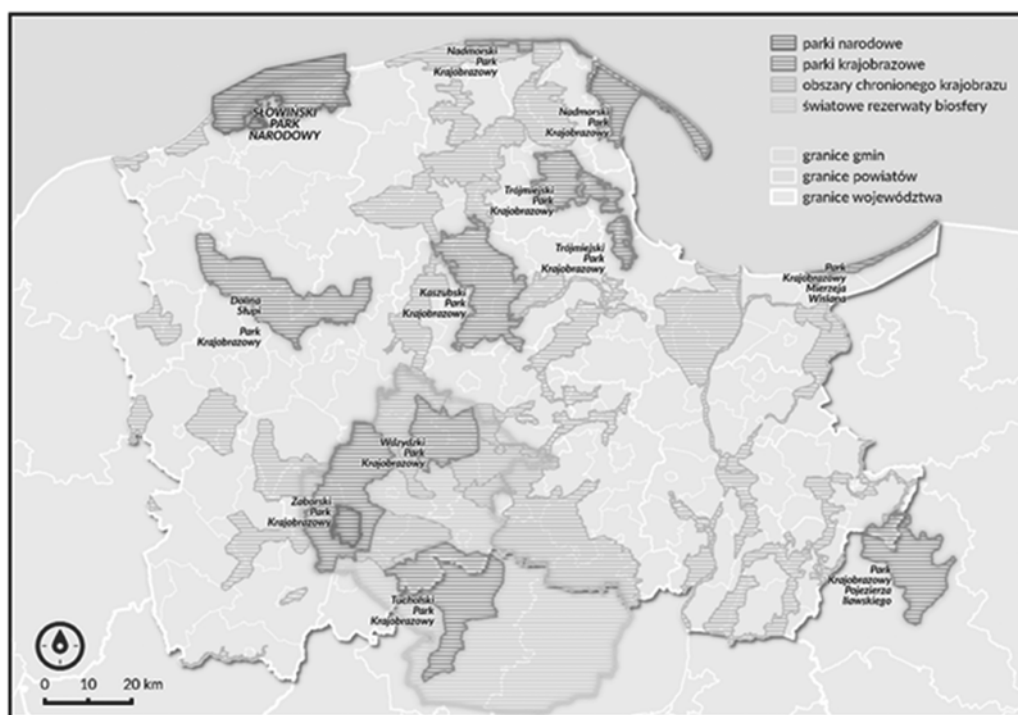
- a) 3191 obiektów, wpisanych pod 1921 numerami do wojewódzkiego rejestru zabytków²,
- b) 5 zespołów uznanych przez Prezydenta RP za pomniki historii: Gdańsk – miasto w zasięgu obwarowań z XVII w., Gdańsk – Pole Bitwy na Westerplatte, Malbork – zespół zamku krzyżackiego, Pelplin – zespół pocystersko-katedralny, Gdynia – historyczny układ urbanistyczny śródmieścia,
- c) 3 parki kulturowe – forma ochrony stworzona z myślą o ochronie krajobrazu kulturowego: Ośmiu Błogosławieństw we wsi Sierakowice (gm. Sierakowice), Osada Łowców Fok w Rzucewie (gm. Puck), Park Kulturowy Klasztorne Stawy (m. Słupsk).

Procesy przekształcania krajobrazu regionu, występujące ze szczególnym natężeniem od lat 80. nasiliły się w trakcie transformacji ustrojowej m.in. w wyniku wzrostu znaczenia prywatnej własności gruntów oraz liberalizacji niektórych przepisów z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego, ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także coraz większego rozżewu pomiędzy treścią przepisów prawnych a ich egzekwowaniem. Krajobraz degraduje się zarówno w skali wielkoprzestrzennej, np. w wyniku procesów suburbanizacji oraz rozwoju zainwestowania rekreacyjnego, jak i w mikroskali, np. przez likwidację przydrożnych zadrzewień lub dewastację zabytkowych układów przestrzennych wsi czy założeń dworsko-parkowych. Scedowanie większości decyzji przestrzennych na poziom samorządu gminnego spowodowało, że cele związane z wąsko rozumianym rozwojem gospodarczym i społecznym oraz partykular-

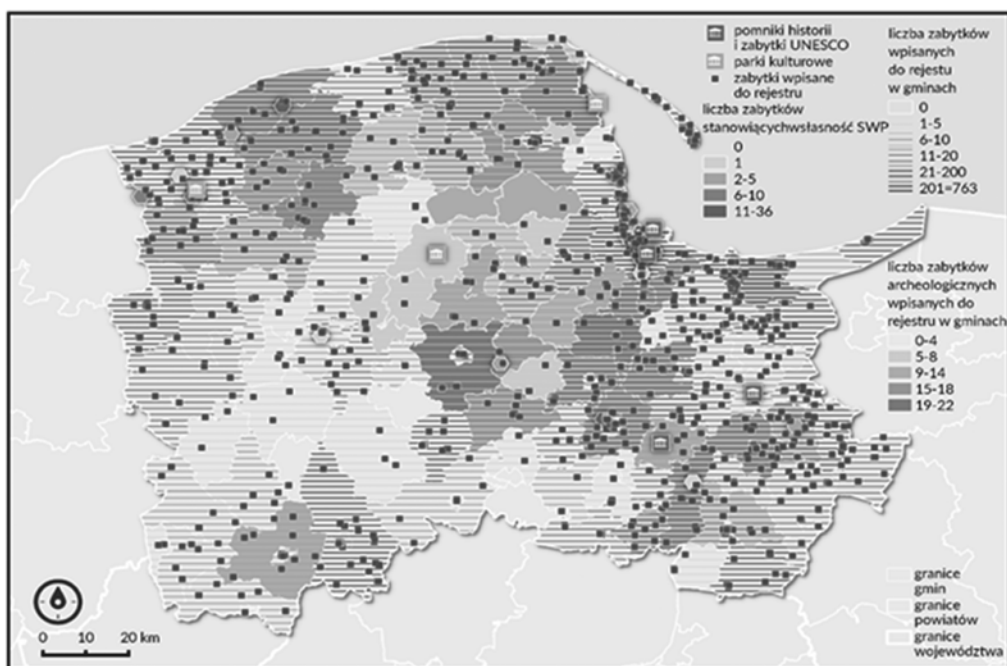
² Stan na 16 czerwca 2016 r.

ne cele indywidualne, najczęściej dominują nad celami związanymi z ochroną publicznych i uniwersalnych wartości wizualno-estetycznych krajobrazu. Presja na środowisko, wynikająca z chaotycznego rozwoju przestrzennego (suburbanizacji) w szerokim otoczeniu obszaru metropolitalnego i obszarów atrakcyjnych turystycznie, spowodowała bezpowrotną utratę wielu walorów i przekształcenie wielu miejsc w granicach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu.

Kompetencje samorządu województwa w ramach stanowienia form ochrony przyrody i krajobrazu obejmowały dotychczas tylko utworzenie parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Większość tych obszarów wymaga jednak weryfikacji i urealnienia zasięgu oraz zakresu ochrony wobec istniejącego obecnie stanu środowiska i zachowania walorów krajobrazowych. Nowy instrument prawny ochrony krajobrazu, jakim jest audyt krajobrazowy, daje podstawy prawne do kompleksowej waloryzacji zasobów krajobrazowych województwa oraz zgodnie z art. 38a ust. 5 Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym do wskazania tych obszarów objętych formami ochrony przyrody (parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe), które ze względu na znaczący spadek wartości krajobrazu wymagają pogłębionej analizy zasadności ich dalszej ochrony.

Rys. 1. Obszary ochrony przyrody w województwie pomorskim.

Rys. 2. Obiekty ochrony dziedzictwa kulturowego w województwie pomorskim.

Proponowane działania

Przedstawione powyżej uwarunkowania prawne i stan pomorskiego krajobrazu stanowią podstawę do rozpoczęcia prac nad określeniem realnej polityki krajobrazowej województwa. Głównym celem pomorskiej polityki krajobrazowej będzie zintegrowany system gospodarowania, planowania i ochrony zasobów krajobrazowych przy wykorzystaniu istniejących prawnych narzędzi realizacji i wdrażania na poziomie regionalnym oraz lokalnym. Realizacja tego celu wymaga sporządzenia audytu krajobrazowego dla województwa pomorskiego. Zintegrowana ochrona i zarządzanie zasobami krajobrazowymi będzie służyć wzmocnieniu ich znaczenia w życiu społeczno-gospodarczym województwa. Trzeba stworzyć odpowiednie narzędzia oraz wdrożyć środki **właściwe** dla poszczególnych obszarów województwa.

Prace nad Audytem Krajobrazowym Województwa Pomorskiego zostaną podjęte po wejściu w życie Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie szczegółowego zakresu i metodologii audytu krajobrazowego (prawdopodobnie IV kwartał 2016 r.). Proces sporządzania audytu krajobrazowego będzie uspołeczniony, przez zaangażowanie jednostek samorządu terytorialnego, partnerów społecznych, środowiska naukowego oraz organów i instytucji właściwych do jego opiniowania. Zostaną tu wykorzystane dobre praktyki, wypracowane w trakcie prac nad sporządzeniem „Projektu Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego”.

Główne korzyści wynikające z audytu krajobrazowego:

- a) identyfikacja zasobów (inwentaryzacja terenowa) i ich waloryzacja (wyznaczenie obszarów priorytetowych),
- b) wypracowanie spójnego dla województwa modelu ochrony, planowania i gospodarowania krajobrazem na poziomie regionalnym i lokalnym,
- c) wypracowanie wniosków dotyczących weryfikacji granic istniejących parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu,
- d) wprowadzenie zakazów w formie przepisów prawa miejscowego w strefach ochrony krajobrazu w parkach krajobrazowych i obszarach chronionego krajobrazu, dotyczących m.in. lokalizowania nowych obiektów budowlanych, w tym odbiegających od lokalnej formy architektonicznej,
- e) nawiązanie współpracy z interesariuszami oraz trwałe partnerstwa regionalne i lokalne dotyczące gospodarowania krajobrazem,
- f) koordynacja świadomych działań na rzecz uzyskania równowagi pomiędzy rozwojem społecznym, gospodarczym oraz ochroną zasobów przyrodniczych i kulturowych,
- g) wspieranie rozwoju gospodarczego na bazie szans stwarzanych przez cenne walory krajobrazowe, rozwój lokalnych marek oraz tworzenie nowych miejsc pracy – krajobraz jako wartość ekonomiczna,
- h) wzmocnienie tożsamości regionalnej mieszkańców województwa oraz świadomości potrzeby zachowania dla przyszłych pokoleń wysokiej jakości krajobrazu.

Grzegorz Grzelak

Wiceprzewodniczący Sejmiku Województwa Pomorskiego,
Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna w Gdańsku

Integracja bałtycka. Forum Parlamentów Południowego Bałtyku

Procesy integracji europejskiej przebiegają nie tylko na płaszczyźnie współpracy państw, ale także – a może przede wszystkim – w kontaktach indywidualnych oraz wspólnot lokalnych i regionalnych. W Europie Zachodniej proces ten zapoczątkowała polityka Charlesa de Gaulle’a i Konrada Adenauera w drugiej połowie lat 50., która z pogranicza francusko-niemieckiego, będącego dotychczas obszarem konfliktów między oboma państwami i narodami, stworzyła oś międzynarodowej współpracy europejskiej. Takie historyczne ośrodki – miasta na „linii Renu”, jak Bazylea, Strassburg, Luxemburg, Maastricht, Bruksela czy Haga, stały się wkrótce symbolem współpracy już nie tylko francusko-niemieckiej, ale i ogólnoeuropejskiej. Dzisiaj, w latach krytyki instytucji europejskich, warto o tym pamiętać. Warto pamiętać czym była Europa przed i po tym „pojednaniu” francusko-niemieckim.

Po transformacji w Europie Środkowo-Wschodniej, a może w trakcie tej transformacji, następuje jakby (nie lubię tego wyrażenia) „powtórka z historii”. Na pograniczu polsko-niemieckim powtórzył się model pojednania w oparciu o polityczne traktaty międzynarodowe z 1990 i 1991 r., a potem o analogiczny model współpracy oparty o wspólnoty lokalne i regionalne. Dokonał się w szczególności po gestach Helmuta Kohla i Tadeusza Mazowieckiego w Krzyżowej. Nastąpiło „odblokowanie” obydwu państw i narodów na siebie. Polska „odkrywa” Niemcy jako istotną przestrzeń europejskich wartości cywilizacyjnych. Niemcy „odkrywają” Polskę jako kraj i naród uważający się za europejski i dążący do pełnej integracji z Unią Europejską. W regionie bałtyckim partnerami polskich województw stają się także regionalne i lokalne społeczności Skandynawii, krajów bałtyckich i Federacji Rosyjskiej.

Pomorze uczestniczy także w działalności międzynarodowych bałtyckich organizacji współpracy wielostronnej, takich jak Konferencja Subregionalna Państw Morza Bałtyckiego czy Euroregion Bałtyk (od początku ich istnienia). Od 2004 r. województwo pomorskie, a ściślej jego Sejmik, uczestniczy także w inicjatywie skupiającej polityków reprezentujących regiony południowej części Bałtyku, zwanej Forum Parlamentów Południowego Bałtyku. Obecnie, po 12 latach działalności, uczestniczą w niej landtagi: Meklemburgii-Pomorza Przedniego i Szlezwika-Holsztynu, Senat Wolnego Hanzeatycznego miasta Hamburg, sejmiki województw pomorskiego i zachodniopomorskiego oraz Warmii i Mazur oraz Duma Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej.

W 2003 r. z inicjatywy Sylwii Bretschneider, prezydenta landtagu Meklemburgii-Pomorza Przedniego, odbyła się konferencja w Neubrandenburgu, w której uczestniczyli przedstawiciele parlamentów regionalnych landów niemieckich Szlezwik-Holsztyn i Meklemburgia-Pomorze Przednie oraz polskich województw: pomorskiego i zachodniopomorskiego. Motywem głównym było omówienie stanu przygotowań do planowanego na następny rok przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, a także perspektyw współpracy transgranicznej w południowym basenie Morza Bałtyckiego po rozszerzenie UE na wschód. Warto podkreślić, że w tym momencie Pomorze Zachodnie miało już doświadczenie wieloletniej współpracy z Meklemburgią-Pomorzem Przednim, swoim niemieckim sąsiadem przez granicę państwową z Niemcami, a Pomorze realizowało porozumienia dwustronne z landem Szlezwik-Holsztyn. To właśnie na spotkaniu w Neubrandenburgu przygotowano koncepcję zinstytucjonalizowania współpracy między organami przedstawicielskimi tych czterech regionów. Po spotkaniu w Gdyni w 2007 r. w skład Forum weszły parlamenty regionalne województwa warmińsko-mazurskiego i Obwodu Kaliningradzkiego. Funkcję obserwatora pełnili natomiast przedstawiciele Rady Regionu Skanii ze Szwecji.

W kwietniu 2004 r. na spotkaniu w Gdańsku przyjęto Deklarację Forum Parlamentów Południowego Bałtyku. Elementem przygotowania tego spotkania była wspomniana konferencja w Neubrandenburgu zorganizowana pod hasłem „Perspektywy ponadgranicznej współpracy w regionie Południowego Bałtyku po rozszerzeniu UE na wschód”. Wcześniej jeszcze, w kwietniu na spotkaniu w Hohwacht, dyskutowano na temat wspólnych interesów przyszłej współpracy parlamentarnej w południowym i południowo-zachodnim basenie Morza Bałtyckiego. Dokument strategiczny „post-Hohwacht” zawierał punkty węzłowe i wspólne projekty współpracy. Dotyczyły one:

- realizacji polityki strukturalnej Unii Europejskiej po 2006 r. w zakresie wymiany doświadczeń, uzgadniania stanowisk, pozyskiwania informacji w Brukseli oraz formułowania wspólnych strategii i projektów dla rozwoju regionu południowego i południowo-zachodniego Bałtyku;
- wzmocnienia regionalnego i parlamentarnego wymiaru procesu integracji europejskiej poprzez solidarne działania i lobbing w instytucjach UE, wspólne występowanie o środki UE, współpracę biur łącznikowych w Brukseli;
- wymiany doświadczeń z działalności parlamentów regionalnych dotyczących, na przykład, współpracy władzy legislacyjnej i wykonawczej, kształtowania się systemu kompetencyjnego, publicznej pracy parlamentarnej, czy nawiązywania kontaktów zewnętrznych;
- rozwoju polityki informacyjnej UE wobec obywateli i roli parlamentów regionalnych przy tym zadaniu;
- prowadzenia dialogu międzykulturowego za pośrednictwem parlamentów regionalnych;
- wymiany dziennikarzy młodego pokolenia dla rozwoju przekazu informacyjnego na temat sytuacji politycznej, ekonomicznej współpracujących regionów;

- wsparcia inicjatywy powołania, a później działalności fundacji na rzecz młodzieży bałtyckiej³.

Wspólna deklaracja o międzyregionalnej współpracy parlamentów z 27 kwietnia 2004 r., powołująca Forum Parlamentów Południowego Bałtyku, wskazywała na konieczność wspierania współpracy międzyregionalnej i transgranicznej zgodnie z założeniami Wymiaru Północnego Unii Europejskiej i polityką zrównoważonego rozwoju, obejmującą rozbudowę korytarzy transportowych. Deklarowano potrzebę wspólnej reprezentacji interesów na zewnątrz, zbliżenia między „starymi” a „nowymi” członkami UE na poziomie regionów i rozwoju specyficznej tożsamości kulturowej⁴. Zdaniem reprezentacji Pomorza należało w tym momencie, związanym z rozszerzeniem UE, koncentrować się na:

- realizacji strategii lizbońskiej, uzupełnionej postanowieniami z Goeteborga;
- zwiększeniu bezpieczeństwa morskiego, ze szczególnym uwzględnieniem Regionu Morza Bałtyckiego;
- rozwoju idei tzw. „autostrad morskich”;
- rozwoju edukacji i inwestowaniu w zasoby ludzkie;
- podnoszeniu jakości życia mieszkańców;
- budowie społeczeństwa obywatelskiego;
- inicjowaniu i wspieraniu aktywności młodzieży;
- lobbingu i współpracy z organizacjami europejskimi i bałtyckimi⁵.

Od 2004 r. Forum Parlamentów spotyka się cyklicznie, raz w roku w kolejnych regionach wchodzących w skład organizacji. W okresach pomiędzy spotkaniami plenarnymi pracują także, powoływane *ad hoc* grupy robocze.

II Forum Parlamentów Południowego Bałtyku przebiegało pod hasłem: „Priorytety polityki regionalnej: strukturalnej, transgranicznej i młodzieżowej”. Znakomitą część uwagi poświęcono przygotowaniu do realizacji europejskiej polityki strukturalnej, w szczególności w kontekście III Raportu Kohezyjnego w odniesieniu do pozycji regionów, a w szczególności regionów Południowego Bałtyku. Przesłanką do podjęcia tego tematu oraz dwóch innych, były aktualne dokumenty unijne. Normą w pracach Forum Parlamentów stanie się czerpanie z dorobku programowego Unii Europejskiej.

Rezolucja końcowa II Forum wspierała wyrażoną w III Raporcie Kohezyjnym zasadę solidarności, która powinna być obecna w polityce regionalnej UE i służyć zmniejszaniu różnic w poziomie rozwoju poszczególnych regionów. Postulowane konieczne uproszczenia nowej polityki strukturalnej UE miały się wyrażać w zwiększaniu odpowiedzialności i swobody działania regionów oraz – co za tym powinno iść – większym zaangażowaniu gremiów parlamentarnych i samorządowych. Za gwarancję celowego ukierunkowania programów i ich skuteczności uznano swobodę podejmowania decyzji na szczeblu regionalnym. Samorządy wojewódzkie i rządy krajów związkowych zachęcano do lepszego wykorzystywania transgranicznych środków pomocowych. Rezolucja

³ „Konferencje parlamentów z regionu Południowego Bałtyku i Południowo-Zachodniego Bałtyku. 26- 27 kwietnia 2004, Gdańsk. Podstawy do dyskusji na spotkanie robocze 12 stycznia 2004 r.”, tłumaczenie robocze M. Makówka (Departament Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego).

⁴ „Wspólna deklaracja o międzyregionalnej współpracy parlamentów w południowym basenie Morza Bałtyckiego”, Gdańsk, 27 kwietnia 2004 r.

⁵ I Forum Parlamentów Południowego Bałtyku. Wystąpienie otwierające, B. Synak (przewodniczący Sejmiku Województwa Pomorskiego), Gdańsk, 26 kwietnia 2006 r., mps.

wyrażała pewną wątpliwość co do dotychczasowych reguł ich rozdysponowania, wyrażając się w postulatcie ponownego przeprowadzenia przestrzennej delimitacji obszarów wsparcia w przypadku współpracy transgranicznej w basenie Morza Bałtyckiego⁶.

W nawiązaniu do polityki turystycznej w południowej części obszaru Morza Bałtyckiego zwrócono uwagę na konieczność podejmowania wspólnych, ponadgranicznych inicjatyw dla zwiększania potencjału turystycznego, w tym także współpracy sieciowej. Za niezbędne do rozwoju turystyki uznano rozbudowę infrastruktury transgranicznej, zachowywanie wartości środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego oraz wykorzystanie środków europejskich dla kształcenia, doskonalenia zawodowego pracowników branży turystycznej. II Forum rozpoczęło także proces angażowania młodzieży ze swoich regionów do uczestnictwa w prowadzonych w jego ramach konsultacjach. Powstał realizowany do 2009 r. projekt zatytułowany „Młodzież, Region, Parlament”, który był związany z wyjazdami studialnymi do regionów partnerskich oraz zaangażowaniem młodzieży w prace związane z tematami, jakimi zajmuje się Forum.

Problematyka rozwoju turystyki w południowej części obszaru Morza Bałtyckiego oraz współpracy młodzieży stały się głównymi tematami III Forum Parlamentów Południowego Bałtyku, jakie odbyło się w Binz na wyspie Rugia (Meklemburgia-Pomorze Przednie) w następnym, 2005 r. Odrębną kwestią na tym spotkaniu stało się kontynuowane później zagadnienie polityki morskiej UE. W Forum uczestniczyła młodzież ze Szlezwika-Holsztynu, Meklemburgii-Pomorza Przedniego, Pomorza, Pomorza Zachodniego, a także Skanii (Szwecja) i Obwodu Kaliningradzkiego (Rosja).

Rezolucja z Binz dotyczyła przede wszystkim promowania obszaru Południowego Bałtyku jako atrakcyjnego regionu turystycznego, wypoczynkowego, urlopowego, z wykorzystaniem możliwości, jakie stwarza dla międzyregionalnych projektów turystycznych trzeci cel polityki regionalnej Unii Europejskiej (szczególnie w zakresie turystyki morskiej i nadbrzeżnej). Podkreślano, że warunkiem rozwoju dużego ruchu turystycznego jest rozbudowa infrastruktury transportowej, sieci dróg szybkiego ruchu, lotnisk, tras kolejowych i żeglugowych. Władze regionalne powinny wspólnie promować Południowy Bałtyk na imprezach międzynarodowych, a władze rządowe rozwijać sieć przejść granicznych. W zakresie polityki młodzieżowej Forum rozwinęło proces włączania młodzieży w swoje prace, wyrażając także wolę rozpoczęcia kolejnych wspólnych projektów młodzieżowego Bałtyckiego Forum Młodzieży. Rezolucja zawierała również deklarację włączenia się Forum Parlamentów Południowego Bałtyku w proces przygotowania założeń przyszłej polityki morskiej UE. Postanowiono utworzyć grupę roboczą do realizacji tego celu⁷.

To ostatnie zagadnienie stało się tematem kolejnego spotkania w siedzibie landtagu Szlezwika-Holsztynu w Kilonii w maju 2006 r. Tematem IV Forum był „Wkład obszaru Południowego Bałtyku do europejskiej polityki morskiej”. Obejmował on kolejne trzy problemy rozważane w odrębnych grupach: środowisko morskie i bezpieczeństwo na morzu, gospodarka morska, turystyka i rybołówstwo oraz kształcenie morskie, nauka i wykształcenie. Rezolucja IV Forum odnosiła się do treści przedstawionych przez Komisję Europejską w Zielonej Księdze dotyczącej polityki morskiej. Postulowano między innymi utrzymanie przodującej roli Europy w sektorze morskim i optymalizację

⁶ „Rezolucja II Forum Parlamentów Południowego Bałtyku”. Międzyzdroje 20-21 września 2004 r., część I.

⁷ „Rezolucja III Forum Parlamentów Południowego Bałtyku”, Binz na wyspie Rugia, 18-20 września 2005 r.

warunków życia w regionach przybrzeżnych poprzez dostateczną ochronę środowiska morskiego, zrównoważenie warunków życia w regionach przybrzeżnych, równoważenie konkurencyjności między żegluga a innymi gałęziami transportu, rozwój innowacyjności technologii transportu morskiego, uwzględnienie połączeń portów morskich z zapleczem lądowym w ramach transeuropejskich sieci transportowych, rozwój logistyki morskiej, poprawę rentowności gospodarek regionów nadmorskich, tworzenie klastrów morskich, włączenie badań naukowych związanych z morzem i jego zasobami do priorytetów badawczych UE, rozwój kształcenia w zawodach morskich. Forum wyraziło nadzieję, że polityka europejska w dziedzinie rybołówstwa będzie ukierunkowana na zachowanie zasobów morskich. Rezolucja odnosiła się także do wielu różnych szczegółowych zadań związanych z rozprzestrzenieniem się substancji szkodliwych i groźby eutrofizacji Morza Bałtyckiego oraz do zamysłu tworzenia obszarów rozdzielających ruch żeglugowy⁸.

Jak zwykle Forum towarzyszyły warsztaty młodzieżowe organizowane w ramach projektu „Młodzież, Region, Parlament”, tym razem związane z głównym tematem konferencji, jakim była polityka morska Unii Europejskiej.

Zagadnienia poruszane na spotkaniu kontynuowane były na kolejnym zjeździe regionalnych parlamentów w maju 2006 r. w Gdyni. V Forum podkreśliło potrzebę zapewnienia wysokiego bezpieczeństwa na Morzu Bałtyckim, w szczególności wprowadzenia innowacyjnych urządzeń i systemów nawigacyjnych, kompleksowego wyposażenia tras żeglugowych i budowy systemów monitoringu ruchu statków, dodatkowego szkolenia kapitanów i pilotów, szczególnie w zakresie transportu ładunków niebezpiecznych. Rozpoczęto nową tematykę, która miała zdominować następne Forum w Kołobrzegu: powiązany wspólnie ze zmianami klimatycznymi problem zaopatrzenia w energię, w szczególności ze źródeł odnawialnych. Wiązało się to ze stanowiskiem Rady i Komisji Europejskiej dotyczącym rozwoju gospodarki o wysokiej efektywności wykorzystania energii i niskim poziomie emisji gazów cieplarnianych, wreszcie konieczności wzrostu udziału energii ze źródeł odnawialnych w całkowitym zużyciu energii⁹. Forum zaprosiło do swojego grona dwa nowe regiony nadbałtyckie: województwo warmińsko-mazurskie oraz Obwód Kaliningradzki.

Tematem VI Forum Parlamentów Południowego Bałtyku w maju 2008 r. w Kołobrzegu były „Badania naukowe czynnikiem integrującym i szansą rozwoju gospodarczego regionów Południowego Bałtyku”. Rozwinięty został problem polityki energetycznej uwzględniającej kwestie energii odnawialnych oraz skutki zmian klimatycznych. Pogłębiono temat zintegrowanej polityki morskiej ze szczególnym uwzględnieniem problemów eutrofizacji i bezpieczeństwa morskiego. Rozpoczęto analizę zagadnienia prowadzenia badań naukowych w aspekcie tworzenia sieci współpracy między gospodarką, nauką oraz władzami regionalnymi. W okresie poprzedzającym VI Forum bardzo dynamicznie pracowała Grupa Robocza Forum ds. Energii, czego owocem były prace ekspertów prezentowane na dwóch seminariach (przesłuchaniach ekspertów) w grudniu 2007 r. w Schwerinie i w styczniu 2008 r. w Szczecinie¹⁰.

⁸ „Rezolucja IV Forum Parlamentów Południowego Bałtyku”, Kilonia, 21-23 maja 2006 r.

⁹ „Rezolucja V Forum Parlamentów Południowego Bałtyku”, Gdynia, 20-22 maja 2007 r.

¹⁰ Patrz: „Współpraca międzyregionalna. Grupa Robocza ds. Energii. Dokumentacja wysłuchań w dniach 19-20.12.2007 r. w Schwerinie oraz w dniach 24-25.01/2008 w Szczecinie”, Forum Parlamentów Południowego Bałtyku, Schwerin 2008 r.

W dziedzinie polityki energetycznej Forum uznało za priorytetowe zwiększenie wykorzystania źródeł energii odnawialnych, takich jak wiatr, biomasa czy energia słoneczna. W szczególności zadeklarowano wsparcie dla:

- wykorzystania różnych źródeł energii z uwzględnieniem ochrony klimatu, oszczędności i efektywności energetycznej;
- rozwoju energetyki wiatrowej, modernizacji dotychczasowych urządzeń i budowy nowych z poszanowaniem walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- rozwoju potencjału i technologii energetycznego wykorzystania biomasy, ze szczególnym uwzględnieniem organicznych produktów odpadowych;
- wykorzystania urządzeń i systemów solarnych;
- kojarzenia produkcji energii elektrycznej i ciepłej (kogeneracje);
- rozbudowy sieci prądu zmiennego, sieci przesyłowych najwyższych napięć ze zestandaryzowanymi łączami na granicach sieci w celu zwiększenia transgranicznych dostaw energii elektrycznej;
- rozbudowy europejskiej sieci przesyłowej prądu stałego wysokiego napięcia;
- nowelizacji regulacji dotyczących zasilania energią, w szczególności w odniesieniu do wykorzystania energii odnawialnych;
- tworzenia zachęt do rewitalizacji budynków w celu zwiększenia efektywności wykorzystania energii;
- realizacji polityki podatkowej korzystnej dla wykorzystania odnawialnych źródeł energii i owocującej wzrostem produkcji energii.

Uczestnicy spotkania dyskutowali także na temat współpracy między placówkami zajmującymi się odnawialnymi źródłami energii i działań na rzecz utworzenia wspólnego centrum badań energii odnawialnych w regionie południowego Bałtyku¹¹.

W sprawie zintegrowanej polityki morskiej Forum poparło tzw. Niebieską Księgę Komisji Europejskiej¹² oraz uwzględnienie jej zapisów w ramach Wymiaru Północnego Unii Europejskiej. Wreszcie wyraziło zadowolenie z wdrażania satelitarnych systemów monitorowania statków, także w kontekście emisji zanieczyszczeń. Postulowano m.in. wprowadzenie w życie Bałtyckiego Planu Działań w ramach Komisji Helsińskiej (HELCOM) oraz wysokich standardów bezpieczeństwa przy możliwych awariach statków na pełnym morzu, obszarach przybrzeżnych i w portach. Podnoszono także potrzebę opracowania przez państwa nadbałtyckie planów działań w zakresie polityki morskiej oraz prowadzenie skutecznej polityki odbudowy zasobów rybnych Morza Bałtyckiego. W kwestii tworzenia sieci współpracy między gospodarką, nauką i władzami regionalnymi VI Forum zasygnalizowało konieczność wymiany doświadczeń między klastrami gospodarczymi, w szczególności w dziedzinie polityki energetycznej, polityki morskiej, z uwzględnieniem wykorzystania europejskich środków pomocowych. Postulowano tworzenie sieciowych powiązań gospodarki, nauki oraz władz regionalnych w kształtowaniu i wykorzystaniu programów pomocowych Unii Europejskiej¹³.

W Kołobrzegu po raz pierwszy sygnatariuszami rezolucji Forum były regiony Warmii i Mazur (Polska) oraz Obwodu Kaliningradzkiego (Federacja Rosyjska).

¹¹ Komunikat KE, „Zintegrowana polityka morska Unii Europejskiej”, KOM (2007) 575.

¹² „Rezolucja VI Forum Parlamentów Południowego Bałtyku”, Kołobrzeg, 18-20 maja 2008 r., część I.

¹³ Ibidem, część II i III.

Począwszy od 2009 r. Forum Parlamentów Południowego Bałtyku zaczyna się zajmować opiniowaniem projektu, a później realizacją Strategii Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego oraz towarzyszącego jej Planu Działania. Na konferencji w Schwerinie (Meklemburgia- Pomorze Przednie) Forum sformułowało osiem zasadniczych problemów związanych z zarządzaniem i realizacją Strategii.¹⁴ Po pierwsze, wybieralne organy regionalne powinny mieć wpływ na proces realizacji Strategii, co wynika z tego prostego faktu, że reprezentują interesy lokalne i regionalne. Proces ten zatem powinien posiadać wymiar „parlamentarny”. Powinien przede wszystkim dotyczyć regionów bezpośrednio położonych nad Morzem Bałtyckim; regiony te powinny mieć możliwość pełnienia funkcji koordynatora „projektów flagowych wynikających z Planu Działania. Powinien mieć zatem wymiar regionalny. Po trzecie, wymaga on wymiaru instytucjonalnego, bo najefektywniejsze uzgodnienia osiągnąć można w czasie zinstytucjonalizowanych negocjacji. Po czwarte, realizacji Strategii powinno przyświecać hasło „wyrównywania interesów”. Chodzi tu zarówno o zapewnienie, przy określaniu priorytetów i przyporządkowania realizacji projektów flagowych, równomiernego udziału państw i regionów nadbałtyckich, jak i wyważonej relacji między interesami rzeczników ochrony środowiska i rzeczników korzystania z zasobów naturalnych, z jednoczesnym uwzględnieniem wymogów społecznych (dotyczących np. utrzymania czy wzrostu zatrudnienia). Po piąte, stwierdzono, że realizacja Strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego wymaga wymiaru (wsparcia) administracyjnego, wyrażającego się w pogłębionej współpracy różnych instytucji szczebla regionalnego, państwowego i europejskiego, zgodnie z zasadą zarządzania wielopoziomowego (*multilevel governance*). Po szóste, prowadzenie Strategii zależy od oparcia jej o szerokie podstawy społeczne w poszczególnych krajach i regionach. Po siódme, jej realizacja powinna uwzględniać wszystkie kraje regionu Morza Bałtyckiego. Forum apelowało o „zapewnienie ponadsektorowego udziału Rosji” w obrębie obszarów Strategii dotyczących całego Morza Bałtyckiego. Wreszcie, po ósme, realizacja wspólnych celów w obrębie europejskiej polityki bałtyckiej będzie wymagać nakładów finansowych. Pamiętając o tym, że Komisja Europejska nie przewidziała żadnych dodatkowych środków, Forum apelowało do rządów i parlamentów krajowych o wyodrębnienie potrzebnych sum z własnych budżetów.

VII Forum Parlamentów Południowego Bałtyku odniosło się szczegółowo do realizacji poszczególnych priorytetów Strategii. Na przykład, w ramach priorytetu Środowisko podnoszono wagę realizacji Bałtyckiego Planu Działania HELCOM; w ramach priorytetu Dobrobyt – wspierania działań na rzecz rozwoju innowacji, badań naukowych, klastrów, małych i średnich przedsiębiorstw; w ramach priorytetu Dostępność i Atrakcyjność – intensyfikacji połączeń morskich bliskiego zasięgu na obszarze Południowego Bałtyku, podniesienia bezpieczeństwa zaopatrzenia w energię, rozwoju planowania przestrzennego na obszarach morskich w strefach przybrzeżnych¹⁵.

Rok później, w czasie VIII Forum Parlamentów Południowego Bałtyku, sformułowano koncepcję „rozwoju cywilizacyjnego w zgodzie z naturą”. Większość tej końcowej rezolucji dotyczyła jednak infrastruktury i transportu na obszarze działania podmiotów Forum. Akcentowano konieczność rozwoju portów morskich, stworzenie

¹⁴ „Rezolucja VII Forum Parlamentów Południowego Bałtyku”, Schwerin, 5-7 lipca 2009 r.

¹⁵ Ibidem.

koncepcji bałtyckich autostrad morskich i modernizację śródlądowych dróg wodnych. „W odniesieniu do połączeń portów z regionami w głębi kraju należy dążyć do maksymalnego ograniczenia udziału transportu drogowego i przeniesienia transportu ładunków na środki transportu przyjazne środowisku, takie jak kolej i środki żeglugi śródlądowej. W tym kontekście ważną rolę przypisywano rozwojowi turystyki, na przykład, poprzez rewitalizację (reaktywację) międzynarodowej drogi wodnej E-70 oraz poprzez zagospodarowanie Zalewu Wiślanego). Miało to szczególne znaczenie dla podtrzymania morskich tradycji Elbląga jako miasta hanzeatyckiego i jego rozwoju w przyszłości oraz jest warunkowane swobodnym przepływem statków wszystkich bander przez Cieśninę Pilawską”¹⁶.

Istotna część dokumentu poświęcona była planowaniu przestrzennemu na morzu, ochronie środowiska wód morskich oraz zintegrowanemu zarządzaniu strefą przybrzeżną, które to, jak stwierdzono, powinno należeć do kompetencji właściwych władz lokalnych i regionalnych. W deklaracji określono, że szansą rozwojową obszaru Południowego Bałtyku powinna być turystyka promowa oraz rejsowa żegluga turystyczna. Wymagałoby to jednak tworzenia międzyregionalnych czy nawet międzypaństwowych ofert turystycznych i koncepcji marketingowych¹⁷.

W 2011 r. IX Forum powróciło do tematu Strategii Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego (SUERMB), dokonując oceny jej realizacji w takich dziedzinach, jak: turystyka, edukacja, finansowanie Strategii, rozwój wielopoziomowego systemu zarządzania. Generalnie uznano, że Strategia spełnia rolę integracyjną dla działań regionów i państw tego makroregionu europejskiego. Przyczynia się do promocji w Europie Regionu Południowego Bałtyku jako regionu atrakcyjnego turystycznie. Wskazano na rolę Forum Turystycznego Państw Bałtyckich jako inspiratora tworzenia wspólnej marki turystycznej, wspólnych ofert turystycznych i działań marketingowych. W dziedzinie edukacji powtórzono w zasadzie oczekiwania sformułowane dwa lata wcześniej przy okazji VII Forum. W kwestii finansowania Strategii w okresie lat 2014-2020 powrócono do postulatu, by kraje członkowskie UE i regiony w swoich programach operacyjnych określiły środki na realizację celów Strategii. Finansowanie projektów Strategii powinno nadal mieć swoje źródło w środkach Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Wielopoziomowemu zarządzaniu powinno służyć permanentne uczestnictwo parlamentów regionalnych w procesie realizacji i ewaluacji Strategii. Wdrażaniu Strategii Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego powinna służyć współpraca z Rosją i Norwegią, w tym wprowadzenie małego ruchu granicznego z Rosją oraz otwarcie nowych przejść granicznych (lądowych, wodnych) z tym krajem¹⁸.

Kolejne, X Forum Parlamentów Południowego Bałtyku zaowocowało przyjęciem dokumentu określonego mianem „strategicznego” i opatrzonego hasłem „Południowy Bałtyk 2020”¹⁹. Ten obszerny materiał poświęcony był sprawom edukacji, zatrudnienia, innowacyjności, współpracy naukowej, energii odnawialnej, gospodarki zasobami naturalnymi, zrównoważonej turystyki, zintegrowanej polityki morskiej, polityki prze-

¹⁶ „Rezolucja VIII Forum Parlamentów Południowego Bałtyku”, Elbląg, 21-23 maja 2010 r.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ „Rezolucja IX Forum Parlamentów Regionalnych Południowego Bałtyku”, Gdańsk, 3-5 lipca 2011 r.

¹⁹ „Rezolucja X Forum Parlamentów Regionalnych Południowego Bałtyku, Kilonia, 11-13 marca 2012 r.

strzennej na obszarach morskich. W dużym stopniu wykorzystywał i sumował tezy poprzednich rezolucji w kontekście realizacji celów Strategii „Europa 2020”. Podejmował także temat reformy polityki strukturalnej Unii Europejskiej po 2014 r. W szczególności X Forum postulowało o:

- wyposażenie regionów w odpowiednie kompetencje w zakresie wdrażania polityki spójności i umożliwiające tworzenie regionalnych potencjałów rozwojowych;
- zapewnienie możliwości udziału regionów w tworzeniu Strategii i określaniu jej priorytetów w procesie negocjacji umów partnerskich między państwami członkowskimi Unii Europejskiej i Komisją Europejską;
- ograniczenie biurokracji w zarządzaniu funduszami strukturalnymi Unii Europejskiej;
- określenie poziomów finansowania celów Strategii UE dla Regionu Morza Bałtyckiego przez zarządzających programami operacyjnymi, których realizacja nie może się opierać jedynie na programie Interreg (obecnie Europejska Współpraca Terytorialna);
- rozszerzenie tematów (priorytetów inwestycyjnych) w zakresie realizacji celu Europejska Wspólnota Terytorialna;
- wspieranie rozwoju infrastruktury realizującego cele strategii „Europa 2020”, w szczególności rozwój transportu kolejowego, morskiego i wodno-śródlądowego, potencjału energii odnawialnej, technologii informacyjno-komunikacyjnych, potencjału turystycznego;
- uzgadnianie wytycznych Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w kontekście migracji i starzenia się ludności;
- rozszerzenie funkcjonowania instrumentów zwrotnych jako formy wsparcia rozwoju gospodarczego²⁰.

Obradujące w Kilonii X Forum Parlamentów Południowego Bałtyku, powołując się na doświadczenia dotychczasowej współpracy regionów nadbałtyckich tworzących Forum, dokonało wreszcie próby sformułowania kierunków rozwoju, których realizacja miała przyczynić się do urzeczywistnienia wizji „Południowy Bałtyk Przyszłości”:

1. „Region Południowego Bałtyku Przyszłości jest samowystarczalny i bezpieczny energetycznie. Optymalnie wykorzystuje dostępne zasoby i potencjały energetyczne. Stan taki osiągnięty jest z poszanowaniem zasady zrównoważonego i trwałego (sustensywnego) rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem współpracy w zakresie wytwarzania, akumulacji i rozwoju energii odnawialnej, efektywności wykorzystania i oszczędzania energii w ramach pierścienia energetycznego Bałtyku.
2. Region Południowego Bałtyku Przyszłości zapewnia wsparcie dla bliskiej współpracy nauki i biznesu na rzecz rozwoju innowacyjnej gospodarki.
3. Mieszkańcy regionu objęci są porównywalnym systemem edukacji o wysokiej jakości, ułatwiającym udany start na zintegrowanym europejskim rynku pracy, bez barier w zakresie wzajemnego uznawania kwalifikacji naukowych i zawodowych. Należy stworzyć warunki umożliwiające zachowanie równowagi pomiędzy życiem zawodowym a rodzinnym.

²⁰ Ibidem.

4. W Regionie Południowego Bałtyku Przyszłości funkcjonuje sprawny, nowoczesny, multimodalny system transportowy, z gęstą siecią połączeń pomiędzy małymi i dużymi portami, tak w zakresie obrotu towarowego, jak i ruchu turystycznego.
5. Społeczeństwo Regionu Południowego Bałtyku Przyszłości jest silnie ugruntowane w swoich postawach obywatelskich, dysponuje wysokim kapitałem społecznym, jest otwarte, tolerancyjne oraz przy zachowaniu swoich specyficznych tożsamości kulturowych odczuwa również wspólną tożsamość bałtycką, zakorzenioną tak w wielowiekowej historii, jak i aktualnej bliskiej współpracy.
6. W Regionie Morza Bałtyckiego funkcjonuje optymalny, transgraniczny system opieki zdrowotnej. Cały region czerpie korzyści z własnych, przodujących na szczęblu międzynarodowym ośrodków badawczych w zakresie medycyny, techniki i gospodarki medycznej oraz ściśle współpracuje ze sobą w tym zakresie.
7. Region Południowego Bałtyku Przyszłości jest dobrze prosperującym regionem o wyrównanych warunkach bytowych ludności”²¹.

X Forum było ostatnim, które w tak kompleksowy sposób zajęło się rozwojem obszaru Południowego Bałtyku jako regionu Unii Europejskiej, a jednocześnie postarało się dookreślić jego geograficzną, kulturową i społeczno-ekonomiczną tożsamość. Kolejne spotkania Forum Parlamentów Południowego Bałtyku poświęcone były problemom bardziej szczegółowym i wielokroć powracały do wcześniej już podnoszonych zagadnień rozwoju regionalnego. I tak XI Forum w Schwerinie²² zajmowało się energią odnawialną i rozbudową infrastruktury energetycznej, ale także turystyką, zintegrowaną polityką morską, współpracą kulturalną i kontaktami młodzieży. XII Forum w Kaliningradzie²³ w całości było poświęcone wypracowaniu koncepcji południobałtyckiego regionu turystycznego. XIII Forum w Hamburgu²⁴ zajmowało się współpracą przedstawicieli świata nauki i szkolnictwa wyższego w Regionie Morza Bałtyckiego. I wreszcie ostatnie, XIV Forum w Kilonii²⁵, w tematyce swoich prac i przyjętej na koniec rezolucji odniosło się do problemów gospodarki rolno-spożywczej i rybnej oraz do rozwoju obszarów wiejskich w naszej części Europy.

* * *

W ciągu kolejnych lat swojego istnienia Forum stopniowo poszerzało zakres swoich zainteresowań. Dopracowano się także systemu współpracy pomiędzy parlamentami w oparciu o grupy robocze i cykliczne spotkania przygotowujące projekty rezolucji na kolejne konferencje. Forum Parlamentów Południowego Bałtyku zaczęło oznaczać pewien proces współpracy międzynarodowej, formułowania wspólnych poglądów na najważniejsze kwestie dotyczące tego regionu ponadnarodowego. Rezolucje Forum były adresowane zarówno do społeczności regionalnych, innych organizacji bałtyckich, jak

²¹ Ibidem.

²² „Rezolucja XI Forum Parlamentów Południowego Bałtyku”, Schwerin, 2-4 czerwca 2013 r.

²³ „Rezolucja XII Forum Parlamentów Południowego Bałtyku”, Kaliningrad, 19-22 maja 2014 r.

²⁴ „Rezolucja XIII Forum Parlamentów Południowego Bałtyku”, Hamburg, 19-21 kwietnia 2015 r.

²⁵ „Rezolucja XIV Forum parlamentów Południowego Bałtyku”, Kilonia, 12-14 czerwca 2016 r.

i do instytucji europejskich. W tym sensie Forum zaczęło oznaczać rzeczywistą wartość w polityce bałtyckiej.

Z drugiej strony w działalności pojawiło się wiele problemów, które przez kolejne lata pozostawały nierozstrzygnięte. Po pierwsze, Forum skupiało polityków regionalnych reprezentujących organy ustawodawcze (Niemcy, Rosja) lub uchwałodawcze (Polska). Nie miało zatem bezpośredniego przełożenia na władze wykonawcze. Implementacja rezolucji Forum do polityki regionalnej konkretnego podmiotu wymagała więc inicjatyw legislacyjnych, uchwałodawczych, które nie zawsze miały miejsce. Po drugie, parlamenty regionalne wszystkich trzech państw reprezentują różny poziom kompetencji; to co jest właściwe na przykład dla landtagu, nie musi odpowiadać prerogatywom sejmików czy dумы. Wskazania rezolucji mają zatem różnych adresatów w poszczególnych państwach. Po trzecie wreszcie, punktem odniesienia każdej rezolucji jest dorobek prawny i polityczny Unii Europejskiej, co oczywiście nie obowiązuje państwa rosyjskiego i stawia pod znakiem zapytania wiarygodność tych dokumentów w ramach całego Forum²⁶. Problemy te stanowiły przedmiot dyskusji uczestników Forum przynajmniej od spotkania w Kołobrzegu w 2008 r.

²⁶ Sygnatariuszem kolejnych rezolucji od VI Forum w Kołobrzegu był Zastępca Przewodniczącego Dумы Obwodu Kaliningradzkiego lub Przewodniczący Komisji Współpracy Międzynarodowej tego organu.

II część. Rolnictwo

Daniel Roszak

Kierownik Działu Ekonomiki

w Pomorskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego w Lubaniu

Charakterystyka rolnictwa w województwie pomorskim

Na województwo pomorskie olbrzymi wpływ ma duża aglomeracja miejska. Na ogólną liczbę 2,286 mln mieszkańców, w miastach mieszka ok. 65,5 proc., (wg GUS w 2012 r.). Rolnictwo jest jednak istotnym działem gospodarki województwa. Na jego rozwój wpływają zarówno uwarunkowania przyrodnicze, jak i pozaprzyrodnicze. Warunki pozaprzyrodnicze, zwane także społeczno-ekonomicznymi, to przede wszystkim zasoby kapitału ludzkiego, struktura agrarna, poziom mechanizacji oraz infrastruktura techniczna. Natomiast do głównych elementów środowiska naturalnego, mających bezpośredni wpływ na sposób użytkowania ziemi, rodzaj uprawianych gatunków oraz intensywność produkcji rolniczej, zaliczane są warunki klimatyczne, zasoby wodne, warunki glebowe oraz ukształtowanie terenu. Jeżeli chodzi o klimat województwa pomorskiego, to ma on charakter łagodny z wyraźnymi wpływami morskimi. Skutkuje to przesunięciem pór roku w stosunku do Polski środkowej, a także skróceniem okresu wegetacji roślin. Wiosny i lata są tutaj opóźnione i krótsze, z kolei okres przedzimowy, zimy i przedwiośnia są znacznie dłuższe, co przekłada się na przesunięcie terminów zbiorów.

Województwo pomorskie cechuje duże zróżnicowanie w jakości gleb oraz wachlarz układów krajobrazowych. Najlepsze i najżyźniejsze gleby występują na Żuławach i Powiślu. W tych regionach uzyskuje się najwyższe plony zbóż, buraków cukrowych i rzepaku. Tereny te stanowią także potencjalne obszary do rozwoju warzywnictwa i sadownictwa. Regiony nadmorskie charakteryzują się znacznym pofałdowaniem terenu, na których występuje dużo trwałych użytków zielonych, sprzyjających hodowli bydła. Region Kaszub wyróżnia się dużą lesistością, obfitością jezior i oczek wodnych. Gleby są słabszej klasy, głównie piaski i żwiry, stąd ich niższa przydatność rolnicza. Uzyskiwane plony są niższe niż w pozostałych regionach. Wskaźniki jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej pozwalają na wydzielenie czterech, różniących się między sobą podregionów:

- podregion słupski,
- podregion nadmorski,

- podregion kaszubsko-kociewski,
- podregion Żuław i Powiśla.

Ogólna charakterystyka podregionów

Wyszczególnienie	Podregion słupski	Podregion nadmorski	Podregion kaszubsko- -kociewski	Podregion Żuław i Powiśla
Powiaty	bytowski chojnicki człuchowski słupski	lęborski pucki wejherowski	kościerski kartuski starogardzki	gdański nowodworski tczewski malborski sztumski kwidzyński
Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej	59,5	63,1	56,3	82,4
Średnia powierzchnia gospodarstwa indywidualnego	15,90 ha	10,54 ha	9,75 ha	21,18 ha
Struktura zasiewów	66 proc. zboża 4 proc. ziemniak 6 proc. rzepak 3 proc. kukurydza	64,5 proc. zboża 7,2 proc. ziemniak 5 proc. rzepak 2 proc. kukurydza	70 proc. zboża 6,5 proc. ziemniak 2 proc. rzepak 2 proc. kukurydza	68 proc. zboża 9,5 proc. rzepak 4,5 proc. burak cukrowy 3,5 proc. ziemniak
Produkcja zwierzęca	dominuje chów i hodowla trzody chlewnej oraz bydła mlecznego	dominuje chów i hodowla trzody chlewnej	dominuje chów i hodowla drobiu oraz trzody chlewnej	dominuje chów i hodowla trzody chlewnej oraz bydła mlecznego

Tab. 1

Struktura gospodarstw rolnych w województwie pomorskim

Przeprowadzone w 2013 r. badania struktury gospodarstw rolnych zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1166/2008, uwzględniające nową definicję gospodarstwa rolnego (bez ujmowania posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy użytków rolnych o powierzchni poniżej 1 ha prowadzących działalność rolniczą o małej skali), wykazały, że w województwie pomorskim funkcjonuje 39 956 gospodarstw rolnych (tab.2).

**Liczba gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą
wg nowej metodologii GUS**

Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy obszarowe użytków rolnych:											
		do 1 ha włączy- nie	powyżej 1 ha										
			ra- zem	1-2	2-3	3-5	5-10	10-15	15-20	20-30	30-50	50-100	100 i więcej
Województwo pomorskie – 2013	39 956	727	39 229	5037	3852	4810	8478	6019	3265	3155	2367	1383	864

Tab. 2

Liczba gospodarstw rolnych określana przez GUS wg nowej metodologii jest bardzo zbliżona do liczby gospodarstw składających do ARiMR wnioski o dopłaty bezpośrednie – 38 747 w 2015 r. Z ogółu tak zdefiniowanych gospodarstw prawie 65,5 proc. prowadzi produkcję głównie z przeznaczeniem na sprzedaż (w ponad 50 proc.). Wskaźnik ten pozycjonuje gospodarstwa rolne województwa pomorskiego w środku stawki wszystkich województw, a jednocześnie przekracza średnią krajową wynoszącą 62,23 proc.

***Powierzchnia gospodarstw rolnych
w powiatach województwa pomorskiego***

Powierzchnia gruntów ogółem gospodarstw rolnych województwa pomorskiego wynosi 960,7 tys. ha, tj. 5,3 proc. ogólnej powierzchni gruntów w kraju. Areał użytków rolnych liczy 807,5 tys. ha, z tego do gospodarstw indywidualnych należy prawie 78 proc. Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą dysponują 752,6 tys. ha, co stanowi 93,2 proc. ogólnej powierzchni użytków rolnych naszego województwa.

Korzystnie wypada średnia powierzchnia ogólna gospodarstwa województwa pomorskiego.

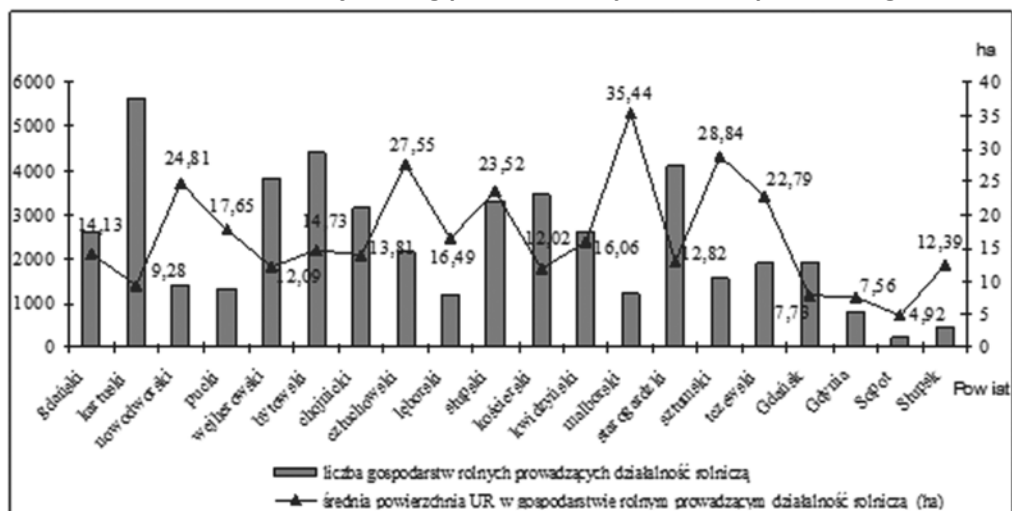
**Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych
wg nowej metodologii GUS**

Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy obszarowe użytków rolnych:											
		do 1 ha włączy- nie	powyżej 1 ha										
			razem	1-2	2-3	3-5	5-10	10-15	15-20	20-30	30-50	50-100	100 i więcej
Województwo pomorskie – 2013	18,48	0,71	18,81	1,47	2,33	3,89	7,19	12,32	17,21	24,15	38,04	69,60	287,88

Tab. 3

W ujęciu powiatowym, pod względem wielkości powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą, jak wskazuje wykres 1, na pierwszych trzech pozycjach lokuje się: powiat malborski – ze średnią 35,44 ha, powiat sztumski – 28,84 ha i powiat człuchowski – 27,55 ha. Nie biorąc pod uwagę miast na prawach powiatu, najmniejszą średnią powierzchnię, liczącą 9,28 ha, posiada gospodarstwo powiatu kartuskiego.

Gospodarstwa rolne i średnia powierzchnia UR w gospodarstwie prowadzącym działalność rolniczą według powiatów województwa pomorskiego

Wykres 1.

Produkcja roślinna

W strukturze użytkowania gruntów w województwie pomorskim 75,6 proc. ogólnej powierzchni użytków rolnych (UR), w gospodarstwach prowadzących działalność rolniczą, stanowią zasiewy. Łąki trwałe zajmują 12,7 proc. UR, pastwiska 5,1 proc., a znikomy odsetek równy 0,8 proc. powierzchni UR stanowią uprawy trwałe, z czego ponad 70 proc. zajęta jest pod sady. Powierzchnia gruntów ugorowanych kształtuje się na poziomie 2,8 proc.

W strukturze zasiewów wg danych GUS z 2014 r. nieodmiennie dominują zboża stanowiące 67 proc. powierzchni zasiewów. Kolejną pozycję stanowią rośliny przemysłowe – 16,2 proc., na trzeciej pozycji plasują się plantacje roślin pastewnych – 10,5 proc., następnie ziemniaków – 3 proc. W dalszym ciągu bardzo niski udział mają uprawy strączkowe – 0,6 proc.

**W podstawowych uprawach w latach 2013-2014 osiągnięto następujące plony
w dt/ha:**

Wyszczególnienie	2013	2014
zboża	40,0	44,5
zboża podstawowe	41,6	46,6
pszenica	52,9	57,6
żyto	30,5	33,7
jęczmień	37,4	40,6
owies	30,1	33,6
pszenżyto	35,3	39,6
mieszanki zbożowe	29,6	32,7
gryka i inne zbożowe	12,2	12,0
kukurydza na ziarno	61,2	49,7
ziemniaki	237	297
buraki cukrowe	581	666
rzepak i rzepik	24,0	36,7
siano łąkowe	46,6	48,2

Tab. 4. Urząd Statystyczny w Gdańsku – Rolnictwo w woj. pomorskim w 2014 r.

Nawożenie

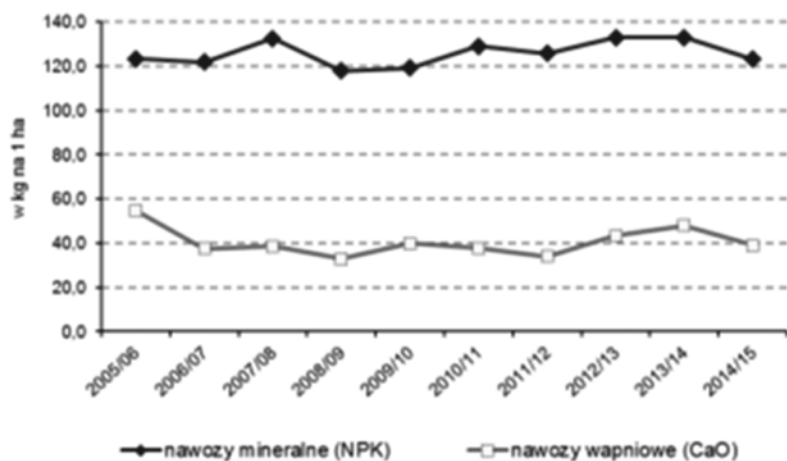
Według danych GUS zamieszczonych w publikacji „Środki produkcji w rolnictwie w roku gospodarczym 2014-2015”, użycie nawozów mineralnych (NPK) w Polsce w czystym składniku w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wyniosło 123,2 kg i było o 7,3 proc. mniejsze niż w poprzednim roku gospodarczym, z tego nawozów azotowych zużyto 69 kg (o 8,6 proc. mniej niż przed rokiem), fosforowych – 20,9 kg (o 10,7 proc. mniej) i potasowych 33,3 kg (o 2,3 proc. mniej).

Autorzy publikacji wskazują na utrzymywanie się niekorzystnej proporcji nawożenia azotem, fosforem i potasem. Stosunek N:P:K w okresie 2014/15 wynosił 1,00:0,30:0,48, podczas gdy zalecany w nawożeniu zrównoważonym – dla upraw polowych wynosi 1,00:0,50:0,98, a dla użytków zielonych – 1,00:0,46:0,68. Wysoki udział azotu z jednej strony powoduje wzrost wydajności, z drugiej jednak ma niekorzystny wpływ na środowisko naturalne. W związku z koniecznością wywiązania się Polski z zobowiązań, które wynikają z przepisów odnośnie ochrony wód przed zanieczyszczeniem azotanami pochodzenia rolniczego, trwają obecnie intensywne prace nad „Programem działań mających

na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych”. W Programie” określone zostaną m.in. okresy nawożenia i maksymalne dawki nawozów azotowych dla upraw w plonie głównym.

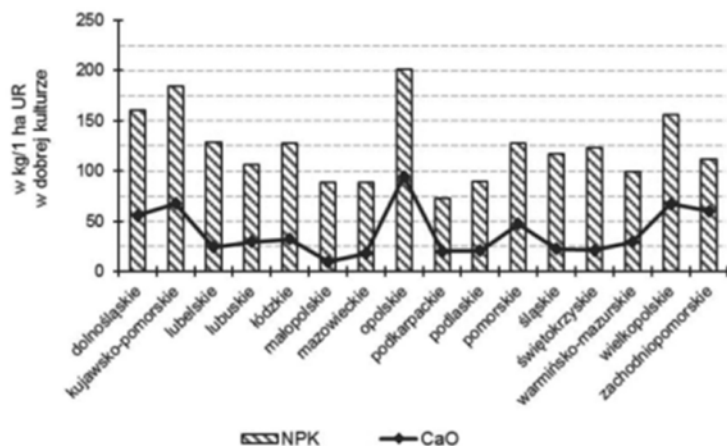
W zakresie nawożenia nawozami wapniowymi, w 2014/2015 r. ich zużycie na 1 ha użytków rolnych obniżyło się w stosunku do poprzedniego roku (o 18,6 proc.) i wyniosło 39 kg. Od 2004 r. – po zniesieniu dotacji, utrzymuje się bardzo niski poziom nawożenia wapniowego, który jest niewystarczający w stosunku do skali zakwaszenia polskich gleb.

Do czynników wpływających na zakwaszanie gleb, oprócz naturalnych warunków glebowo-klimatycznych zalicza się przede wszystkim zanieczyszczenia przemysłowe i komunikacyjne, sprzyjające wymywaniu wapnia i magnezu z gleby, jak również działanie nawozów mineralnych. Zakwaszenie gleb oddziałuje przede wszystkim na ograniczenie plonowania upraw, ale wpływa także niekorzystnie na środowisko poprzez zwiększenie emisji NO_2 do atmosfery oraz wymywanie azotu do wód. Stymuluje również dostępność metali ciężkich z gleby i gromadzenie ich w roślinach. Wapnowanie poprawia urodzajności gleby i zwiększenie przyswajalności przez rośliny m.in.: fosforu, potasu i magnezu oraz mikroelementów. Nawożenie wapniowe powoduje, że ziemia staje się mniej podatna na przenikanie metali ciężkich, maleje przy tym toksyczne działanie glinu i manganu. Efektywniejsze są także procesy rozkładu substancji organicznej.

Wykres 2. GUS, „Środki produkcji w rolnictwie w roku gospodarczym 2014-2015”.

W zakresie poziomu nawożenia oraz potrzeb nawozowych sytuacja w województwie pomorskim nie odbiega zasadniczo od średnich w kraju (źródło: dane Krajowej Stacji Chemiczno-Rolniczej zawarte w publikacji GUS „Środki produkcji w rolnictwie w roku gospodarczym 2014-2015”.

Wykres 3. Zużycie nawozów mineralnych (NPK) i wapniowych (CaO) w roku gospodarczym 2014/2015.

Wyniki badań statystycznych GUS wskazują, że do najczęściej wykorzystywanych nawozów należą: z grupy nawozów azotowych – mocznik, saletra amonowa i saletrzak; fosforowych – superfosfat; potasowych – sól potasowa; wieloskładnikowych – fosforan amonu, polifoska i lubofoska.

Środki ochrony roślin

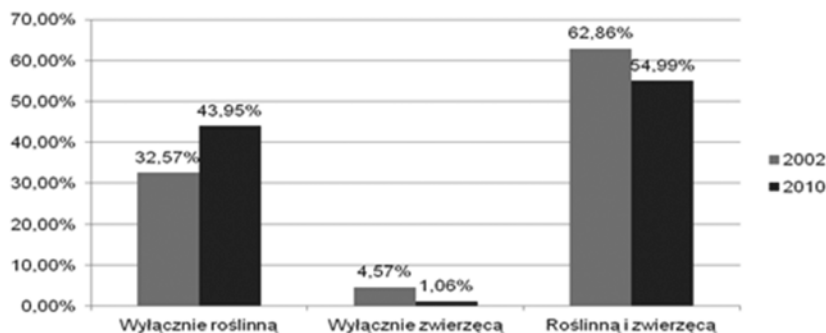
Według danych zawartych w publikacji GUS „Środki produkcji w rolnictwie w roku gospodarczym 2014-2015” w 2013 r. krajowa produkcja pestycydów wyniosła 31,6 tys. ton i była o 25,6 proc. większa w stosunku do roku ubiegłego. Potrzeby rolnictwa oceniono na ok. 65 tys. t **środków ochrony roślin** (w masie towarowej), tj. o 5,8 proc. więcej niż przed rokiem. Zdecydowana większość środków (ok. 80 proc.) pochodziła z importu. W strukturze sprzedaży dominowały środki chwastobójcze (ponad 36 tys. t w masie towarowej), stanowiły one 56,1 proc. sprzedaży wszystkich środków ochrony roślin. Środki grzybobójcze (ok. 18 tys. t w masie towarowej) stanowiły 27,5 proc. Pozostałe środki ochrony roślin w sprzedaży stanowiły łącznie 16,4 proc.. Sprzedaż substancji czynnej zawartej w środkach ochrony roślin na potrzeby rolnictwa była w 2014 r. wyższa niż w 2013 r. o 1353 t (o 6,1 proc.) i wyniosła 23,6 tys. t.

Od 2007 r., zgodnie z metodologią określoną w przepisach rozporządzenia (WE) Nr 1185/2009 z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie statystyk dotyczących pestycydów, w Polsce badane jest zużycie środków ochrony roślin. Celem badania jest uzyskanie danych dotyczących przeciętnego zużycia substancji czynnej na określone (w cyklach 5-letnich) gatunki roślin. W wybranych losowo gospodarstwach rolnych z uprawami przewidzianymi w danym roku do badania, przeprowadza się szczegółową ankietę o stosowaniu środków ochrony roślin. Opracowaniem wyników zajmuje się Instytut Ochrony Roślin – PIB.

Do tej pory brak jednak danych dotyczących wielkości zużycia środków ochrony roślin w poszczególnych województwach.

Produkcja zwierzęca

Powszechny Spis Rolny 2010 potwierdził obserwowany proces zmniejszania się liczby gospodarstw prowadzących produkcję zwierzęcą. Przekłada się to na spadek utrzymywanego погоłowia zwierząt.

Wykres 4. Statystyka gospodarstw prowadzących produkcję rolniczą w województwie pomorskim – 2002 rok do 2010 roku.

Stan погоłowia w województwie pomorskim

Wyszczególnienie	Bydło		Trzoda chlewna		Owce	Konie
	ogółem	w tym krowy	ogółem	w tym lochy		
	w tys. szt.					
Pomorskie 2002	201,2	85,9	1042,8	105,3	14	12
Pomorskie 2010	195,6	75,8	845,3	90,7	17,5	14,1
Dynamika 2010 do 2002	97,2 proc.	88,2 proc.	81,1 proc.	86,1 proc.	125 proc.	117,5 proc.
Pomorskie 2015	204,3	72,8	761,6	73,6	13,5*	10,1*
Dynamika 2015 do 2010	104,45 proc.	96,04 proc.	90,10 proc.	81,15 proc.	77,14 proc.	71,63 proc.

*dotyczy roku 2014

Tab.5

W okresie między Powszechnymi Spisami Rolnymi nastąpiła redukcja погоłowia krów mlecznych – prawie o 12 proc. Do roku 2015 погоowie krów zmniejszyło się o dalsze 4 proc. Spadek nie przekładała się jednak na całe погоowie bydła, którego stan między PSR zmniejszył się jedynie o niecałe 3 proc., a w roku 2015 przewyższył nawet osiągnięty w 2002 r. Niestety spadek погоovia trzody chlewnej ma charakter liniowy (między spisami rolnymi w województwie pomorskim zmniejszyło się ono o ok. 20 proc.). W roku 2015 zanotowano dalszy spadek погоovia trzody chlewnej. W okresie między PSR mieliśmy natomiast do czynienia ze wzrostem погоovia owiec (o 25 proc.) i koni (o ponad 17 proc.). Niestety dane GUS z roku 2014 wskazują na mocny spadek погоovia tych gatunków.

W produkcji bydła liderami w liczebności i intensywności produkcji są powiaty: kartuski, chojnicki i kościerski. W przypadku trzody chlewnej najwyższe stany pogłowia i intensywność produkcji notowane są w powiatach: człuchowskim i starogardzkim, natomiast w produkcji drobiarskiej – w kartuskim i wejherowskim.

W zakresie produkcji żywca rzeźnego jedynie w przypadku mięsa drobiowego mamy do czynienia ze wzrostem produkcji. Wzrostem produkcji w analogicznym okresie wystąpił także w przypadku mleka oraz jaj.

Wyszczególnienie	2012	2013		
	w tys. t		na 1 ha użytków rolnych	na 1 mieszkańca
			w kg	
Produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso (łącznie z tłuszczami i podrobami)	240,2	223,3	302,5	97,4
Mięso i tłuszcze	229,3	212,7	288,1	92,8
w tym:				
wołowe	12,8	12,4	16,7	5,4
cielęce	0,2	0,1	0,1	0,0
wieprzowe	147,7	116,3	157,5	50,7
drobiowe	67,1	82,0	111,0	35,7

Tab.6. Urząd Statystyczny w Gdańsku – Rolnictwo w województwie pomorskim w 2014 r.

Obraz pomorskiego rolnictwa na podstawie badań rachunkowości PL FADN

FADN – Sieć Danych Rachunkowości Gospodarstw Rolnych jest systemem obowiązkowym, nałożonym na każde państwo członkowskie Unii Europejskiej.

Dane uzyskane z prowadzonej rachunkowości stanowią przede wszystkim podstawę sporządzania przez Komisję Europejską raportów na temat sytuacji w rolnictwie oraz na poszczególnych rynkach rolnych, a także o dochodach rolników w UE. Raporty te są opracowywane corocznie w celu przedłożenia Radzie i Parlamentowi Europejskiemu, zwłaszcza przy dorocznym ustalaniu cen produktów.

W polu obserwacji polskiego FADN znajdują się gospodarstwa towarowe o wielkości ekonomicznej min. 4000 SO. Wybrane gospodarstwa – ok. 12 tys. w skali kraju, stanowią próbę reprezentatywną dla gospodarstw w Polsce. Wybór gospodarstw do prowadzenia rachunkowości dokonany został wg klucza uwzględniającego wielkość gospodarstwa w SO i typu rolniczego gospodarstwa. W województwie pomorskim badania są prowadzone na próbie 602 gospodarstw rolnych.

Wyszczególnienie		Razem	Bardzo małe	Małe	Średnio małe	Średnio duże	Duże
	j.m.		2≤€<8	8≤€<25	25≤€<50	50≤€<100	100≤€<500
Wielkość ekonomiczna	euro	52 213,1	6019,5	17 375,4	36 554,1	68 597,4	170 211,2
Powierzchnia użytków rolnych	ha	48,4	10,3	20,3	36,7	67,4	124,2

Tab. 7. Klasyfikacja gospodarstw biorących udział w badaniach.

Tabela pokazuje bardzo wyraźną zależność pomiędzy wielkością ekonomiczną wyrażoną w euro standardowej produkcji a powierzchnią UR w ha. Z tabeli wynika, że osiągnięcie ok. 6 tys. euro wielkości ekonomicznej wymaga dysponowania ok. 10 ha UR w gospodarstwie. Oczywiście nie dotyczy to specjalistycznych gospodarstw produkujących w działach specjalnych.

W gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro) przeważa produkcja roślinna. Z kolei w następnych grupach gospodarstw wydzielonych wg kryterium wielkości ekonomicznej – małych, średnio małych i średnio dużych przewagę pod względem wielkości produkcji osiąga produkcja zwierzęca. Gospodarstwa największe to znowu gospodarstwa z przeważającą produkcją roślinną (im większe gospodarstwa, tym większy udział produkcji roślinnej).

W ramach produkcji roślinnej największy udział w wartości produkcji przypada, we wszystkich grupach, zbożom. Na drugim miejscu w grupie gospodarstw od małych do średnio małych znajduje się produkcja ziemniaków. W większych gospodarstwach ziemniaki ustępują miejsca roślinom oleistym (rzepak) oraz w kilku przypadkach burakom cukrowym. W gospodarstwach najmniejszych, na drugim miejscu w strukturze produkcji roślinnej, znajduje się produkcja warzyw.

W strukturze zasiewów przeważają zboża – średnia 64 proc., w grupie gospodarstw dużych – nawet pow. 70 proc. Plony pszenicy – na dość wysokim poziomie – wzrastają wraz ze wzrostem powierzchni gospodarstwa. Z wielkością gospodarstwa bardzo wyraźnie koreluje także mleczność krów (od ok. 3200 l w gospodarstwach najmniejszych – krowich, do 6830 l w gospodarstwach dużych).

W przypadku produkcji zwierzęcej, w gospodarstwach bardzo małych przeważa produkcja mięsa drobiowego, następnie wieprzowiny. Wartość produkcji wieprzowiny jest w tych gospodarstwach prawie dwukrotnie wyższa od wartości produkcji mleka. Gospodarstwa małe są typowymi gospodarstwami dwukierunkowymi – o prawie jednakowej wartości produkcji żywca wieprzowego oraz mleka. Im większe gospodarstwa, tym większa przewaga wartości produkcji żywca wieprzowego nad wartością produkcji mleka. W grupie gospodarstw dużych – pod względem wielkości ekonomicznej, znalazły się specjalistyczne fermi drobiu rzeźnego i nieśnego, które bardzo wyraźnie zaznaczyły swój udział w statystyce tej grupy.

Koszty bezpośrednie wynoszą od ok. 52 proc. w grupie gospodarstw bardzo małych do ponad 66 proc. w grupie gospodarstw dużych. W kosztach bezpośrednich produkcji roślinnej dominujący jest udział kosztów nawozów – średnio prawie 55 proc. Na podsta-

wie uzyskiwanych danych można wysnuć wniosek, iż w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw, wzrasta w tych gospodarstwach procent udział kosztów bezpośrednich, a maleje ogólnogospodarczych. Uwidacznia się bardzo wyraźna prawidłowość wzrostu dochodu rolniczego wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw.

Wspólna Polityka Rolna

Akcesja Polski do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. miała strategiczne znaczenie polityczne i gospodarcze dla kraju oraz poszczególnych sektorów gospodarki narodowej, w tym także dla rolnictwa i obszarów wiejskich województwa pomorskiego. Obraz pomorskiej wsi tworzą nowe lub odremontowane domy, zadbane podwórka, nowe drogi, chodniki, świetlice wiejskie. Na polach pracują nowoczesne maszyny rolnicze.

Pomorscy rolnicy aktywnie uczestniczą w realizacji WPR. Od 2004 do końca 2014 r. pomorskie rolnictwo i obszary wiejskie uzyskały ponad 9,2 mld zł dopłat i dotacji.

W tej kwocie prawie 7 mld zł to środki uzyskane na rolnictwo w ramach dopłat bezpośrednich i ONW (płatności dla obszarów z ograniczeniami naturalnymi lub innymi szczególnymi ograniczeniami). Na restrukturyzację i unowocześnienie pomorskiego rolnictwa, rolnicy – ponad 4500 beneficjentów – otrzymali w tym okresie kwotę przekraczającą 548 mln zł. Utworzono także ok. 2000 nowych gospodarstw rolnych w ramach działań wspierających młodych rolników. Na działania to przekazano 146,7 mln zł. Około 220 mln zł zostało przeznaczonych na wsparcie istniejących lub powstawanie nowych firm na obszarach wiejskich.

W dalszym ciągu jednak konieczne są działania zmierzające z jednej strony do wzrostu efektywności produkcji rolnej, z drugiej natomiast do zapewnienia satysfakcjonujących dochodów rodzinom rolniczym dysponującym ograniczonym potencjałem produkcyjnym. Konieczność pogodzenia różnych celów i adresatów pomocy stanowi duże wyzwanie dla programów wparcia wsi i rolnictwa w aktualnym okresie programowania WPR do roku 2020.

Trendy rozwojowe pomorskiego rolnictwa

W rolnictwie województwa pomorskiego na przestrzenie ostatniej dekady zaszły bardzo istotne zmiany. Do istotniejszych zaliczyć należy:

- zmniejszanie się liczby gospodarstw, przy jednoczesnym wzroście średniej powierzchni gospodarstwa rolnego. Poprawa struktury agrarnej jest szczególnie widoczna w grupie gospodarstw najmniejszych – 1-2 ha. W tej grupie redukcja liczby gospodarstw w ostatniej dekadzie wyniosła ok. 50 proc.;
- zmiany w strukturze zasiewów – zmniejszyła się uprawa zbóż, szczególnie żyta oraz ziemniaków i buraków cukrowych. Wzrosła natomiast powierzchnia upraw rzepaku oraz kukurydzy;
- w zakresie produkcji zwierzęcej, po okresie gwałtownego zmniejszenia ilości bydła, następuje stabilizacja stanów pogłównia. Niestety w dalszym ciągu mamy do czynienia z drastycznym zmniejszaniem się pogłównia trzody chlewnej;

- następuje poprawa wyposażenia gospodarstw w maszyny i urządzenia rolnicze. Liczba ciągników w ciągu dekady zwiększyła się o ponad 9 proc., natomiast liczba kombajnów zbożowych wzrosła o prawie 50 proc.

Jak wskazują badania rachunkowości rolnej PL FADN (analiza gospodarstw nieprzerwanie prowadzących rachunkowość rolną w latach 2004-2012), w analizowanym okresie dokonywały się dynamiczne zmiany w strukturze ich produkcji.

1. O ok. 27 proc. zmniejszyła się grupa gospodarstw niewyspecjalizowanych (mieszane).
2. Jednocześnie zdecydowanie wzrosła (o ponad 50 proc.) grupa gospodarstw wyspecjalizowana w uprawach polowych.
3. Wyraźny wzrost (o ponad 23 proc.) nastąpił w grupie specjalizujących się w produkcji bydła (razem mleczne i opasowe).
4. Niewielki, w kontekście danych statystycznych spadek (o ok. 10 proc.) miał miejsce w grupie gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji zwierząt ziarnożernych (trzoda i drób rzeźny).
5. Generalnie w roku 2012 w stosunku do roku 2004 liczba gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji zwierzęcej wzrosła o ponad 9 proc.

Przedstawione dane świadczą o tym, że decyzje zarządzających gospodarstwami o kierunku produkcji nie mają charakteru stałego, są one modyfikowane w zależności od sytuacji rynkowej i oceny tej sytuacji przez zarządzających. Zachodzące w sektorze rolnym procesy wymuszane są ogólnymi wyzwaniami globalizacji gospodarki, wspomagane środkami finansowymi z funduszy unijnych, a także stymulowane działaniami doradczymi realizowanymi przez Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego. Do głównych procesów zachodzących w rolnictwie województwa pomorskiego należy zaliczyć:

1. rozwój rolnictwa precyzyjnego – współpraca maszyn rolniczych wyposażonych w odbiornik GPS z satelitami Globalnego Systemu Pozycjonowania;
2. rozwój integrowanej ochrony roślin;
3. systemy marketingowe – innowacyjne formy sprzedaży, np. mlekomaty, sprzedaż bezpośrednia, przetwórstwo metodami tradycyjnymi, produkty ekologiczne;
4. robotyzacja prac, np. zautomatyzowane obory, roboty udojowe, komputeryzacja zarządzania, elektroniczne systemy dawkowania pasz, sterowania mikroklimatem np. w chlewni, naświetleniem;
5. zastosowanie OZE;
6. wykorzystywanie wysokowydajnych odmian roślin uprawnych;
7. zastosowanie nowych form nawozów przede wszystkim do nawożenia dolistnego – będących wynikiem zastosowania innowacyjnych technologii produkcji pozwalających na rozdrobnienie komponentów do wielkości nanocząsteczek.

Realizacja tych procesów ma na celu wzrost efektywności produkcji przy uwzględnieniu zarówno kosztów produkcji, jak i coraz bardziej restrykcyjnie oddziałujących na realizowaną produkcję zagadnień ochrony środowiska.

Analizując dane (badania FADN z lat 2012 i 2013) z gospodarstw rolnych województwa pomorskiego z dwóch kierunków specjalizacji: produkcji mleka oraz produkcji trzody chlewnej, stwierdzono postępujący proces specjalizacji objawiający się m.in.:

- wzrostem wielkości pogłowa (w LU – sztukach przeliczeniowych), szczególnie wyraźnym w gospodarstwach trzodziarskich;
- wzrostem wartości produkcji;
- zmniejszeniem nakładów pracy ogółem, szczególnie wyraźne w gospodarstwach trzodziarskich oraz nakładów pracy najemnej w gospodarstwach mleczarskich – prawdopodobny efekt poprawy wyposażenia technologicznego i wzrostu poziomu specjalizacji;
- wzrastający udział wartości produkcji zwierzęcej w wartości produkcji ogółem, a także wartość produkcji związanej ze specjalizacją gospodarstw w całkowitej wartości produkcji zwierzęcej w gospodarstwie.

Branżą, w której zmiany technologiczne i organizacyjne już praktycznie się dokonały, jest branża drobiarska. Wydaje się, że podobny proces rozpoczął się już w sektorze trzody chlewnej, a objawia się on likwidacją małych, nierentownych hodowli.

Rolnictwo ekologiczne

Działania na rzecz rozwoju rolnictwa ekologicznego stwarzają możliwości rozwiązywania problemów związanych z ochroną środowiska, a także rozwojem obszarów wiejskich przy jednoczesnym wytwarzaniu żywności wysokiej jakości. Rolnictwo ekologiczne wpływa na znaczne utrzymanie i zwiększenie różnorodności biologicznej i walorów przyrodniczych rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Dodatkowo, poprzez swoją pracochłonność, wpływa na zwiększenie zatrudnienia na obszarach wiejskich. Produkcja żywności metodami ekologicznymi jest szansą na podniesienie konkurencyjności przetwórców i producentów rolnych oraz wpływa na zmianę sposobu konkurencyjności na jakościową. Należy również zwrócić uwagę, że światowy rynek rolnictwa ekologicznego rozwija się, zwiększając swoje obroty o około 20 proc. rocznie, przy jednoczesnym kilkuprocentowym wzroście obrotów rynku żywności konwencjonalnej. Ponadto rosnąca popularność żywności ekologicznej w dużym stopniu przyczynia się do zwiększenia atrakcyjności terenów wiejskich oraz rozwoju turystyki wiejskiej, w tym agroturystyki.

Od momentu wstąpienia Polski w struktury UE liczba gospodarstw ekologicznych oraz suma powierzchni upraw ekologicznych wzrosła ponad dziesięciokrotnie. Przyczyną tak gwałtownego zainteresowania rolnictwem ekologicznym były dotacje udzielane rolnikom w ramach PROW 2004-2006 oraz 2007-2013. Zdaniem ekspertów zmiany w systemie dopłat wprowadzane od 2013 (m.in. uzależnienie dopłat do upraw paszowych od posiadania produkcji zwierzęcej) i przewidziane w PROW 2014-2020 spowodują, że liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce, wbrew tendencjom światowym i europejskim, będzie malała.

Takie zjawisko obserwujemy już wyraźnie w województwie pomorskim. Po okresie wzrostu liczby gospodarstw od 65 w 2004 r. do 903 w 2012 r., następuje systematyczny spadek: 892 w 2013 r., 855 w 2014 r., **711 w 2015 r.** (źródło: dane OR ARiMR).

Najwięcej gospodarstw ekologicznych zlokalizowanych jest w podregionie słupskim (405 – gdzie prym wiodą powiat słupski i bytowski), następnie w podregionie Żuław i Powiśla (118, choć przoduje tutaj powiat gdański – 62, a są powiaty, gdzie liczba gospodarstw ekologicznych jest poniżej 10), w podregionie kaszubsko kociewskim – 103, a najmniej w podregionie nadmorskim – 85.

Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych

Według raportu GIJHARS²⁷ powierzchnia użytków ekologicznych w województwie pomorskim w 2014 r. wynosiła prawie **30 tys. ha** (29281,64 ha). Raport wykazał zwiększenie powierzchni użytków ekologicznych w stosunku do roku 2013 (+561 ha) oraz średniej powierzchni gospodarstw ekologicznych. Zwiększył się również procent gospodarstw z powierzchnią w przedziale 20-50 ha, jak i gospodarujących na arealach przekraczających 50 ha. Średnia powierzchnia gospodarstwa ekologicznego w województwie pomorskim wyniosła **34,57 ha** (średnia w Polsce: 26,49 ha).

Udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w województwie pomorskim wynosił w 2014 r. **4,45 proc.** w stosunku do powierzchni krajowej tych użytków, natomiast udział producentów ekologicznych w województwie pomorskim, w stosunku do producentów ekologicznych w Polsce, wyniósł **3,45 proc.**

Struktura upraw ekologicznych województwa pomorskiego

Największy udział, bo aż **74,5 proc.** w strukturze zasiewów upraw ekologicznych stanowią trwałe użytki zielone oraz rośliny przeznaczone na pasze dla zwierząt gospodarskich, zboża stanowią 17,9 proc. (5473,55 t), warzywa: 2,5 proc. (1058,18 t), owoce: 5 proc. (773,98 t), natomiast ziemniaki zaledwie 0,2 proc. (525,77 t).

W roku 2014 aż **80,7 proc.** gospodarstw ekologicznych prowadziło wyłącznie produkcję roślinną, zaś zaledwie **19,3 proc.** zarówno produkcję roślinną jak i zwierzęcą.

System zbierania danych przez jednostki certyfikujące i ich przetwarzania przez GIJHARS uniemożliwia uzyskanie wiarygodnego określenia wydajności upraw ekologicznych.

Zwierzęta ekologiczne w województwie pomorskim

Obsada zwierząt utrzymywanych w systemie rolnictwa ekologicznego jest bardzo niska. Wyróżniają się dwa podregiony: kaszubsko-kartuski (z przewagą powiatu kartuskiego) oraz słupski:

- 64 gospodarstwa utrzymuje 1808 szt. **bydła** – (w tym również bydło mleczne); przodują powiaty kartuski – 17 gospodarstw (560 szt.), bytowski – 10 gospodarstw (161 szt.). słupski – 8 gospodarstw (738 szt.),
- 22 gospodarstwa zajmują się chowem **owiec** (3400 szt.) – najwięcej gospodarstw zlokalizowanych jest w podregionie słupskim (12 gospodarstw – 2280 szt.).
- **trzoda chlewna** jest utrzymywana w 15 gospodarstwach (591 szt.), głównie w rejonie kaszubsko-kociewskim (7 gospodarstw – 472 szt.)
- 8 gospodarstw zajmuje się chowem **danieli** (202 szt.)
- 29 gospodarstw utrzymuje 8934 szt. kur nieśnych.

²⁷ „Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2013-2014”, GIJHARS, Warszawa 2015 r.

Przetwórstwo i produkty ekologiczne:

Pomimo 18-krotnego wzrostu liczby przetwórní ekologicznych w Polsce w okresie 2003-2013 (z 22 do 407), ich liczba jest bardzo niska w porównaniu do krajów zachodnich. Sprawia to, że relacja liczby gospodarstw i użytkowników rolnych przypadających na liczbę przetwórców jest bardzo niekorzystna.

W 2014 r. nastąpił wzrost liczby przetwórní ekologicznych w województwie pomorskim (+11). Obecnie działa **28 przetwórní**, z czego najwięcej jest w podregionie Żuław i Powiśla (16), głównie skoncentrowanych w rejonie Trójmiasta (11). W pozostałych podregionach liczba przetwórní jest rozłożona równomiernie. Przewodzącą branżą jest przetwórstwo ryb (7), chociaż w województwie pomorskim nie ma żadnego producenta ryb metodami ekologicznymi, a pozostałe sektory są bardzo słabo rozwinięte. Istniejące przetwórní specjalizują się głównie w pakowaniu i konfekcjonowaniu produktów. Brakuje przetwórstwa podstawowych surowców ekologicznych, np. zbóż, mleka i mięsa.

Według danych GIHARS z prawie **5,5 tys. ton zbóż** zadeklarowanych przez rolników ekologicznych w województwie pomorskim w 2014 r., żadna ilość ziarna nie została zadeklarowana w kategorii ekologicznego przemiatu zbóż.

W całkowitej dla roku 2014 ilości: **1,887 mln l mleka** ekologicznego zadeklarowanego przez wszystkich rolników z województwa pomorskiego, deklaracja produkcji 1,6 mln litrów należała do jednego gospodarstwa (EkoFarma Kaszubska z powiatu kartuskiego). Pomimo wzrostu produkcji mleka w województwie pomorskim w 2014 r. o 5,66 proc. w stosunku do poprzedniego roku, nie zadeklarowano produkcji przetworów mlecznych i serów.

W wykazie przetwórców ekologicznych województwa pomorskiego znajduje się jeden podmiot przetwórstwa mięsa (rzeźnia z pow. sztumskiego). Wymieniony podmiot oraz żaden z rolników ekologicznych utrzymujących zwierzęta, nie zadeklarował produkcji mięsa metodami ekologicznymi.

W 2014 r. 29 gospodarstw utrzymujących kury nieśne zadeklarowało, w procesie certyfikacji, produkcję **2,104 mln jaj**, w tym deklaracja prawie 1,7 mln jaj należała do dwóch gospodarstw z powiatu słupskiego.

W raporcie GIHARS odnotowano dynamiczny wzrost w pomorskim przetwórstwie owoców i warzyw, w stosunku do produkcji krajowej (z 0,07 proc. do 4,10 proc.).

Żywność ekologiczna

Na żywność ekologiczną średnio wydajemy tylko **3 euro na osobę**, podczas gdy w krajach zachodnich przekracza to 100 euro/os (wg „The world of organic agriculture. Statistics & emerging trends 2015”, FiBL and IFOAM). Tak niskie spożycie produktów ekologicznych w naszym kraju może wynikać nie tylko z zamożności, ale i z borku świadomości kupujących. Wg badań wykonanych przez Katedrę Socjologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu na grupie 250 konsumentów na zlecenie Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, zaledwie **16 proc.** ankietowanych rozpoznało unijne logo produktów ekologicznych.

Słabą stroną rynku produktów ekologicznych jest mała skłonność do współpracy pomiędzy podmiotami tego rynku. W województwie pomorskim nie działa ani jedna organizacja związana z rynkiem produktów ekologicznych.

Należy dążyć do tego, aby gospodarstwa ekologiczne były samowystarczalne ekonomicznie, a wsparcie i płatności były wyłącznie ich dodatkowym dochodem bądź wpływały na ich konkurencyjność. Należy wzmocnić działania w celu tworzenia szerszego rynku żywności ekologicznej, a zwłaszcza przetwórstwa ekologicznego. Rynek tej żywności nie może opierać się tylko na targowiskach, dlatego trzeba zachęcać przetwórców do wiązania się z producentami-rolnikami, którzy wytwarzają ekologiczny surowiec.

Do działań promujących żywność ekologiczną w województwie pomorskim należą:

- Kartuski Targ Produktów Ekologicznych organizowany rokrocznie przez PODR we współpracy z Ligą Ochrony Przyrody,
- targowiska na trójmiejskim rynku z certyfikowaną żywnością ekologiczną zlokalizowane w Gdańsku-Oliwie (Hala Oliwia) – Bazar Natury oraz przy ul. Popiełuszki – BioBazar, w Gdyni w PPNT – Bazar Bo Ze Wsi oraz sieć sklepów z certyfikowaną żywnością ekologiczną,
- coroczny Konkurs Na Najlepsze Gospodarstwo Ekologiczne,
- budowa bazy gospodarstw ekologicznych na stronie internetowej PODR, co ułatwi nie tylko wyszukanie gospodarstw ekologicznych w naszym województwie, ale również usprawni proces komunikowania się pomiędzy tymi podmiotami na rynku.

Rybacktwo śródlądowe

W województwie pomorskim mamy 66 698 ha wód śródlądowych, co stanowi 3,8 proc. powierzchni województwa.

Jeziora zajmują 505,35 km kw. powierzchni, jest ich **2901**. Najwięcej jezior posiada powiat **bytowski – 590, kościerski – 339 i kartuski – 302**.

Podział jezior w zależności od powierzchni:

- 50-100 ha – 94 szt.
- 100-200 ha – 45 szt.
- 200-500 ha – 15 szt.
- 500-1000 ha – 7 szt.
- ponad 1000 ha – 4 szt.

Okolo 70 proc. jezior znajduje się w przedziale 1-5 ha powierzchni lustra wody. Jeziora i rzeki mają duże znaczenie dla osób związanych zawodowo z rybacktstwem oraz dla tych, którzy zajmują się turystyczną ofertą wodną.

Do celów energetycznych wykorzystywanych jest 15 jezior. Do połowu ryb natomiast 848 jezior o powierzchni 3193 ha. Aktualnie w wyniku połowów z 1 ha lustra wody średnio uzyskuje się w jeziorach naszego regionu 9 kg ryb i wielkość ta niestety maleje z każdym rokiem. Dla przykładu w 2003 r. połowy ryb z jezior wyniosły 14,3 kg z 1 ha.

Istotnym czynnikiem powodującym obniżanie tych wyników jest eutrofizacja, powstająca na skutek zrzutu ścieków komunalnych oraz związków organicznych pochodzących z hodowli zwierząt i ryb. Nadmierna eutrofizacja prowadzi do zakłócenia funk-

cjonowania jezior i w konsekwencji do ich degradacji. Szacuje się, że tym procesem zagrożonych jest 50 proc. jezior. Następnym powodem coraz mniejszej liczby odławianych ryb jest powiększająca się liczebność kormorana czarnego. Szacuje się, że obecnie jest to kilkanaście tysięcy sztuk. O wadze tego problemu niech świadczy fakt, że dorosły ptak zjada dziennie ok. 600 gramów ryby.

Obok rybactwa jeziorowego istnieje w naszym regionie dobrze rozwinięta akwakultura hodowli pstrąga tęczowego oraz karpia.

Pstrąg tęczowy jest hodowany w **94** obiektach. Roczna produkcja tej ryby w województwie pomorskim wynosi około 8 tys. ton, co stanowi ok. 45 proc. produkcji krajowej. Produkowana ryba jest bardzo dobrej jakości i znajduje nabywców zarówno w kraju, jak i za granicą. Dużym zagrożeniem dla ośrodków hodowli ryb jest groźna choroba wirusowa VHS – wirusowa posocznica krwotoczna.

Karp produkowany jest w **20** obiektach rybackich. Liczba tych gospodarstw jest praktycznie na stałym poziomie, gdyż karp wymaga cieplejszych stanowisk, których w naszym regionie jest niewiele.

W województwie pomorskim mamy dużo różnego rodzaju przydatnych do produkcji, jednak mało wykorzystywanych, zbiorników wodnych. Są to:

- stawy i sadzawki przeciwpożarowe,
- sadzawki śródpolne i parkowe,
- zalane glinianki, piaskarnie, żwirownie, czy doły potorfowe. Wszystkie te zbiorniki, jeśli mają dostateczną ilość wody, nadają się do produkcji ryb, a ich zagospodarowanie nie jest trudne i nie wymaga dużych kosztów ani nakładów pracy.

Obok wykorzystania małych obiektów wodnych do produkcji ryb, dodatkowym źródłem dochodu dla gospodarstw rybackich może być prowadzenie gospodarki o profilu wędkarsko-rybackim.

Istnieje w naszym województwie duży potencjał chowu suma afrykańskiego (dużo niewykorzystanych obiektów po byłych PGR). Ryba ta ma niewielkie wymagania, jeśli chodzi o ilości wody wykorzystywane do produkcji – można także stosować jej recyrkulację. Przykładem tego typu hodowli może być prężnie działająca hodowla suma afrykańskiego Piotra Gabriela w ŻelkóWKu w gminie Kobylnica.

Barbara Ditrach

Kierownik Działu Przedsiębiorczości, WGD i Agroturystyki
w Pomorskim Ośrodku Doradztwa Rolniczego w Lubaniu

Tradycje żywnościowe i jakość żywności w województwie pomorskim

Jeszcze przed wiekiem żywność naturalna, lokalna i sezonowa stanowiła podstawę żywieniową każdej rodziny. Niemal w każdym domu na wsi przygotowywano zapasy na zimę – kiszono kapustę, kilka razy w roku było świnioobicie, a wędzone szynki i kiełbasy stanowiły wyjątkowy rarytas. Tylko spożywanie naturalnej żywności o wysokiej wartości odżywczej daje człowiekowi gwarancję zachowania zdrowia. W województwie pomorskim, podobnie jak w całym kraju i Unii Europejskiej, systematycznie rośnie zainteresowanie produktami żywnościowymi wysokiej jakości. Jest to odpowiedź konsumentów na pogarszającą się jakość żywności przemysłowej przesyconej konserwantami i chemicznymi dodatkami, która za sprawą wielkich koncernów spożywczych nastawionych na maksymalny zysk zalewa światowe półki, trafiając na nasze talerze. Żywność ta niewiele ma wspólnego z wartością odżywczą, a jej jedyną korzyścią jest opłacalność produkcji, stąd musi dotrzeć do ogromnej liczby konsumentów. Produkcja żywności w uprawie intensywnej ukierunkowana jest na maksymalny zysk oraz masowe stosowanie nawozów mineralnych i środków ochrony roślin. Niektóre z technik stosowanych w rolnictwie intensywnym przyczyniły się do skażenia gleby i środowiska. Wysokie efekty produkcji rolniczej, zwłaszcza na niewielkim areale, np. w ogrodnictwie, osiągnęte niewielkim nakładem kosztów nie idą w parze z jakością. Globalizacja objęła cały świat, a konsekwencje tych działań są zastraszające, zwłaszcza dla społeczeństwa i całego środowiska naturalnego.

Żywność lokalna – lokalny patriotyzm

Wielka Brytania za żywność lokalną uznaje taką, która została wyprodukowana nie dalej niż 48 km od miejsca jej zakupu, Szwecja – nie więcej niż 60 km. Podobny trend propagujący lokalną żywność w ostatnich kilku latach rozwinął się na Pomorzu i w całym kraju. To dbałość o lokalnego producenta i tzw. patriotyzm lokalny, którego pozytywne oddziaływanie na rozwój regionu dostrzega coraz więcej krajów (informacja o Europejskiej Sieci Regionalnego Dziedzictwa Kulinarnego zamieszczona poniżej). Kupując żywność od lokalnego producenta/przetwórcy konsument ma gwarancję, że kupił bezpieczny produkt. Poza tym im krótsza odległość transportowa, tym mniej dwu-

tlenku węgla trafia do atmosfery. Chłodnie wykorzystywane do przewozu produktów wysokiego ryzyka (mięsa, ryb) i mrożonek zużywają mniej energii na dostarczenie takiej żywności. Stąd w trosce o środowisko i jakość żywności trafiającej do konsumenta warto promować żywność lokalną i tym samym wspierać drobnych przedsiębiorców i rolników. Kolejnym ważnym atutem promocji żywności lokalnej jest minimalizacja ilości opakowań, a więc mniej odpadów trafia do środowiska. Reasumując – im krótsza droga żywności z pola do stołu, tym jest ona bezpieczniejsza dla zdrowia człowieka (świeża i naturalna).

W cyklu produkcyjnym żywności lokalnej na szczególną uwagę zasługuje produkcja metodami ekologicznymi i tradycyjnymi.

Dziedzictwo kulturowe

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka, jest dorobkiem materialnym i duchowym poprzednich pokoleń. Oznacza wartość materialną i niematerialną przekazaną przez przodków, określa naszą kulturę. Jest wynikiem interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów. Kulturę życia danej społeczności jednoznacznie identyfikuje dziedzictwo kulinarne, do którego należą:

- przekazywane z pokolenia na pokolenie umiejętności i sposoby pozyskiwania, wytwarzania, gromadzenia, przechowywania i przyrządzania pożywienia,
- jakość i poziom konsumpcji, czyli kuchnia, której podstawą są lokalne produkty,
- kultura stołu i zwyczaje żywieniowe.

Natomiast o regionalnej tradycji kulinarnej produktów żywnościowych decydują:

- klimat, jakość gleb, ukształtowanie terenu (inne produkty rolne uprawiane są na żyznych równinach, inne w regionach nadmorskich, a jeszcze inne w rejonach podgórskich) oraz zasoby wodne i leśne,
- celowa działalność lokalnej społeczności, tj. wielkość gospodarstw, poziom wiedzy rolniczej, efektywność uprawy ziemi i hodowli, wprowadzane innowacje, nawyki i obyczaje żywieniowe.

To regionalne zróżnicowanie tradycji kulinarnych, a zatem i produktów tradycyjnych, znajduje doskonałe odzwierciedlenie w kuchni pomorskiej, która jest bardzo zróżnicowana i wielokulturowa.

Kuchnia kaszubska

Kuchnia kaszubska jest prosta w przygotowaniu, a przy tym smaczna i pożywna. Do podstawowych produktów spożywczych należą różne gatunki ryb. W rejonie nadmorskim jadano ryby morskie, na środkowych Kaszubach, gdzie jest dużo jezior – ryby słodkowodne. Królem wszystkich ryb jest jednak śledź i to bez względu na region zamieszkania konsumentów. Z dawnych potraw postnych do dzisiejszych czasów zachował się śledź w śmietanie z ziemniakami w mundurkach. Mięsa w tym regionie spożywano niewiele, a okresy świniojebicia, przypadające 2-3 razy w roku, stwarzały okazję do świętowania. Wyrabiano kielbasy, pasztetowe, kaszanki, salcesony i galaretkę mięsną (zylc). Pozostałe mięso peklowano w lace – specjalnym roztworze soli, pieprzu, majeranku, liścia

laurowego i odrobiny saletry. Mięso zalane ląką przechowywano przez wiele tygodni w dębowej beczce lub kamionkowym garnku. Przed spożyciem opłukiwano je z soli, osuszano i wędzono. Częściej na stołach gościł drób. Powszechnie znana gęsia okrasa (posiekane tasakiem mięso wraz z kością, posypane przyprawami i ułożone w kamiennym garnku) stanowiła bazę do przygotowania różnych potraw, także jako dodatek do chleba.

Wśród dań świątecznych prym wiodła kura gotowana w rosole serwowana z ryżem i białym słodko-kwaśnym sosem z rodzynkami, potrawa przygotowywana niegdyś na specjalne rodzinne uroczystości. Tradycyjnymi daniami jednogarnkowymi były gotowane na mięsie zupy: z żółtej brukwi, kapuśniak, marchwianka, a także rosół z węgorza i wiele innych rarytasów. Cenionym deserem na specjalne okazje była *szpajza* – legumina przygotowywana na bazie jaj, a na niedzielę *griz* z kaszy manny gotowany na mleku, schłodzony i polany sokiem, najczęściej jagodowym. Uznany owocem bezpestkowym, bardzo aromatycznym, rosnącym na piaszczystych i słabych glebach kaszubskich była i jest truskawka, z której przygotowywano przetwory.

Kuchnia kociewska

Tradycyjna kuchnia kociewska jest odzwierciedleniem kuchni kaszubskiej, różnice dostrzega się jedynie w nazwie potraw. Do podstawowych produktów należą ziemniaki, z których przygotowywano babkę ziemniaczaną z dodatkiem słoniny (*szandar*) lub kluski ziemniaczane (*golce*) z tartych surowych i gotowanych ziemniaków okraszone skwarkami. Najczęściej na stołach gościły jednak zupy. Do najpopularniejszych należy parzybroda, czyli kapuśniak z białej kapusty, zupa z brukwi na gęsinie, gapi rosół (*poryraj*) – okraszony wywar z warzyw i zupa zagraj – z rozgotowanych ziemniaków i koziego mleka. Mięsa spożywano niewiele i raczej od święta, najczęściej był to drób. Jesienią gospodynie przygotowywały okrasę z gęsi, którą przechowywano w kamiennych garnkach do kraszenia zupy. Do dziś przy specjalnych okazjach podaje się kurę w potrawce. Jest to gotowane mięso z kury podawane z ryżem i białym sosem z rodzynkami. Na deser oczywiście była legumina cytrynowa (*szpajza*).

Podobnie jak na Kaszubach spożywano śledzie pod różną postacią. W rodzinach ubogich podawano do ziemniaków w mundurkach (*pulek*) tzw. ślepego śledzia, czyli pokrojoną cebulę w zalewie octowej z dodatkiem ziela angielskiego. W okresie zapustów przyrządzało się *purcle*, *ruchanki* i *chruściki*.

Kuchnia żuławska

Żuławiacy jedli dobrze i tłusto. W dni świąteczne podawano chleb ze słoniną, szynką, kiełbasą lub serem. Zamiast kawy pito kakao, zamiast chleba razowego spożywano biały, bułki, strucle i ciasto, także jajecznice, jajka sadzone lub na twardo. Zimą częściej smażyono kartofle, szary groch i kiszoną kapustę. Mleko wykorzystywano do zup mlecznych i do sporządzania serów. Jako napój służyło mleko zsiadłe, jednak najpopularniejsza była maślanka. Jarzyny jedzono, bo były na miejscu, ale ich nie poważano. Na powiedzenie: „Najlepszą jarzyną jest mięso!” odpowiadano: „Tak, ale porządnie tłuste!” Groch musiał być tak gęsty, by łyżka stanęła, przecierany ze skwarkami. Do zawieszistej zupy grochowej dodawano maślankę. Podawano fasolę,

marchew, pory, pasternak. Spożywano duże ilości kapusty (kiszzonej, czerwonej, włoskiej) i brukwi, ale do tego zawsze kartofle oraz mięso solone lub wędzone. Potrawy mięsne uważano za luksus. Dniami mięsnymi były wtorki, czwartki, niedziele i święta, „mącznymi” środa i piątek. Oszczędni dodawali do klopsów zmielony chleb. Ulubionymi potrawami były: kotlet schabowy, pieczeń wołowa lub wieprzowa i gotowana szynka. Drób był mniej lubiany – za dużo kostek. Za smakołyk uchodziły wafle pieczone z siary mleka krowiego. Nie brakowało też pierogów z twarogiem, które posypywano cynamonem i cukrem.

Kuchnia powiślańska

Smaki Powiśla kształtowane były na przestrzeni wieków głównie przez kulinarne tradycje Polaków i Niemców. Podstawowym pożywieniem ludności polskiej było zboże. Jedzono różnego rodzaju grube kasze, potrawy mączne z mąki żytniej i sporządzane na ich bazie żurki i zacierki. Wyrabiano pieczywo na zakwasie. W stosunku do innych potraw jadano niewielkie ilości mięsa. Spożywano groch, pasternak, brukiew, ćwikłę, banię, kapustę i ogórki pod różną postacią. Typowe dla polskiej kuchni smaki to słony, lekko sfermentowany lub kiszony. Potrawy przyprawiano głównie czosnkiem, chrzanem i koprem. Do potraw wykorzystywano owoce rosnące w uprawianych, bądź dzikich sadach: jabłka, gruszki, śliwki, czereśnie, wiśnie. Powszechnie zbierano jagody, grzyby, leśne maliny, orzechy laskowe, a z łąk szczaw, lebiodę i pokrzywę. Z nabiału jedzono głównie twaróg, masło, śmietanę, maślanekę i zsiadłe mleko. Do gaszenia pragnienia służyły przede wszystkim woda, kwas chlebowy oraz odpowiednio przyprawiony – piwem lub rozcieńczonym miodem – sok z kapusty kiszzonej. Natomiast niemiecka kuchnia obfitowała w mięso i jego przetwory. Dużo było ciężkich tłustych posiłków, klusek, knedli, nudli (makaronów). Najważniejszym elementem kuchni niemieckiej były kartofle, które jedzono pod różnymi postaciami: smażone, pieczone i jako dodatek do sałatek. Spuszczną kuchni niemieckiej są wszelkiego rodzaju potrawy jednogarnkowe (*Eintopfgericht*), które zastępowały cały obiad, zawiesiste sosy oraz skłonność do przyprawiania potraw i przetworów na słodko-kwaśno. Stąd tak często smak potrawy przełamywany jest w przepisach cukrem i octem.

Kuchnia gdańska

Kuchnię gdańską wyróżniał przepych i różnorodność produktów luksusowych. Dominowały w niej potrawy z najszlachetniejszych gatunków mięs, często dziczyzny, ptactwa domowego, a przede wszystkim ryb – łososia i węgorza, jesiotra lub karpia, brzany i gładzicy. Do Gdańska dotarła moda na jedzenie ślimaków w majeranku, zupy z kasztanów, potraw z żółwia, małży i ostryg, a nawet z żabich udek. Z raków wyrabiano kielbasy i chętnie spożywane kluski w zalewie migdałowej. Do przysmaków mieszczan należały endywie i karczochy. Fenomenem gdańskiego stołu były niewątpliwie zupa piwna, z fiołków, orzechowa i tort z kiszzonej kapusty. Na stoły trafiały także pasztety ze skorupiaków, solony ogon bobra, kwiczoły z trufkami, duszony kapłon w soczewicy, dzika kaczka w winnej zupie, kuropatwa z rozmarynem, cielęce lub baranie ozorki na kwaśno. W domach rzemieślników od niepamiętnych czasów pielęgnowano tradycję przyrządzania na św. Marcina pieczonej gęsi z jabłkami. W przypadku trunków, poza

rodzimyimi piwami i złotą wódką (*Goldwasser*) oraz dziś już zupełnie zapomnianym li-
kierem konwaliowym (*Lillien Komfallgen*), importowano wina z całej Europy (o bogatej
historii trunków w kuchni gdańskiej pisze także Jerzy Samp w „Bedekerze gdańskim”,
Oskar, Gdańsk 1994).

Pomorskie dziedzictwo kulinarne

Dziedzictwo kulinarne może stać się ważnym czynnikiem rozwoju, tworzącym
nowe miejsca pracy i alternatywne źródła dochodu dla mieszkańców obszarów wiej-
skich, zwłaszcza w takich dziedzinach, jak:

- turystyka wiejska,
- produkcja i sprzedaż produktów tradycyjnych i regionalnych,
- wytwarzanie produktów rzemieślniczych (rękodzieło, twórczość ludowa, trady-
cyjne zawody).

Atrakcyjność miejscowości promującej kulturę materialną powoduje, że jest ona
chętnie wybierana jako miejsce zamieszkania, ale też jako miejsce prowadzenia biznesu.
Podczas organizowanych w Trójmieście imprez z udziałem producentów i przetwórców
promujących żywność tradycyjną, zauważamy duże zainteresowanie mieszkańców wy-
robami produkowanymi w sposób tradycyjny, wynikające z wysokiej jakości i doskona-
łego, niepowtarzalnego smaku. To właśnie rosnące zainteresowanie konsumentów de-
cyduje o rozwoju rynku takich produktów, które coraz częściej dostępne są na targach,
festynach czy jarmarkach, ale także na wydzielonych stoiskach w centrach handlo-
wych. Na wzmocnienie rynku wpływa również Wspólna Polityka Rolna, która promuje
wszechstronny rozwój obszarów wiejskich, w tym produkcję lokalnych, regionalnych
i tradycyjnych wyrobów.

Specjały pomorskiej kuchni oparte są na produkcie tradycyjnym, to znaczy takim,
którego jakość lub wyjątkowe cechy i właściwości wynikają ze stosowania tradycy-
jnych metod produkcji (bez chemii i dodatków smakowych, według starych recep-
tur naszych babć). Te specyficzne produkty można wpisać na listę produktów tra-
dycyjnych, którą prowadzi Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Podstawą wpisu
jest tradycja wytwarzania od co najmniej 25 lat i szczególna, niepowtarzalna jakość
związana z historycznie ugruntowanymi przepisami, metodami produkcji i sposobami
przetwarzania czy dojrzewania żywności, które gwarantują wysoką jakość otrzy-
manego produktu. W każdym regionie naszego województwa turysta ma możliwość
spróbowania potraw i produktów tradycyjnych, poczynawszy od chleba, przez swojskie
szynki i wyroby wędliniarskie, po ciasta i ciasteczka włącznie. Rolnicy i producenci,
koła gospodyń wiejskich i właściciele gospodarstw agroturystycznych zadbali o wpis
takich produktów na listę produktów tradycyjnych, które są znakomitą promocją
miejsca wypoczynku i samego produktu. Lista produktów tradycyjnych pełni rolę „in-
kubatora”, który ułatwia producentom rejestrację tych wyjątkowych produktów w
unijnym systemie ochronnym. Lista ma charakter wyłącznie informacyjny, a nazwy
produktów, które zostały na nią wpisane, nie podlegają ochronie (z województwa
pomorskiego wpisano 174 produkty). Lista ma służyć pogłębianiu wiedzy konsumen-

tów na temat tradycyjnej żywności i polskiego dziedzictwa kulturowego. Z wnioskiem o wpis mogą wystąpić osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Krajowe systemy jakości

Oprócz systemu europejskiego każdy kraj ma prawo do tworzenia **własnych krajowych systemów jakościowych**, podkreślających jakość, ale nie chroniących geograficznych nazw.

- Ochrona i promocja poprzez wspólny znak towarowy gwarancyjny w systemie „Jakość Tradycja”
- Integrowana Produkcja (IP)
- System Jakości Wołowiny (QMP)
- System Jakości Wieprzowiny (PQS)
- System Gwarantowanej Jakości Żywności (QAFP)

Oprócz tych znaków Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi prowadzi program **„Poznaj Dobrą Żywność”** (PDŻ), którego celem jest informowanie społeczeństwa o wysokiej jakości produktów żywnościowych (znak ma być wskazówką dla konsumenta przy wyborze odpowiedniego produktu).

Ponadto promowana jest w Polsce **Europejska Sieć Regionalnego Dziedzictwa Kulinarne**, do której należy 35 regionów. Celem ESRDK jest ułatwienie dostępu konsumentom i turystom na terenie całej Europy do lokalnej i regionalnej żywności wysokiej jakości. Podstawową zasadą, którą kierują się Szwedzi (twórcy Sieci), jest ścisły związek wyrobu z regionem. Potrawa musi się opierać na lokalnych surowcach. Zasady Sieci sprowadzają się do wspólnego logo, ustalonych kryteriów uczestnictwa dla przedsiębiorstw, wspólnego marketingu i działań na szczeblu regionalnym i europejskim. Nie do przecenienia są działania promocyjne ukierunkowane na poprawę jakości regionalnej żywności i wzmocnienie regionalnej tożsamości.

Europejskie znaki jakości

Wysoka jakość wyrobów rolno-spożywczych pochodzących z konkretnych regionów i wyprodukowanych tradycyjną metodą jest wyróżniana znakami jakości. System europejski opiera się na rozporządzeniach regulujących zasady rejestracji i ochrony produktów regionalnych i tradycyjnych, obejmujących:

- Chronioną Nazwę Pochodzenia (ChOG),
- Chronione Oznaczenie Geograficzne (ChNP),
- Gwarantowaną Tradycyjną Specjalność (GTS),
- Europejski System Rolnictwa Ekologicznego.

O europejskie znaki jakościowe mogą starać się produkty rolne wymienione na liście w załączniku I do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (*„Są to produkty rolne, przez które rozumiemy płody ziemi, produkty pochodzące z hodowli i rybołów-*

stwa, jak również produkty pierwszego przetworzenia, które pozostają w bezpośrednim związku z tymi produktami”).

Oplacalność produkcji

Produkty regionalne (ChNP/ChOG) stanowią około 10 proc. produkcji rolno-spożywczej w Europie. Badania pokazują, że wielkość ta, za sprawą działań marketingowych, może na przestrzeni kilku lat wzrosnąć o połowę. Większość produktów pochodzi z regionu śródziemnomorskiego, tj. z Hiszpanii, Francji, Grecji, Włoch i Portugalii.

Na serze regionalnym francuski rolnik zarabia 2 do 4 razy tyle, co w przypadku sprzedaży nieprzetworzonego mleka, na wędlinach – do 8 razy tyle, co w przypadku sprzedaży surowego mięsa. Dla porównania – na serze korycińskim produkowanym na Podlasiu producent z 3 litrów mleka otrzymuje 1 kg sera kosztującego 25 zł/kg, czyli za 1 l mleka otrzymuje ok. 8 zł.

Polska ma wystarczające perspektywy dla rozwoju tego rynku – dzieli nas znaczny dystans od innych krajów UE. Udział takich produktów w rynku spożywczym w Polsce szacuje się na 1-3 proc., podczas gdy w Austrii sięga nawet 10 proc., a we Włoszech aż 60 proc.

Produkt lokalny, regionalny i tradycyjny jest szansą dla małych społeczności i wielką atrakcją dla konsumentów. Produkty ze znakiem jakości w krajach zachodnich sprzedają się bardzo dobrze i są w stanie sprostać rosnącym wymaganiom konsumenta, a ponadto chronią regiony, w których są produkowane. Włączenie produktów regionalnych w rozwój lokalny przyniesie:

- identyfikację producentów i poprawę konkurencyjności wytwarzanych produktów,
- zachowanie regionalnej tradycji wytwarzania i promocję regionów, a zatem i regionalnych specjałów, jaki i samych producentów,
- nową jakość żywności dla określonego klienta,
- rozwój małego rodzinnego biznesu,
- wykorzystanie środków unijnych na rozwój obszarów wiejskich.

Katarzyna Radtke

Kierownik Zespołu Ochrony Środowiska
i Ekologii Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego
w Lubaniu

Współpraca międzynarodowa i działania ekologiczne

Wśród zadań realizowanych przez Zespół Ochrony Środowiska i Ekologii szczególne znaczenie mają działania na rzecz rozwoju rolnictwa ekologicznego oraz współpraca międzynarodowa w celu ochrony Morza Bałtyckiego przed zanieczyszczeniami pochodzącymi z rolnictwa.

W 2015 r. w województwie pomorskim działalność rolniczą metodami ekologicznymi prowadziło 711 gospodarstw, podczas gdy w roku 2004 takich gospodarstw było zaledwie 60.

Cyklicznie organizujemy szkolenia i konferencje dla rolników ekologicznych. W 2-dniowej konferencji zorganizowanej w listopadzie 2015 r. pn.: „Współpraca się opłaca – rolnictwo i przetwórstwo ekologiczne jako szansa dla zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich województwa pomorskiego” uczestniczyło 137 osób.

Corocznie włączamy się w organizację krajowego konkursu na najlepsze gospodarstwo ekologiczne, organizując jego etap wojewódzki. Razem z rolnikami poszukujemy inspiracji, wyjeżdżając na targi międzynarodowe oraz do gospodarstw pokazowych.

Także z rolnikami szukamy sposobów zwiększenia ilości produktów ekologicznych z naszego regionu na stołach konsumentów. Jednym z nich jest promocja żywności ekologicznej na targach. Co roku we wrześniu PODR współorganizuje Kartuski Targ Produktów Ekologicznych.

Najnowszą formą wsparcia dla rolnictwa ekologicznego realizowaną przez PODR jest uruchomiona w 2016 r. baza danych gospodarstw ekologicznych. Dzięki nowoczesnemu oprogramowaniu (Ekobaza na stronie www.podr.pl) szybko i łatwo można odnaleźć rolników z województwa pomorskiego oferujących do sprzedaży wybrane płody rolne i produkty spożywcze.

Współpraca z krajami nadbałtyckimi daje nam możliwość podjęcia dodatkowych działań edukacyjno-promocyjnych zwiększających świadomość rolników o możliwości wykorzystania dobrych praktyk i rozwiązań przyjaznych środowisku w prowadzonej przez nich produkcji. W ostatnich latach zrealizowaliśmy kilka projektów edukacyjnych we współpracy ze szwedzkimi organizacjami pozarządowymi.

Dzięki środkom finansowym z międzynarodowego projektu Beras Impementation utworzyliśmy salę demonstracyjno-szkoleniową u państwa Plottów w Trzcińsku, laureatów krajowego konkursu na najlepsze ekologiczne gospodarstwo towarowe. Oprócz prezentowania w barwny i żywy sposób tajników produkcji ekologicznej, Jacek Plotta

przedstawia swoim gościom model obiegu biogenów, posługując się przykładem sieci zbiorników wodnych w swoim gospodarstwie.

Projekt Baltic Deal polegał na demonstrowaniu, dokumentowaniu oraz rozpowszechnianiu najlepszych praktyk i działań agrośrodowiskowych w sieci gospodarstw, utworzonej we wszystkich krajach nadbałtyckich. Cel projektu został określony jako kontynuowanie redukcji strat składników pokarmowych w gospodarstwach bez szkody dla produkcji i konkurencyjności gospodarstw.

W ramach pilotażowego projektu finansowanego przez fundację BalticSea2020 w województwie pomorskim przeszkolonych zostało 25 doradców, którzy uczyli się, w jaki sposób razem z rolnikami można oceniać i analizować ryzyko strat składników nawozowych oraz jakie środki zaradcze można zastosować dla zminimalizowania ich strat w obrębie gospodarstw rolnych. Ze środków projektu został zrealizowany i wyemitowany w telewizji regionalnej film pt. „Czysta ziemia, czysty Bałtyk”, przybliżający dużej części społeczeństwa działania i praktyki rolnicze ograniczające skażenie wód biogenami.

Kolejnym projektem, bazującym na wiedzy doradców zdobytej we wcześniejszych doświadczeniach, rozszerzającym i upowszechniającym podjętą tematykę wśród pomorskich rolników, jest projekt „Biobalt – edukacja ekologiczna na rzecz zrównoważonego regionu Morza Bałtyckiego na terenie województwa pomorskiego ze szczególnym uwzględnieniem obszarów chronionych i strefy przybrzeżnej”. Na realizację projektu PODR uzyskał dofinansowanie z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 w ramach działania 11.4 Ochrona Różnorodności Biologicznej. Całkowity koszt projektu wynosi 748 684 zł, a uzyskane dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej to 524 078,80 zł, co stanowi 70 proc. potrzebnych środków. Realizację projektu otworzyła konferencja, która odbyła się we wrześniu 2016 r. Następnie w każdym z powiatów województwa pomorskiego odbyły się seminaria, na których przybliżona została rolnikom wiedza, w jaki sposób przeciwdziałać ucieczce z gospodarstw związków azotu i fosforu oraz substancji niebezpiecznych.

Następnym etapem, który rozpocznie się w 2017 r., będą działania praktyczne. W każdej gminie województwa doradcy rolniczy PODR zorganizują praktyczne warsztaty dla rolników. 80 gospodarstw objętych zostanie indywidualnym doradztwem bezpośrednim. W ramach doradztwa każdy rolnik uczestniczący w tej części projektu będzie mógł skorzystać z wiedzy doradcy i specjalistycznych narzędzi w swoim gospodarstwie. Gospodarstwa te stanowiąc będą bazę gospodarstw wzorcowych – dobry przykład prośrodowiskowych rozwiązań sprawdzonych w praktyce dla innych rolników. Projekt realizowany będzie do końca 2018 r. Jest to projekt partnerski – realizowany wspólnie z organizacją skupiającą doradców rolniczych w Szwecji oraz przedsiębiorcami specjalizującymi się w ochronie środowiska w rolnictwie.

Antoni Hajdaczuk

Dyrektor Oddziału Stare Pole Pomorskiego Ośrodka
Doradztwa Rolniczego

Współpraca międzynarodowa – projekty wschodnie finansowane z Programu Pomocy Rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP

W latach 2005-2015 PODR Oddział w Starym Polu zrealizował 26 projektów w ramach pomocy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Ze stroną ukraińską było ich 12 w latach 2005-2011, 1 w 2007 r. z Federacją Rosyjską, w latach 2008-2011 4 z Gruzją, 9 w latach 2007-2015 z Republiką Mołdawii, na łączną kwotę 11 804 027 zł.

Ponadto w partnerstwie z Żuławskim Oddziałem Stowarzyszenia Naukowo-Technicznego Inżynierów i Techników Rolnictwa z siedzibą w Starym Polu w latach 2009-2013 PODR O/Stare Pole zrealizował cztery projekty objęte programem polskiej współpracy rozwojowej udzielanej za pośrednictwem MSZ RP, w tym w latach 2009-2013 trzy z Republiką Mołdawii i w 2011 r. z Białorusią, na łączną kwotę 1 443 618 zł.

Zdj.1. Grupa z Białorusi podczas szkolenia w PODR Oddział w Starym Polu na temat „Rozwoju przedsiębiorczości, rozszerzającej alternatywne dochody na obszarach wiejskich Białorusi, w tym turystyki i agroturystyki oraz wykorzystania produktu regionalnego”.

Projekty miały poprawić sytuację ekonomiczną mieszkańców wsi, głównie rolników. Służby oraz instytucje rolnicze i okołorolnicze wspierały ich dążenia do profesjonalizacji, wzmacniały motywację przy realizacji programów rozwojowych w rolnictwie i na obszarach wiejskich w oparciu o polskie i unijne doświadczenia.

Projekty dotyczyły:

- doradztwa rolniczego oraz jego wpływu na rozwój rolnictwa i przedsiębiorczości, w tym agroturystyki na obszarach wiejskich, nowych wyzwań stojących przed służbami doradztwa rolniczego, roli służb doradczych w kreowaniu przemian społeczno-gospodarczych na wsi, wzmocnienia roli i profesjonalizacji działań służb doradczych oraz innych instytucji pracujących na rzecz wsi i rolnictwa, wsparcia instytucji pracujących na rzecz wsi i rolnictwa przy rozwiązywaniu aktualnie najważniejszych problemów społeczno-gospodarczych, wsparcia służb oraz instytucji rolniczych i okołorolniczych w opracowywaniu i realizacji programów rozwojowych w rolnictwie i na obszarach wiejskich w oparciu o polskie i unijne doświadczenia;
- przygotowania rolniczych służb doradczych i samorządów lokalnych do działań poprzedzających akcesję do Unii Europejskiej i do efektywnej absorpcji funduszy unijnych;
- wsparcia reform samorządowo-gospodarczych na obszarach wiejskich z wykorzystaniem standardów europejskich, przygotowania grupy liderów, w tym reprezentujących samorządy, do rozwiązywania problemów gospodarczych i społecznych na obszarach wiejskich i w rolnictwie, wyrównywania szans rozwojowych obszarów wiejskich oraz ich zrównoważonego rozwoju;
- wykorzystania podstawowych rezerw w rolnictwie, polegającego na osiągnięciu standardów jakościowych produkcji żywności w drodze „z pola do stołu”, wymiany doświadczeń z zakresu oceny laboratoryjnej produktów rolnych, bezpieczeństwa żywnościowego i analiz glebowych, doskonalenia technologii produkcji i poprawy jakości produktów rolnych, świadczenia usług z sektora technologii rolniczych oraz organizacji produkcji, w tym grup producenckich;
- aktywizacji mieszkańców wsi, w tym rolników, w zakresie dywersyfikacji dochodów i rozwijania przedsiębiorczości rolniczej i pozarolniczej, wsparcia działań zwiększających dochody ludności zamieszkującej obszary wiejskie;
- innowacji techniczno-technologicznych w gospodarstwach rolnych wykorzystujących odnawialne źródła energii.
- Projekty obejmowały głównie: 14-dniowe szkolenia, warsztaty oraz seminaria w Starym Polu dla grup składających się z kadr instruktorskich (doradczych) rolnictwa, przedstawicieli samorządów i administracji, organizatorów życia gospodarczego i społecznego ze szczególnym uwzględnieniem mieszkańców obszarów wiejskich, przedstawicieli organizacji pozarządowych, organizacji rolniczych i jednostek obsługi rolnictwa, zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego, oświaty i nauki rolniczej, rolników oraz kierowników gospodarstw wielkoobszarowych i pracowników gospodarstw, mały biznes;
- Forum Służb Doradztwa Rolniczego Europy Środkowej i Wschodniej;
- misje studyjne, panele ewaluacyjne oraz konferencje podsumowujące realizację projektów;
- wydawnictwa i foldery

Zestawienie projektów i zrealizowanych w nich działań

Wyszczególnienie		Szkolenia dwutygodniowe w Polsce	Fora doradcze w Polsce	Staże w Polsce	Konferencje za granicą	Warsztaty/ panele za granicą	Konferencje podsumowujące w Kijowie, Symferopolu, Łucku, Kiszyniowie	Wydawnictwa Liczba tytułów nakład
<u>Ukraina</u> 12 projektów	liczba grup	37	4	3	47	23	6	2
	liczba osób	1342	50	19	7618	1290	807	7000
<u>w tym Krym</u> 6 projektów	liczba grup	11	4	1	4	23	1	1
	liczba osób	370	28	11	725	1290	187	2000
<u>Mołdawia</u> 9 projektów	liczba grup	16	1		4	6	2	3
	liczba osób	445	14		464	302	159	4000
<u>Gruzja</u> 4 projekty	liczba grup	5			2			2
	liczba osób	164	6		213		7	4000
<u>Rosja</u> 1 projekt	liczba grup	2						
	liczba osób	31	4				2	
RAZEM PODR 26 projektów	liczba grup	60	5	3	53	29	8	7
	liczba osób	1982	74	19	8295	1592	975	17000
ŻO SITR 4 projekty	liczba grup	6		1	1	3	1	3
	liczba osób	223		10	71	104	102	5000
ŁĄCZNIE PODR + ŻOSITR 30 projektów	liczba grup	66	5	4	54	32	9	10
	liczba osób	2205	74	29	8366	1696	1077	22000

Aleksander Mach

były dyrektor Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego
w Lubaniu

Dorobek i perspektywy rozwojowe Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego

Przeniesienie siedziby Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego z Gdańska do Lubania, który jest położony niemalże w środku województwa pomorskiego, planowano przynajmniej od 10 lat. Dopiero po 2012 r. opracowano dokładny projekt zmiany lokalizacji i pomimo wielu burz, także na poziomie lokalnym, koncepcja ta została zrealizowana. Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego powoli zaczął nabierać nowych barw. Cała załoga została zaangażowana w realizację nowych zadań, co wkrótce zaczęło się przekładać nie tylko na odbijające się medialnym echem spektakularne wydarzenia, ale także na finansowe wyniki instytucji. O ile w latach 2006-2009, gdy ośrodki doradztwa rolniczego były jeszcze pod skrzydłami państwa, zdarzało się, że pensje nie były wypłacane w całości i na czas, to po pewnym czasie, ale już po przejściu pod samorząd wojewódzki, sytuacja pod tym względem zaczęła się poprawiać.

* * *

W ostatnich latach wyniki finansowe instytucji są dodatnie; za pierwsze półrocze 2016 r. zysk przekroczył 1,84 mln zł. Firma, żeby móc się dobrze rozwijać, musi być w dobrej kondycji, a to się nam udawało przez cztery lata pełnienia przeze mnie funkcji dyrektora. Polepszyło się też finansowo pracownikom. Na przykład specjalistom branżowym średnia płaca w ciągu ostatnich czterech lat wzrosła o ponad 22 proc., a doradcom o ponad 35 proc.

Były takie sytuacje, jeszcze w 2012 r., gdy dwóch doradców korzystało z jednego laptopa, do tego już wiekowego, mocno wysłużonego. W ciągu ostatnich czterech lat udało się kupić sprzęt komputerowy za prawie pół miliona zł, głównie laptopy, ale także drukarki i komputery stacjonarne. Kupiliśmy też do każdego laptopa mobilne modemy, które umożliwiają wszystkim doradcom na terenie województwa zdalne łączenie się z serwerami. Będąc u klienta, przy wypełnianiu wniosków obszarowych, co można czynić również on-line, doradca nasz ma ogromny komfort pracy. Jesteśmy jednym z nielicznych ośrodków w kraju, który przydzielił swoim doradcom takie internetowe modemy.

W 2012 r. nasza pasieka o profilu reprodukcyjnym, produkowała matki pszczoły, a nie spełniała wymogów formalnych sprzedaży bezpośredniej. Albo powinna zostać zamknięta, bo nie spełniała minimalnych warunków sanitarno-weterynaryjnych,

albo powinniśmy pójść w drugą stronę, czyli postawić na jej rozwój. Wybraliśmy to drugie i wkrótce udało się pozyskać środki z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i zaadaptować poddasze na salę szkoleniowo-warsztatową, głównie z myślą o pszczelarzach. Pasieka liczyła wówczas 50-55 pni, czyli rodzin pszczelich, a teraz, w 2016 r., jest ich już 80, z perspektywą rozwoju do 110-120. PODR kupił 100 nowych uli, ale też nowe miodarki, cieplarki, topiarki i inny niezbędny sprzęt. Postawiono wiatę magazynową wraz ze szlakiem edukacyjnym, gdzie pokazuje się młodemu pokoleniu, na czym polega pszczelarstwo. Uruchomiono szkoleniową pasiekę edukacyjną, prowadzi się kursy dla młodych pszczelarzy i zajęcia warsztatowe, podczas których uczy się pszczelarstwa na poziomie podstawowym, umożliwiającym prowadzenie małej pasieki. Dla bardziej zaawansowanych są też zajęcia na wyższym poziomie merytorycznym i praktycznym.

Pomorskie Centrum Pszczelarstwa produkowało rocznie 500-600 matek pszczelich, teraz produkuje ich już ponad 1200. To jest najlepszy materiał genetyczny na terenie naszego województwa. Bardzo zależy pszczelarzom, aby matki pszczele kupować właśnie w Lubaniu, bo przy dzisiejszej trudnej sytuacji w pszczelarstwie pszczoła produkowana w Lubaniu (głównie rasa krajeńska) ma wszystkie niezbędne cechy do funkcjonowania w trudnych, północnych kaszubskich warunkach pożytkowych. Za zrealizowanie projektu pasieki otrzymałem od Wojewódzkiego Związku Pszczelarzy (liczącego ponad 1300 członków) najwyższe polskie odznaczenie w pszczelarstwie – Złotą Pszczołę.

Czy to możliwe, że ośrodek doradztwa ma swoje stacje meteorologiczne? PODR ma ich aż 14, rozmieszczonych na całym Pomorzu. Kupiono je w 2014/2015 r. i zainstalowano po to, by informować rolników, kiedy jest optymalny czas wykonania oprysków. Poprzez specjalne programy, nazywane modelami chorobowymi (np. dla zarazy ziemniaczanej albo parchu jabłoni) system analizuje warunki atmosferyczne, termin wschodu, cały ich cykl rozwojowy oraz chorobowy. Dzięki temu rolnik może otrzymać informację, kiedy jest optymalny czas do wykonania zabiegu, np. oprysku. Korzyść jest z tego taka, że np. w sezonie na daną chorobę opryskuje się tylko dwa, a nie trzy razy, a efekt jest lepszy niż trzykrotny oprysk. Zadanie to realizuje, powstałe w 2014 r., Wojewódzkie Centrum Integrowanej Ochrony Roślin w Starym Polu, będące częścią PODR. Byliśmy drugim ośrodkiem w Polsce, który tak głęboko wszedł w projekt integrowanej ochrony roślin. Trzeba będzie wprowadzić jeszcze więcej modeli chorobowych i rozwijać specjalny serwis internetowy, za pomocą którego rolnicy mogą na bieżąco otrzymywać niezbędne informacje. Centrum Doradztwa Rolniczego, sprawujące merytoryczny nadzór na wojewódzkimi ośrodkami doradztwa, wybrało nasz program jako modelowy i według naszych schematów ma być wprowadzana integrowana ochrona w całej Polsce.

Od wielu lat mówiło się o tym, że w Lubaniu ma powstać mikrobiogazownia. Jestem bardzo zadowolony, że udało się to zrealizować. Mała, kontenerowa, mobilna, mikrobiogazownia rolnicza o mocy około 10 kW jest efektem prac Energi S.A., Instytutu Maszyn Przepływowych Politechniki Gdańskiej i Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego. To, że właśnie w PODR powstała taka mikrobiogazownia, to sukces innowacyjny na skalę całego kraju. Jest dobrze opomiarowana, a więc daje możliwości

badania efektywności energetycznej kombinacji różnych substratów i zapoznaje rolników z tego rodzaju technologiami. Dzięki temu każdy rolnik, jeśli zechce, może na własny użytek produkować do 40 kW energii elektrycznej z odpadów pochodzących na przykład z produkcji zwierzęcej. Warto dodać, że mikrobiogazownia wykonana została w większości przez pomorskich przedsiębiorców.

Sad jabłoniowy z pierwszą w naszym województwie konstrukcją przeciwgradową to kolejne, uruchomione w ostatnich latach, przedsięwzięcie. Posiada dwie kwatery – jedna z czterema odmianami dawnymi, które uprawiane będą bez żadnej chemii. Druga kwatery to odmiany nowoczesne, najbardziej powszechne, handlowe, bardzo wydajne, ale wymagające zastosowania środków chemicznych. Osłaniająca kwatery nowoczesna ochrona przeciwgradowa zabiera zaledwie 5 proc. światła słonecznego. Nawadniany sad odpowiada na rzeczywiste potrzeby małych i dużych sadowników z naszego województwa. Organizuje się tu warsztaty, np. naukę szczepienia drzewek. Poprzez wideoporady za pośrednictwem internetu przekaz płynie szerokim strumieniem do sadowników.

Kolejny rodzaj działalności to organizowanie przez PODR spotkań branżowych: forów drobiarskiego, trzodziarskiego, nasiennego czy mleczarskiego. Stanowią one miejsce wymiany myśli, doświadczeń, wiedzy pomiędzy właścicielami firm, rolnikami związanymi z daną branżą, specjalistami i prelegentami. Uczestnicy tych, warto dodać – odpłatnych – spotkań, bardzo sobie cenili wykłady znanych naukowców, będących specjalistami w konkretniej dziedzinie. Spotkania cieszące się dużą frekwencją i wspierane przez branżowych sponsorów, przynosiły Pomorskiemu Ośrodkowi Doradztwa Rolniczego przychody. Tego rodzaju spotkań, na takim poziomie, do tej pory nie było. Takie wysokospecjalistyczne i nowoczesne formy szkolenia hodowcy i rolnicy bardzo sobie cenili.

Nikt nie zalecał ani nie sugerował, żeby PODR wychodził na przeciw rolnikom – internautom. Jednak to ta pomorska instytucja jako pierwsza z ośrodków doradztwa w kraju zapoczątkowała swoim profilem na Facebooku nową, jak na tę dziedzinę, formę komunikowania się. Przebudowano też stronę internetową i wystartowano na Youtube z wideoporadami dla mieszkańców obszarów wiejskich. Pojawił się również specjalny „Blog dla rolnika”. Dało to efekty, co widzimy po liczbie wejść na nasze strony i opiniach, że jesteśmy dobrze postrzegani zarówno przez starszych rolników, w średnim wieku, jak i tych najmłodszych. To są działania, które zbliżają nas do rolników. Choć nie było to „odgórnie narzucone”, to jednak PODR zaczął wychodzić z taką propozycją przekazu wiedzy. Jestem przekonany, że pozostali, w tym Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, pójdą w nasze ślady.

Najnowszą i chyba ostatnio najbardziej widoczną inwestycją było oddanie do użytku wyremontowanego budynku PODR w Lubaniu, przy ul. Maderskiego 3. Za około 4,6 mln zł powstała najnowocześniejsza siedziba doradztwa rolniczego w Polsce. To nowoczesny biurowiec i godne miejsce, by edukować rolników, by świadczyć usługi doradcze, by wysoko pozycjonować doradców i specjalistów. Bo wizerunek też jest bardzo istotny.

Cóż mogło przerwać działanie tak dobrze prosperującej instytucji? Otóż nowa władza uchwaliła ustawę przenoszącą ośrodki doradztwa rolniczego znów pod władztwo Ministerstwa Rolnictwa. A to oznacza, że zwierzchnikiem dyrektora nie jest już marszałek województwa pomorskiego, a minister, Krzysztof Jurgiel. Zanim jednak ustawę przegłosowała sejmowa większość, z mównicy padały zapewnienia, że nie chodzi o zmiany personalne, ani przejęcie stanowisk. Tymczasem ledwo ustawa weszła w życie, a już po kilku dniach rozpoczęły się odwoływania dyrektorów wojewódzkich ośrodków doradztwa. Do Rady Społecznej Doradztwa Rolniczego, działającej przy PODR w Lubaniu, wpłynęło w sierpniu pismo w sprawie zaopiniowania zamiaru odwołania przez Ministra Rolnictwa mojej osoby ze stanowiska dyrektora PODR. Cała Rada jednogłośnie sprzeciwiła się temu zamiarowi. Mało tego, swój sprzeciw wyraziła Rada Miasta Kościerzyny, w której jestem radnym, a zgodnie z przepisami rada gminy może się nie zgodzić na rozwiązanie stosunku pracy radnego z pracodawcą. Niestety, minister zrobił swoje nie oglądając się ani na opinię rady społecznej, ani na uchwałę rady miejskiej. Wezwano mnie do ministerstwa i tam, bez podawania przyczyn, bez najmniejszych uzasadnień, wręczono odwołanie. Wiem, że ministerstwo nie występowało wcześniej o moje dane osobowe, nie interesowało się ani kim jestem, jakie mam wykształcenie, jakie doświadczenie zawodowe, nie zapoznano się z moimi dokonaniem jako dyrektora PODR. Byłem dwunastym w kolejności odwołanym dyrektorem ośrodka doradztwa rolniczego w Polsce.

Były świetne perspektywy, pozostały plany; były też przyręczone pieniądze dla jeszcze niedawno samorządowej instytucji. Ostatnim, ale długofalowym przedsięwzięciem miała być termomodernizacja pięciu budynków Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, na które udało się uzyskać dofinansowanie w wysokości 5 mln zł. Sęk w tym, że pieniądze były przeznaczone dla jednostek samorządu województwa, a więc po przejściu pod Ministerstwo Rolnictwa zwyczajnie przepadną. Czy ministerstwo wie o tym, że przez dwa lata przygotowywaliśmy skomplikowane dokumenty, audyty energetyczne, studia wykonalności, kosztorysy, by otrzymać te pieniądze? Właśnie miał wpłynąć milion złotych na konto PODR za termomodernizację nowej siedziby w Lubaniu, ale nie wpłynęło. Za te pieniądze (5 mln zł) miał być termomodernizowany budynek po internacie w Lubaniu, tuż przy nowej siedzibie, dwa obiekty w Starym Polu i jeden w Człuchowie. Mielibyśmy w Lubaniu dwa nowoczesne obiekty. A na rok 2018 zaplanowaliśmy remont budynku w Człuchowie i biurowego obiektu w Starym Polu. Na rok 2019 był zaplanowany kolejny obiekt z salą szkoleniową, z biurowcem w Starym Polu. To był długofalowy, wieloletni program. Po prostu szkoda tego wszystkiego, także tych zabiegów, ciężkiej pracy wielu ludzi, projektów i wydanych na to pieniędzy.

Kolejnym wielkim projektem rozłożonym na najbliższe lata, ale ściśle związanym z remontem i adaptacją wymienionych budynków, miało być Centrum Edukacji Energii Odnawialnych. Na budynku po byłym internacie miały powstać panele fotowoltaiczne i gruntowa pompa ciepła. Na kolejnym budynku w Lubaniu miały powstać ogniwa fotowoltaiczne, również na ścianie południowej, aby można było porównać różne położenia paneli. Na budynku internatu i kolejnym modernizowanym obiekcie miały stanąć małe wiatraki o pionowych osiach obrotu. A na gruncie kolejne ogniwa

fotowoltaiczne stałe oraz obrotowe, poruszające się za słońcem. Na koniec, wysoki na 30 metrów wiatrak produkujący energię elektryczną o mocy 40 kW. Wszystko po to, aby rolnicy mogli zapoznać się z technologiami oraz porównać ich wydajność. Nad wszystkim mieli czuwać specjaliści od doradztwa w dziedzinie energii odnawialnych. I na to mieliśmy pieniądze z projektu. Sama dokumentacja to 290 tys. zł, na którą też uzyskaliśmy unijne pieniądze. Teraz wystarczyłoby realizować te zamierzenia.

Rok 2018 miał być tym, na który zaplanowano przebudowę placu wystawienniczotargowego w Lubaniu. Miały powstać wiaty do ekspozycji zwierząt i hala wystawiennicza. Ciekawym, zupełnie innym projektem miała być realizacja tzw. inkubatora kuchennego. To miejsce, w którym odpłatnie każdy rolnik może swoje płody rolne przetworzyć, albo np. dokonać uboju zwierzęcia i przetworzenia mięsa na produkty. Planowano też w ramach inkubatora uruchomienie linii produkcyjnej soków. To wszystko byłoby w Lubaniu, a w Starym Polu inkubator kuchenny miałby specjalizować się w produkcji serów żuławskich, opartych na recepturach menonitów, którzy niegdyś zamieszkiwali na Żuławach .

* * *

Szkoda tego wszystkiego. Szkoda wysiłku wielu osób na co dzień pracujących nad ambitnymi i potrzebnymi pomorskim rolnikom projektami. Nowa ustawa wprowadziła jeszcze dwie nowe rzeczy: dyrektor może być powoływany bez konkursu oraz nie jest wymagane u niego wykształcenie rolnicze lub pokrewne, związane, na przykład, z branżą rolno-spożywczą.

**Stanowisko
Zarządu Związku Województw RP
z dnia 13 września 2016 roku**

***w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy
o regionalnych izbach obrachunkowych /projekt z 09.2016/***

Zarząd Związku Województw RP po wnikliwej analizie proponowanej nowelizacji ustawy o regionalnych izbach obrachunkowych **negatywnie** opiniuje przedłożony projekt do konsultacji stronie samorządowej, ponieważ narusza ład prawny w zakresie samodzielności samorządów terytorialnych zagwarantowany Konstytucją RP.

Zdecydowany sprzeciw budzą następujące zmiany:

1. Rozszerzenie zakresu kontroli na podmioty prawne, w których nadzór i kontrolę zadłużenia aktualnie umożliwiają przepisy kodeksu spółek handlowych, prawa upadłościowego i naprawczego, prawo restrukturyzacyjne oraz ustawa o rachunkowości zarówno organom wykonawczym jak i stanowiącym. Niewątpliwie konieczne jest podjęcie dyskusji w zakresie prezentacji długu pośredniego samorządów terytorialnych, czy to na bazie sprawozdań finansowych, bądź bilansu skonsolidowanego, co wiąże się ze zmianą ustawy o finansach publicznych i wydanych na jej podstawie rozporządzeń Ministra Finansów.
2. Poszerzenie funkcji kontrolnych regionalnych izb obrachunkowych o kryterium gospodarności i rzetelności przy braku jednoznacznych standardów kontroli we wszystkich regionalnych izbach prowadzi do subiektywnych ocen i będzie skutkowało długotrwałą procedurą odwoławczą – wyjaśniającą. Zapis art. 5 projektowanej ustawy narusza art.171 Konstytucji RP, który stanowi, że nadzór nad jednostkami samorządu terytorialnego – w tym nadzór finansowy – sprawowany jest tylko i wyłącznie na podstawie kryterium legalności, a więc zgodności z prawem.
3. Zmiana przepisów w zakresie przeprowadzania konkursu na prezesa regionalnej izby obrachunkowej i wprowadzenie bezwzględnej większości przedstawicieli administracji rządowej skutkuje utratę niezależności od polityki rządu. Regionalne izby obrachunkowe mają istotny wpływ na ocenę gospodarki finansowej samorządów, a więc powinny być niezależne od administracji rządowej a być państwowymi organami nadzoru i kontroli sektora samorządowego. Możliwym rozwiązaniem jest utworzenie składu komisji konkursowej gwarantującego niezależność jej decyzji w zakresie wyboru prezesa, w której istniałaby równowaga głosów strony samorządowej oraz rządowej

4. Rozszerzając zakres kompetencji regionalnych izb obrachunkowych nie da się uniknąć wzrostu zatrudnienia, co będzie skutkowało wzrostem wydatków bieżących budżetu państwa.

W związku z powyższym podtrzymujemy opinię, jak na wstępie.

Olgiard Geblewicz
Prezes Zarządu
Związku Województw RP

**Stanowisko
Zarządu Związku Województw RP
z dnia 22 września 2016 r.**

w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o regionalnych izbach obrachunkowych oraz niektórych innych ustaw z dnia 12.09.2016 r.

Na krytykę zasługują zaproponowane w art. 2- art.4 w/w projektu ustawy zmiany samorządowych ustaw ustrojowych.

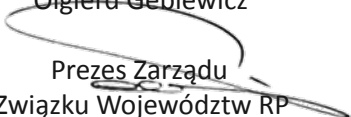
Odnosząc się do projektowanego brzmienia art. 85a ustawy o samorządzie województwa (dalej „u.s.w.”) wprowadzającego natychmiastową wymagalność rozstrzygnięć nadzorczych Prezesa Rady Ministrów, o których mowa w art. 84 ust. 2 i art. 85 ust. 1 tj. dot. prawa do rozwiązania zarządu województwa oraz zawieszenia organów województwa stwierdzić trzeba, iż proponowane rozwiązanie godzi w gwarantowaną konstytucyjnie (art. 165 ust. 2 Konstytucji) samodzielność jednostek samorządu w zakresie prawa do ochrony sądowej, która znalazła odzwierciedlenie w dotychczasowym brzmieniu art. 86 ustawy o samorządzie województwa. Problemu powyższego nie rozwiązują zaproponowane przez projektodawcę przepisy ust 2b oraz ust. 2c dodane do art. 86 uprawniające rzekomo byłe organy („rozwiązany zarząd”, „zawieszone organy”) do złożenia skargi na w/w rozstrzygnięcia nadzorcze. Wskazana propozycja podważa co do zasady całą konstrukcję obowiązującego art.86 u.s.w., zgodnie, z którym do złożenia skargi uprawnione jest województwo na podstawie stosownych uchwał swoich organów. Co więcej „Do złożenia skargi uprawnione jest województwo, którego interes prawny, uprawnienie albo kompetencje zostały naruszone.” Byłe zatem organy, nie działające już z przyczyn oczywistych w imieniu województwa, nie będą mogły udowadniać naruszenia interesu prawnego województwa, a co za tym idzie nie będą uprawnione do złożenia skargi do sądu, gdyż tylko naruszenie interesu prawnego województwa, nie zaś interesu prawnego byłych jego organów daje zgodnie z komentowanym przepisem legitymację procesową do złożenia skargi. Skargi więc wnoszone przez byłe organy powinny być odrzucane przez sądy administracyjne z przyczyn formalnych. Proponowane rozwiązanie pozbawia zatem faktycznie członków rozwiązanych i zawieszonych organów gwarantowanego konstytucyjnie prawa do obrony sądowej.

Nie dającym wobec powyższego żadnych gwarancji jest zatem również proponowany w nowym brzmieniu przepis art. 82b u.s.w., w którego dodawanym ust. 2 projektodawca nakłada jakoby na sąd administracyjny obowiązek rozpatrzenia skargi na rozstrzygnięcia nadzorcze, o których mowa w art. 84 ust. 2 i art. 85 ust.1 w terminie 30

dni. Nie dość, iż wskazany termin byłby dla sądów wyłącznie terminem instrukcyjnym (którego przekroczenie nie rodziłoby żadnych skutków prawnych), to nadto zauważyć trzeba, że skoro z przyczyn wskazanych wyżej nie mogłoby dojść co do zasady do merytorycznego rozpatrzenia skargi, to tym samym przedmiotowy przepis faktycznie byłby przepisem martwym.

W świetle powyższego na szczególną krytykę zasługuje propozycja dodania art.85b we wskazanym w projekcie ustawy brzmieniu. Zgodnie z przepisem tym od dnia rozwiązania zarządu albo zawieszenia organów województwa członkom zarządu nie przysługuje wynagrodzenie, zaś radnym sejmiku diety, chyba, że prawomocnie uchylono rozstrzygnięcia nadzorcze. Pomijając kwestie związane z utratą przez radnych diety, dla których prawo do diety jest tylko dodatkowym prawem związanym ściśle z wykonywaniem mandatu radnego i nieingerującym w żadne inne stosunki prawne radnych dotyczące, to jednak kwestia pozbawienia członków zarządu prawa do wynagrodzenia rodzi daleko idące skutki prawne dla osób tym rozwiązaniem dotkniętych, a nie rozstrzygnięte jednak w żaden sposób przez pomysłodawcę projektu. Zaproponowane rozwiązanie poprzez natychmiastowe pozbawienie byłych członków zarządu prawa do wynagrodzenia ingeruje bezpośrednio w sferę z zakresu prawa pracy nie rozstrzygając kwestii związanych z zatrudnieniem byłych członków zarządu. Nie wiadomo czy pozostają oni nadal w zatrudnieniu, czy ich stosunek pracy powinien zostać rozwiązany, a jeśli tak, to w jakim trybie, dyscyplinarnym, czy też za wypowiedzeniem. Do czasu przecież rozstrzygnięcia przez sąd skargi na rozstrzygnięcie nadzorcze nie wiadomo, czy zarząd został rozwiązany lub zawieszony zgodnie z prawem, a co za tym idzie czy z punktu widzenia prawa pracy można by działania członków zarządu oceniać jako rażąco naruszenie podstawowych obowiązków pracowniczych, czy też nie. Bez odpowiedzi pozostają zatem także np. pytania, czy w przypadku uchylecia rozstrzygnięcia nadzorczego członków zarządu należałoby przywrócić do pracy, czy przywracając prawo do wynagrodzenia zwrócić je wstecz t.j. od dnia pozbawienia, czy wypłacić odszkodowanie za bezpodstawne pozbawienie prawa do wynagrodzenia, bądź bezpodstawne rozwiązanie stosunku pracy itd., itd. Jak wobec powyższego widać skutkiem ubocznym zaprojektowanego art. 85b jest bezpośrednie naruszenie obowiązujących przepisów prawa pracy bez podania rozwiązań. Rodzące się wątpliwości niewątpliwie znajdują wyraz w postępowaniach sądowych przed sądem pracy, a co za tym idzie mogą dodatkowo obciążać budżety j.s.t.

Na koniec podkreślenia wymaga, iż obowiązujące nieostre i ocenne przesłanki rozwiązania, bądź zawieszenia organów j.s.t. w połączeniu z projektowanymi zmianami mogą stwarzać niekontrolowaną swobodę w nadużywaniu instytucji przewidzianych w art. 84 ust.2 i art.85 ust.1 przez organy nadzoru.

Olgierd Geblewicz

Prezes Zarządu
Związku Województw RP

Stanowisko
Zarządu Związku Województw Rzeczypospolitej Polskiej
z dnia 28 września 2016 r.
w sprawie
Projektu Strategii Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

- I. Zarząd Związku Województw RP zauważa, że dotychczasowe tempo prac nad projektem *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* (projekt SOR) nie sprzyja jakości *Strategii* oraz otwartości debaty publicznej wokół niej. Zarząd Związku Województw RP wyraża niedosyt z powodu braku realnej możliwości efektywnego zaangażowania przedstawicieli regionów w tworzenie projektu SOR.
- II. Zarząd Związku Województw RP docenia merytoryczne walory projektu SOR, dostrzegając w nim konstruktywną kontynuację *Strategii Rozwoju Kraju 2020* uchwalonej w roku 2012. Pozytywnie należy ocenić m.in. diagnozę sytuacji Polski – trafnie wskazującą kluczowe wyzwania i problemy rozwojowe, a także identyfikację projektów, z których część ma rzeczywiście strategiczne znaczenie dla kierunku i tempa rozwoju kraju, jak również zamiar rozbudowy systemu bodźców fiskalnych dla przedsiębiorstw oraz upowszechnienia mechanizmów PPP.
- III. Zarząd Związku Województw RP wyraża zaniepokojenie proponowaną w projekcie SOR **zmianą kształtu relacji Rząd-Regiony**:
 1. **[hamująca decentralizacja]** W projekcie SOR z jednej strony deklaruje się utrzymanie i umocnienie zdecentralizowanego (rządowo-samorządowego) modelu budowania i realizacji polityki rozwoju, z drugiej zaś strony pomija się koordynacyjną rolę samorządu województwa w regionie oraz w relacjach państwo-region. Bardzo niekorzystne z punktu widzenia efektywności prowadzonych polityk publicznych są proponowane w projekcie SOR narzędzia bezpośredniej interwencji państwa w sprawach o znaczeniu lokalnym lub subregionalnym. Rozwiązania, w których państwo dąży do zarządzania nie tyle głównymi, co wszystkimi procesami rozwojowymi, wyznaczając obszary interwencji (nawet na poziomie lokalnym), projektując instrumenty interwencji i określając, gdzie powinny być wdrażane – należy traktować jako regres decentralizacji. Jest to odejście od modelu, w którym państwo

określa ramowe cele wobec różnych obszarów, zapewniając podstawowe instrumentarium (m.in. finansowe) i pozostawiając konkretne przesądzenia w gestii samorządu regionalnego, który zna specyfikę poszczególnych terytoriów, dzięki czemu potrafi nie tylko lepiej ukierunkować daną interwencję, ale również określić jej intensywność (zasada subsydiarności).

2. **[samorządy zleceńbiorcami]** Jednostki samorządu terytorialnego (JST) są traktowane w projekcie SOR przede wszystkim jako „dostawcy” środków finansowych mających wesprzeć realizację celów *Strategii*. Jest to widoczne zwłaszcza w zakresie polityk o wysokiej podatności na terytorializację (np. transport, środowisko, energetyka, zdrowie, wsparcie MŚP). Strona rządowa nie przewiduje w tych obszarach kreatywnej roli JST i sprowadza je do funkcji czysto wykonawczych. Pomniejszana jest tym samym rola samorządności terytorialnej jako efektywnego i demokratycznego sposobu prowadzenia polityki rozwoju na poziomie regionalnym i lokalnym.

IV. Zarząd Związku Województw RP zwraca uwagę na **istotne deficyty** projektu SOR:

3. **[konflikt z ustawą]** W obecnej formie projekt SOR nie spełnia wymogów określonych w art. 9 i art. 12a ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (m.in. horyzont czasowy wykracza poza okres 10 lat, a cele w wymiarze regionalnym i przestrzennym nie są jasno określone).
4. **[hierarchiczna niespójność planowania]** Projekt SOR nie jest w pełni zgodny z wyższej rangi dokumentami, czyli z *Długookresową Strategią Rozwoju Kraju*, a także z *Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*. Chodzi tu m.in. o proponowaną w projekcie SOR definicję aglomeracji, która wyklucza niektóre miasta wojewódzkie z kręgu głównych ośrodków miejskich w Polsce.
5. **[brak alternatywnych scenariuszy rozwoju]** Projekt SOR – pomimo zasadniczo trafnie zarysowanych problemów, zagrożeń i wyzwań – cechuje się niezwykle optymistycznymi założeniami dotyczącymi wzrostu gospodarczego w najbliższej przyszłości i nie identyfikuje alternatywnego scenariusza rozwoju w sytuacji wystąpienia okoliczności istotnie ograniczających zakładany wzrost gospodarczy. W tym sensie przedstawia bezalternatywną wizję rozwoju i nie jest narzędziem budowania gotowości kraju na szoki zewnętrzne.
6. **[wyzwanie demograficzne]** Pomimo, że projekt SOR wyraźniej niż wcześniejsze dokumenty strategiczne identyfikuje stojące przed Polską wyzwania demograficzne, to jednak proponowane w tym obszarze działania sektora publicznego są niewspółmierne do skali i wagi problemu, a przede wszystkim nie mają charakteru kompleksowego, angażującego zasoby regulacyjne, organizacyjne i finansowe z zakresu różnych polityk publicznych – brakuje wyraźnego powiązania polityki społeczno-gospodarczej z wyzwaniami demograficznymi.
7. **[nieoptymalny system realizacji]** Opisany w projekcie SOR system realizacji jest najłabszym, niekompletnym i opartym na najbardziej ryzykownych założeniach ogniwem *Strategii*, nie dając gwarancji jej sukcesu. Projekt SOR

nie identyfikuje wielkości nakładów finansowych niezbędnych do realizacji zaplanowanych działań i bardzo mgliście przedstawia możliwe do zmobilizowania zasoby finansowe, które – być może – zostaną wykorzystane dla realizacji *Strategii*. Nie jest też jasne, jakimi mechanizmami Rząd zamierza wygenerować dużą skalę zaangażowania sektora prywatnego w finansowanie *Strategii* i podnieść stopę inwestycji finansowanych krajowymi oszczędnościami, którym przesadnie przypisuje się decydujący wpływ na długoterminowe perspektywy wzrostu gospodarczego Polski.

8. **[zapomniane finanse JST]** Projekt SOR jest bardzo zachowawczy, jeśli chodzi o propozycje wzmocnienia systemu finansowania JST, co jest jednym z kluczowych warunków sukcesu *Strategii*. W szczególności projekt SOR w sposób zbyt ogólny odnosi się do konieczności:
 - a) istotnego wzrostu udziału dochodów własnych w finansowaniu zadań JST tak, aby umożliwić im efektywną realizację zadań własnych;
 - b) pozostawienia jak największej części wypracowanych lokalnie i regionalnie dochodów publicznych w miejscu ich generowania;
 - c) modyfikacji systemu wyrównywania dochodów JST tak, aby, po pierwsze – umożliwiał on JST o niskim potencjale dochodowym realizację zadań publicznych na akceptowalnym poziomie, a po drugie – wzmacniał motywację innych JST do aktywnego poszukiwania nowych strumieni dochodów publicznych.
9. **[niejasna wizja kontraktu terytorialnego]** Poza kilkoma ogólnikami, projekt SOR nie przedstawia spójnej i kompleksowej propozycji zasad funkcjonowania *kontraktu terytorialnego*, który powinien być kluczowym i stabilnym finansowo instrumentem polityki regionalnej pozwalającym na partnerskie uzgodnienie i koordynację w ujęciu wieloletnim wspólnych działań Rządu i Samorządu Województwa w odniesieniu do terytorium każdego z regionów.
10. **[planowanie (nie)zintegrowane]** Zawarta w projekcie SOR idea integracji systemów planowania przestrzennego i programowania społeczno-gospodarczego jest słuszna. Brakuje jednak ścieżki jej realizacji, co – biorąc pod uwagę wieloletni brak postępów w tym zakresie – nie pozwala optymistycznie myśleć o skutecznej realizacji tego postulatu.
11. **[nieadekwatne zróżnicowanie obszarów wiejskich]** Proponowane w projekcie SOR wsparcie dedykowane obszarom wiejskim bazuje na standardowych i zachowawczych rozwiązaniach, które nie są adekwatne do specyfiki i zróżnicowania tych obszarów. Takie podejście może przynieść bardzo ograniczone efekty rozwojowe niewspółmierne do potrzeb.
12. **[wymuszanie zmian RPO]** Projekt SOR w sposób nieuprawniony ogranicza kompetencje instytucji zarządzających oraz komitetów monitorujących dla regionalnych programów operacyjnych (RPO), a także w sposób nieuzasadniony wskazuje na potrzebę dość istotnych modyfikacji RPO, pomijając przy tym następujące argumenty:
 - a) nie istnieją przesłanki (dowody) wskazujące na to, że logika interwencji i zakres merytoryczny RPO są w jakimkolwiek konflikcie z projektem SOR;

- b) zakres RPO wynika w dużej mierze z celów uzgodnionych na poziomie UE, a postulowany w projekcie SOR wzrost wielkości środków w pewnych obszarach tematycznych lub geograficznych jest błędnie utożsamiany z poprawą efektywności interwencji;
- c) realizacja RPO jest zdeterminowana podjętymi już decyzjami, a głębsze ich zmiany mogą powodować istotne konsekwencje dla instytucji zarządzających (zarządów województw) w postaci nawarstwienia opóźnień wdrożeniowych i utraty środków UE.

V. W odniesieniu do określonych w projekcie SOR **kierunków polityki rozwoju** Zarząd Związku Województw RP stoi na następującym stanowisku:

13. **[ukryte priorytety]** Projekt SOR uniemożliwia identyfikację priorytetów rozwojowych oraz późniejszą ocenę jej rzeczywistego wpływu na zmianę sytuacji w kraju, ponieważ:
 - a) w wielu przypadkach widoczny jest dysonans pomiędzy zdiagnozowanymi wyzwaniami proponowanymi rozwiązaniami (np. deficyty na rynku pracy – redukcja wieku emerytalnego; wzrost konsumpcji – wzrost inwestycji napędzanych oszczędnościami);
 - b) działania rutynowe, które nie wymagają kluczowych przesądzeń (np. szkolenia dla administracji), przenikają się z działaniami o wysokiej randze strategicznej;
 - c) kierunki interwencji często powielają się, brakuje im hierarchizacji i jasnych ram czasowych, a część z nich jest trudna lub wręcz niemożliwa do pogodzenia;
 - d) brakuje powiązań między działaniami w różnych *Obszarach Strategii*, które mogą być decydujące dla jej sukcesu.
14. **[niejasne wybory gospodarcze]** Projekt SOR kładzie nacisk na wspieranie 12 priorytetowych branż eksportowych, 10 sektorów strategicznych i 8 krajowych inteligentnych specjalizacji (KIS). Ponadto *Strategia* ma zostać jeszcze uzupełniona o tzw. branże kluczowe. Nie jest jasne, jaki był klucz wyboru wskazanych branż, sektorów i specjalizacji, czy i jakie zachodzą między nimi relacje, a także jak te relacje przełożą się na kierunki interwencji publicznej.
15. **[niecelowa integracja KIS-RIS]** Zaproponowana w projekcie SOR koncepcja uporządkowania i integracji inteligentnych specjalizacji zidentyfikowanych na poziomie krajowym i regionalnym (KIS+RIS) jest dyskusyjna. Brak powiązań między KIS a RIS jest naturalną konsekwencją poprawnie przeprowadzonego procesu przedsiębiorczego odkrywania, zaś administracyjnie wymuszana integracja KIS/RIS może znacząco osłabić unikalne specjalizacje poszczególnych regionów. Poza tym trudno jest zaakceptować pomysł tzw. programów pierwszej prędkości, którym zostaną przypisane większe nakłady na działalność B+R, tylko na podstawie przebiegu wdrażania *Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014-2020*.

16. **[niejasne podejście do obszarów miejskich]** Projekt SOR błędnie przeciwstawia rozwój obszarów metropolitalnych oraz miast średnich i małych. Obszaru metropolitalnego nie tworzy tylko największe miasto, lecz także związane z nim miasta małe i średnie. Rozwoju tych ośrodków nie można postrzegać w oderwaniu od siebie – są to organizmy, które wzajemnie się uzupełniają, tworząc sieć powiązań funkcjonalnych między sobą oraz z obszarami wiejskimi. To m.in. od gęstości i jakości tych powiązań zależy, czy w Polsce powstanie mechanizm przeciwdziałający niekorzystnemu narastaniu terytorialnych dysproporcji rozwojowych.
17. **[nieodkryty potencjał TEN-T]** Projekt SOR nie dostrzega roli, jaką w dynamizacji gospodarczego rozwoju kraju i regionów mogą odegrać multimodalne korytarze TEN-T. W obszarze ich oddziaływania należy skupić szerokie spektrum działań na rzecz lokowania i wzrostu przedsiębiorstw zdolnych do szybkiego przesuwania się w łańcuchu wartości dodanej.
18. **[nieprzejrzysty model energetyczny]** Projekt SOR nie przesądza docelowego modelu systemu energetycznego w Polsce. Rozwój energetyki jądrowej został potraktowany enigmatycznie, zaś decyzja o budowie elektrowni atomowej wciąż nie została podjęta. Zasadniczy problem, którym jest mała gęstość i znaczna dekapitalizacja sieci energetycznych nie uzyskał należytej rangi. Brakuje również jednoznacznego wskazania konieczności budowy (modernizacji) bloków konwencjonalnych, choć podkreśla się, że polska energetyka będzie oparta na węglu kamiennym (nie mówi się o węglu brunatnym) i konkurencyjnym sektorze górniczym. Nie określono także pożądanych kierunków rozwoju OZE oraz mechanizmów wspierających ich rozwój i stabilność, choć mają one stanowić element miksu energetycznego.
19. **[niezaplanowane reformy]** Projekt SOR nie odnosi się do zapowiadanych przez Rząd reform, które będą miały kluczowy wpływ na realizację celów *Strategii* (np. w obszarze edukacji). Pojawia się więc zasadnicze pytanie, czy projekt SOR celowo pomija ważne kierunki zmian w sposobie dostarczania podstawowych usług publicznych, wzmacniające tym samym Polskę „resortową”, czy też nie istnieją w tym zakresie kompleksowe propozycje.
20. **[ogólnikowa polityka zdrowotna]** Projekt SOR bardzo lakonicznie wskazuje kierunki zmian w zakresie organizacji opieki zdrowotnej, zawężając problem do hasłowo zarysowanej poprawy efektywności funkcjonowania systemu zdrowia. Propozycje w tym obszarze trudno więc uznać za wiarygodną koncepcję rozwiązania zdefiniowanych problemów.
21. **[obronność oderwana od rozwoju]** Projekt SOR, poruszając ważki temat bezpieczeństwa narodowego, nie dostrzega terytorialnego oddziaływania przedsięwzięć planowanych do realizacji w tym zakresie. Tymczasem te obszary kraju, na których lokalizowane są lub będą takie przedsięwzięcia (np. bazy NATO), stoją przed zagrożeniem trwałego osłabienia długofalowych podstaw rozwoju, jeśli zostaną pozbawione dedykowanego pakietu działań wspierających.

VI. W odniesieniu do określonego w projekcie SOR **instrumentarium polityki rozwoju** Zarząd Związku Województw RP stoi na następującym stanowisku:

22. [nadmiar projektów] Projekty strategiczne lub flagowe zawarte w projekcie SOR są zbyt liczne (prawie 220) oraz nadmiernie zróżnicowane – jedne są pojedynczymi przedsięwzięciami, inne rozwiązaniami systemowymi, a jeszcze inne stanowią raczej zasady działania. Ponadto, ich zakres często się powiela. Nie jest też jasny klucz ich identyfikacji oraz hierarchia ważności.

Znacząca część projektów nie jest *de facto* projektami, gdyż polega na stworzeniu nowych dokumentów/nowych instytucji lub ma charakter lokalny (bez znaczenia w skali kraju), lub też dotyczy działań rutynowych pozbawionych strategicznego wymiaru. Realizacja części z nich została podjęta wcześniej, niezależnie od prac nad projektem SOR. Większość jest opisana zbyt ogólnie i czysto intencyjne (np. reforma szkolnictwa wyższego), nie jest zatem możliwe określenie, jakie będą ich efekty, ani kiedy pojawią się one w sferze realnej. Dodatkowo, projektom często nie przypisano m.in. liderów, szacunkowych nakładów i źródeł finansowania, co stawia ich wykonalność pod znakiem zapytania.

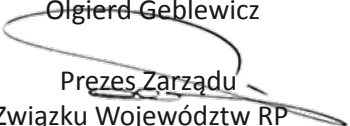
23. [istotna zmiana regulacji] Projekt SOR proponuje wiele zmian polegających na nowelizacji istniejących lub przygotowaniu nowych aktów prawnych. Jednak na tym poziomie ogólności opisu nie można ustosunkować się do tych propozycji. Ich sedno leży bowiem dużo głębiej niż ogólnie słuszne sformułowania kierunkowe nieoparte oceną nakładów i oczekiwanych efektów. W tej sytuacji pojawia się ryzyko, że zapowiadane liczne zmiany regulacji prawnych nie będą sprzyjać upraszczaniu przepisów, a mogą wręcz pogłębić chaos prawny w niektórych obszarach. Dotyczy to np. zapowiadanych rozwiązań fiskalnych mających poprawić elastyczność i wydajność przedsiębiorstw oraz ich skłonność do działań proinnowacyjnych.

24. [głęboka transformacja instytucji] Projekt SOR proponuje szereg rozwiązań mogących usprawnić funkcjonowanie administracji, w tym wprowadzenie nowych narzędzi i instytucji (np. centrum ratingu i analiz). Część tych rozwiązań bazuje na już funkcjonujących strukturach. Brakuje jednak określenia precyzyjnych kierunków, w których proponowane zmiany mają przebiegać. Trudno więc wnioskować o ich zakresie i je oceniać. Nie wiadomo na przykład, jaki jest cel utworzenia na szczeblu państwa nowego organu kontroli w zakresie środowiska, skoro taki organ istnieje (Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska).

Wątpliwości budzi też m.in. planowane powołanie na szczeblu centralnym jednej instytucji zajmującej się wsparciem eksportu i przyciąganiem inwestorów zewnętrznych bez uwzględnienia działań realizowanych w tym zakresie na poziomie regionalnym (Centra Obsługi Inwestora i Eksportera). Dodatkowo projekt SOR proponuje tzw. *kontrakty branżowe*, nie prezentując jednak skali, celu i zakresu ich funkcjonowania.

25. **[wymagające doprecyzowania instrumenty]** Zaproponowane w projekcie SOR instrumenty rozwoju terytorialnego można ocenić umiarkowanie pozytywnie. Projekt SOR pomija bowiem fakt, iż w wielu regionach działają już mechanizmy terytorializacji polityki rozwoju, które zostały uruchomione i wyposażone w środki m.in. RPO. Ponadto propozycjom z projektu SOR (np. *innowacyjne partnerstwa terytorialne*) towarzyszy bardzo skromny plan wyasygnowania dodatkowych środków finansowych, co stawia pod znakiem zapytania realność uruchomienia tych instrumentów. Ich wprowadzanie może się więc okazać zabiegiem fasadowym prowadzącym jednocześnie do proceduralnego przeregulowania lub też do wymuszania przez stronę rządową zmian zapisów RPO lub przyjętych przez komitety monitorujące kryteriów wyboru projektów. Dodatkowo projekt SOR w sposób merytorycznie nieuzasadniony i formalnie niewykonalny przewiduje włączenie środków z instrumentów zwrotnych funkcjonujących w ramach regionalnych funduszy pożyczkowych i poręczeniowych do instrumentów wsparcia MŚP, które istnieją lub mają powstać na poziomie centralnym.
26. **[niekompletna oferta państwa]** Projekt SOR wskazuje szereg obszarów o niedostatecznej dynamice rozwojowej lub deficytach strukturalnych, dla których nie przedstawia jednak kompleksowej i przestrzennie zaadresowanej „oferty” państwa związanej z dynamizacją ich rozwoju społeczno-gospodarczego (wyjątek stanowi kontynuacja programu dla Polski Wschodniej i planowany program dla Śląska).
27. **[ponadregionalna i przygraniczna pasywność]** W projekcie SOR, poza wzmianką o potrzebie realizacji przedsięwzięć ponadregionalnych, brakuje propozycji, w jaki sposób (jakimi instrumentami) stymulować współpracę ponadregionalną oraz jak wykorzystać wynikającą z niej wartość dodaną. Analogiczną uwagę można sformułować w odniesieniu do przedsięwzięć wynikających z potrzeb i celów współpracy przygranicznej, które w projekcie SOR sprowadzają się wyłącznie do kwestii transportowych oraz przestępczości.
28. **[bariery dla regionalnych spółek celowych]** Projekt SOR nie dostrzega, że samorządy województw mogłyby zdecydowanie skuteczniej włączyć się w realizację celów *Strategii* w obszarze szeroko pojętego wsparcia rozwoju gospodarczego, o ile usunięta zostanie bariera uniemożliwiająca im tworzenie lub przystępowanie do spółek celowych realizujących zadania publiczne określone głównie w katalogu zadań własnych JST.
- VII.** Zarząd Związku Województw RP zastrzega, że wszystkie Zarządy Województw mogą wypowiedzieć się indywidualnie w kwestiach szczegółowych dotyczących projektu SOR, a przekazane przez nie opinie należy traktować łącznie z niniejszym Stanowiskiem.
- VIII.** Zarząd Związku Województw RP oczekuje, że ocena ex-ante projektu SOR umożliwi określenie skali i kierunków oddziaływania *Strategii* na politykę rozwoju prowadzaną przez regiony.

- IX.** Zarząd Związku Województw RP podtrzymuje wolę aktywnej współpracy z Ministrem Rozwoju przy formułowaniu ostatecznego kształtu projektu SOR i upoważnia Przewodniczącego *Zespołu Ekspertckiego ds. Europejskiej i Krajowej Polityki Strukturalnej* do kontaktów w imieniu Zarządu ZWRP z służbami Ministra Rozwoju odpowiedzialnymi za przygotowanie kolejnych wersji projektu SOR.

Olgiard Geblewicz

Prezes Zarządu
Związku Województw RP

Stanowisko Związku Miast Polskich wobec skierowanego do konsultacji społecznych projektu Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Zarząd Związku Miast Polskich **pozytywnie** opiniuje skierowany przez Ministerstwo Rozwoju do konsultacji społecznych projekt Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), w zakresie, w jakim dotyczy on samorządów terytorialnych, a zwłaszcza miast.

1. Projekt Strategii w części dotyczącej kontekstu terytorialnego jest jednoznacznie oparty na zasadzie zrównoważonego rozwoju, zintegrowanego zarówno terytorialnie jak i funkcjonalnie. To podejście gwarantuje podejmowanie przedsięwzięć rozwojowych w obszarach funkcjonalnych, ponad granicami administracyjnymi i we współpracy między-samorządowej (zarówno horyzontalnej jak i wertykalnej) oraz międzysektorowej. Tak rozumiany rozwój umożliwi najpełniejsze wykorzystanie lokalnych zasobów i potencjałów. Obejmuje on także rewitalizację obszarów, które utraciły dotychczasowe funkcje. Może ułatwić skoordynowanie kosztownych i nieracjonalnych zjawisk rozlewania się miast.

W tym zakresie zgłaszamy uwagę do propozycji powoływania „powiatowych rad rozwoju”. Raczej należy przyjąć, by były to „**lokalne rady rozwoju**”, powoływane dla obszarów funkcjonalnych, w których podjęto współdziałanie dla rozwoju. Rozwiązanie takie umożliwia powołanie rady zarówno dla obszaru powiatu (np. powiat przasnyski, gdzie działania są prowadzone właśnie w tej skali), jak i dla innego obszaru funkcjonalnego (nierzadko obszary te, zwłaszcza wyróżnione w ramach obecnych RPO oraz innych programów rozwojowych, obejmują więcej niż jeden powiat, np. Aglomeracja Wałb-rzyska, Metropolia Poznań, Metropolia Gdańsk-Gdynia-Sopot, Szczeciński Obszar Metropolitalny itp.)

2. Działania, jakie zakłada Strategia w odniesieniu do miast, dotyczą całego spektrum polityki miejskiej, obejmując:
 - rozwój miast – wsparcie horyzontalne (w tym Partnerska Inicjatywa Miast, do której zgłaszamy akces),
 - wykorzystanie potencjału rozwojowego aglomeracji,
 - aktywizacja zasobów i potencjałów miast średnich, zwłaszcza tracących dotychczasowe funkcje,
 - rozwój obszarów wiejskich oparty o małe miasta jako centra rozwoju lokalnego,
 - aktywizacja obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją.

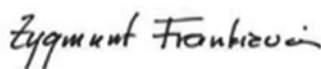
Istotne są także projektowane w SOR kierunki interwencji w tym zakresie:

- wzmocnienie sprawności administracji samorządowej oraz partnerstw z innymi podmiotami,
- poprawa organizacji świadczenia lokalnych usług publicznych,

- wzmocnienie zintegrowanego podejścia do rozwoju,
 - racjonalizacja i zwiększenie efektywności finansowania polityk ukierunkowanych terytorialnie (patrz punkt 3).
3. Strategia, uznając fakt, że blisko połowa²⁸ publicznych wydatków rozwojowych pochodzi z budżetów jednostek samorządu terytorialnego, zakłada wzmocnienie finansów samorządowych, m.in. poprzez:
- zwiększenie znaczenia dochodów własnych w finansowaniu działalności JST,
 - zmiana zasad finansowania rozwoju terytorialnego,
 - stopniowa zmiana struktury dochodów i wydatków publicznych, by coraz większa część wydatków rozwojowych była finansowana ze stabilnych źródeł krajowych.

Osiągnięcie tych celów ma zapewnić postulowana przez nas od dawna nowelizacja ustawy o dochodach JST oraz ustawy o finansach publicznych. Nasze postulaty w tym zakresie są zgodne z zapisami w Strategii, a ponadto obejmują konieczność rewizji indywidualnego wskaźnika zadłużenia oraz systemu wyrównawczego, a także zmiany przepisów kształtujących zarządzanie finansami lokalnymi (WPF i WPI).

Wrocław, 26 września 2016 r.

Zygmunt Frankiewicz
PREZES ZWIĄZKU

²⁸ wg opracowania dra Jacka Sieraka, wykonanego dla MR, zaprezentowanego podczas konsultacji wymiaru terytorialnego Strategii w dniu 14 września 2016 r. w Rzeszowie, stanowią one 45,9% wszystkich publicznych wydatków rozwojowych.

Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej

Opinia Związku Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie projektu „Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju” Poznań, dnia 28 września 2016 r.

Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej z nadzieją i oczekiwaniem przyjmuje koncepcje wyrażone w projekcie „Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju”. Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym i terytorialnym zaprezentowane w ogólnych założeniach jest zgodne z wielokrotnie wyrażanymi postulatami i stanowiskami Związku, który krytycznie odnosił się do przyjętego w ostatnich latach modelu rozwoju kraju opartego głównie o tzw. „ośrodki wzrostu”.

Obszary wiejskie, wysiłkiem mieszkańców i samorządów lokalnych w ostatnim dwudziestopięcioleciu, dokonały skoku cywilizacyjnego, wpływając na poprawę jakości życia mieszkańców. Jednak analizując tempo zmian zachodzących na obszarach wiejskich w porównaniu z miastami, należy zauważyć, że dynamika wzrostu tych ostatnich jest większa, co przekłada się na wzrost dysproporcji rozwojowych na korzyść obszarów miejskich. Priorytety rozwoju kraju, określane w poprzednich okresach, wyraźnie preferowały obszary miejskie. Skutkiem tej polityki jest nierównomierny rozwój kraju, szczególnie dotkliwy dla mieszkańców obszarów wiejskich. Dotyczy to przede wszystkim stanu gminnych dróg publicznych (55% to drogi gruntowe), gospodarki wodno-ściekowej (60% gospodarstw domowych nie posiada dostępu do kanalizacji, a 15% do sieci wodociągowej), dostępu do szerokopasmowego Internetu (33% gospodarstw nie ma dostępu), miejsc przedszkolnych (brak 40% miejsc dla 3-5 latków) i innych usług wpływających na jakość życia mieszkańców. Liczba mieszkańców przypadających na 1 aptekę na terenach wiejskich jest ponad dwukrotnie wyższa od średniej krajowej. Niedoinwestowany stan infrastruktury technicznej i społecznej wpływa negatywnie na jakość życia mieszkańców wsi, ogranicza rozwój rolniczej i pozarolniczej działalności gospodarczej. Analizując bariery rozwojowe terenów wiejskich należy również zwrócić szczególną uwagę na ograniczenia występujące na obszarach objętych różnego rodzaju formami ochrony przestrzeni i środowiska. Jest to jedna z głównych przyczyn braku lokalizacji nowych firm oraz wyższego bezrobocia, a skutkiem tego są bardzo niskie dochody własne gmin położonych na tych obszarach. Przypominamy, że brak rekompensaty za obszary chronione, z których korzysta całe społeczeństwo, dotyczy 1/3 powierzchni całego kraju i ponad połowy samorządów.

Podkreślamy, że obszary wiejskie naszego kraju to 93% powierzchni, zamieszkałej przez ponad 40% ludności. Niedopuszczalna jest sytuacja, żeby miejsce urodzenia i mieszkania obywatela Polski determinowało jego szanse rozwoju i poziomu życia.

Wobec wyzwań demograficznych i przy malejącej stale liczbie mieszkańców wsi pracujących w rolnictwie, niezbędna jest rewizja strategii rozwoju obszarów wiejskich, co powinno mieć odniesienie w „Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju”.

Stanowiska przyjmowane od kilkunastu lat na Kongresach Gmin Wiejskich i naszych Zgromadzeniach, dotyczące rozwoju obszarów wiejskich, kierowane do władz – zarówno stanowiących jak i wykonawczych są niezmiennie aktualne, gdyż na polskiej wsi wciąż borykamy się z problemami cywilizacyjnymi i społecznymi. **Nasz głos nie mógł się przebić przez kolejne ugrupowania i koalicje polityczne odpowiedzialne za rządzenie krajem.**

Jako podstawowy instrument wspierający rozwój obszarów wiejskich wskazywany jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. W tym Funduszu zaledwie 13,4% ogółu środków służy wsparciu działań poprawiających jakość życia na obszarach wiejskich i zwiększających potencjał rozwojowy gmin. Z badań Związku Gmin Wiejskich wynika, że gminy wiejskie i miejsko-wiejskie w perspektywie 2014-2020 widzą potrzebę realizacji inwestycji na poziomie 97 miliardów złotych, pod warunkiem zabezpieczenia finansowania ze środków zewnętrznych na poziomie 64 miliardów złotych. Prawie 70% planów związanych jest z inwestycjami wodno-ściekowymi i drogowymi. Niestety tylko niewielka część tych planów będzie wsparta środkami europejskimi, dlatego niezbędne jest umocnienie podstaw finansowych gmin z obszarów wiejskich oraz tworzenie dodatkowych dedykowanych mechanizmów wsparcia z krajowych funduszy, które byłyby równocześnie pomostem do finansowania infrastruktury wiejskiej po 2020 roku. Należy pamiętać, że mimo ogromnego dotychczasowego wysiłku wiele gmin nie osiągnęło nawet półmetka inwestycji gwarantujących podstawowy poziom życia. Liczymy, że w dalszych pracach nad „Strategią na rzecz odpowiedzialnego rozwoju” i projektem strategicznym „Pakt dla obszarów wiejskich” zostaną przedstawione kierunkowe działania likwidujące ograniczenia rozwojowe polskiej wsi. Deklarując współpracę w dalszych pracach wnosimy o uwzględnienie w nim następujących rekomendacji:

- Opracowanie i realne wdrażanie polityki rozwoju obszarów wiejskich opartej na zrównoważonym rozwoju całego kraju. Strategia powinna wytyczać jej kierunki a „Pakt dla obszarów wiejskich” winien być podstawą krajowej polityki rozwoju wsi. Polityka ta wraz z polityką miejską jako całość, powinny tworzyć spójną i komplementarną politykę zrównoważonego rozwoju Rzeczypospolitej Polskiej.
- Podstawą w przełamaniu impasu rozwojowego i negatywnych trendów demograficznych powinno być podnoszenie umiejętności i wiedzy mieszkańców wsi poprzez spójną i konsekwentną politykę oświatową, uwzględniającą specyfikę wsi.
- Zastosowanie w programach wspierających rozwój obszarów wiejskich takich instrumentów finansowych, które realnie wpłyną na zmniejszenie dysproporcji w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej pomiędzy obszarami wiejskimi a miejskimi.
- Wobec niewspółmiernie do potrzeb niskiego budżetu PROW, zapewnienie skierowania w obecnej perspektywie budżetowej UE środków na rzecz przedsię-

wzięć rozwojowych gmin wiejskich deklarowanych w krajowych i regionalnych programach operacyjnych przez Ministra Rozwoju i samorządy województw. W projekcie strategicznym „Pakt dla obszarów wiejskich” winno się wskazać adekwatność pilnego wsparcia specjalnymi programami niektórych przedsięwzięć dot. np. zagospodarowania ścieków, ochrony środowiska, budowy dróg lokalnych, walki z suszą, mieszkalnictwa.

- Zgodnie z diagnozą strategii dla Polski Wschodniej, należy określić priorytety działań uwzględniające zdefiniowane potencjały dla tych obszarów (np. wspieranie małego ruchu przygranicznego, rozwój podstawowej sieci drogowej powiązanej z drogami ekspresowymi i rozbudową do granicy wschodniej autostrady A2).
- Na skutek niedostatecznych obecnie środków wsparcia na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i w kolejnej perspektywie po roku 2020 należy niezwłocznie rozpocząć prace na rzecz utworzenia Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej.
- Wzmocnienie mechanizmu wyrównawczego w finansowaniu samorządów gminnych z obszarami wiejskimi i wprowadzenie subwencji ekologicznej dla gmin objętych różnego rodzaju formami ochrony przyrody, jako rekompensaty za ograniczenia rozwojowe tych obszarów.
- Utworzenie specjalnych instrumentów finansowych dedykowanych dla obszarów wiejskich na eliminację niedomagań w sferze gospodarki wodno-ściekowej (liniowej i rozproszonej) oraz infrastruktury drogowej.
- Stworzenie spójnej, stabilnej polityki wsparcia zróżnicowanych form rozwoju energetyki odnawialnej na obszarach wiejskich. Energetyka ta, uzupełniona o politykę wsparcia prosumenckiego poprawi rentowność sektora rolnego i prowadzenia działalności gospodarczej, a z drugiej strony niesie z sobą wartość dodaną w ochronie środowiska oraz inne ekonomiczne aspekty ważne dla wspólnot samorządowych.

Przewodniczący
Związku Gmin Wiejskich
Rzeczypospolitej Polskiej

Marek Olszewski

WOJEWÓDZTWO POMORSKIE

MEMORANDUM **w sprawie alternatywnej drogi wodnej** **łączącej Zalew Wiślany z Zatoką Gdańską**

Data:	29.09.2016
Akceptacja:	Marszałek Województwa Pomorskiego
Status:	Dokument przekazany Ministrowi Rozwoju w dniu 30.09.2016

I. UWARUNKOWANIA

1. W ostatnich miesiącach nastąpiło przyśpieszenie prac nad przygotowaniem budowy drogi wodnej łączącej Zalew Wiślany z Zatoką Gdańską (tzw. przekop Mierzei Wiślanej).
2. W dniu 24 maja 2016 r. Rada Ministrów przyjęła Program wieloletni pn. *Budowa drogi wodnej łączącej Zalew Wiślany z Zatoką Gdańską* (Uchwała nr 57/2016). Program został ustanowiony na podstawie ustawy o finansach publicznych. Jego realizacja obejmie lata 2016-2022, a finansowanie ze środków budżetu państwa w latach 2017-2022 wyniesie 880 mln zł. Program ma wyłącznie finansowy charakter (nie określa lokalizacji), więc odstąpiono od strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.
3. Marszałek Województwa Pomorskiego, chcąc zapoznać się ze sporządzonymi dotychczas dokumentami dla ww. inwestycji (nie są one w większości ogólnodostępne), dwukrotnie wystąpił do Dyrektora Urzędu Morskiego w Gdyni z wnioskiem o udostępnienie informacji publicznej, otrzymując ostatecznie:
 - a) Studium wykonalności dla inwestycji pn. *Budowa kanału żeglugowego przez Mierzę Wiślaną* (2007 r.),
 - b) Aktualizację Studium Wykonalności oraz wykonanie testu IROPI dla Programu Wieloletniego pn. *Budowa drogi wodnej łączącej Zalew Wiślany z Zatoką Gdańską* (2013 r.).
4. Z uwagi na wątpliwości dotyczące zawartości i wniosków płynących w szczególności z Aktualizacji Studium, Marszałek podjął decyzję o zasięgnięciu opinii ekspertów, którzy sformułowali recenzje, odpowiadając na zaproponowane przez Marszałka pytania problemowe.
5. Niniejsza *Synteza* uwzględnia kluczowe obserwacje ekspertów. Pełna treść ich recenzji dostępna jest w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Pomorskiego.

II. PODSUMOWANIE RECENZJI

1. Czy uwarunkowania strategiczne, a także oczekiwane zmiany w otoczeniu społeczno-gospodarczym uzasadniają potrzebę realizacji projektu?
Potrzeba realizacji projektu nie jest bezsporna i jest uzasadniona w ograniczonym zakresie. W niewielkim stopniu uwzględniono trendy zachodzące w różnych sektorach gospodarki, w tym w obszarze transportu i logistyki, gdzie upowszechniają się nowe modele biznesowe prowadzące do radykalnej optymalizacji kosztów (m.in. poprzez zwiększanie parametrów jednostek pływających).
2. Czy analiza alternatywnych wariantów budowy drogi wodnej łączącej Zalew Wiślany z Zatoką Gdańską została wykonana w sposób kompleksowy i rzetelny, umożliwiając pełną porównywalność szacowanych kosztów i spodziewanych efektów realizacji tych wariantów?
Analizie kosztów i korzyści społeczno-ekonomicznych poddano tylko lokalizacje: Nowy Świat i Piaski, a więc wyłącznie warianty techniczne – różniące się miejscem wykonania przekopu.

Nie przedstawiono szczegółowej analizy kosztów i korzyści społeczno-ekonomicznych wszystkich wariantów strategicznych. Alternatywnym wariantem strategicznym dla koncepcji przekopu Mierzei, mógłby być np. „wariant Szkar-pawa” prowadzący do porównywalnych efektów przy zastosowaniu innych działań. Został on jednak opisany w sposób ogólny i nierzetelny.

3. Czy szacunki kosztów związanych z realizacją inwestycji, a przede wszystkim z wieloletnią eksploatacją drogi wodnej są wiarygodne i realistyczne?

Szacunki kosztów oparte są na niewiarygodnych, często nierealistycznych założeniach i wyliczeniach, zarówno na etapie realizacji inwestycji, jak i eksploatacji drogi wodnej. Analizy kosztowe (i wynikające z nich analizy opłacalności) przeprowadzono dla niepełnego zakresu przedsięwzięcia – pominięto koszty inwestycji komplementarnych, niezbędnych do funkcjonowania portu w Elblągu (wytyczenie i pogłębienie nowego toru wodnego na rzece Elbląg, likwidacja mostu pontonowego i budowa w jego miejscu mostu wysokiego). Nie jest też jasne, który z wariantów zagospodarowania urobku został przyjęty do obliczeń i jaki jest jego koszt.

Poważne wątpliwości budzą przyjęte koszty eksploatacyjne. Część z nich jest wyraźnie niedoszacowana (np. roczne utrzymanie dla dróg, mostów, kanałów i infrastruktury towarzyszącej na poziomie 0,1% wartości nakładów inwestycyjnych), a części w ogóle nie uwzględniono (np. utrzymanie toru wodnego na rzece Elbląg, audyty techniczne i środowiskowe, ubezpieczenia, lodołamanie).

4. Czy założenia przyjęte do analizy potencjalnego popytu na usługi transportowe i logistyczne na zapleczu portu Elbląg, w tym szczególnie możliwości rozwoju transportu intermodalnego oraz przesunięć międzygałęziowych są realistyczne?

Analiza popytu na usługi transportowe i logistyczne na zapleczu portu Elbląg, w tym analiza możliwości rozwoju transportu intermodalnego i przesunięć międzygałęziowych jest wątpliwa. Nie przeprowadzono badań potencjalnego popytu przewozowego na zapleczu i przedpolu portu w Elblągu, w tym badań skłonności przedsiębiorców do przeniesienia ładunków na transport morski z wykorzystaniem tego portu.

Wątpliwości budzi prognozowany potencjał przewozowy dla subregionu elbląskiego na poziomie 18 mln ton rocznie. Jest on niewiele mniejszy niż całkowity potencjał transportu śródlądowego dla Odrzańskiej Drogi Wodnej. Trudno wytłumaczyć tę prognozę, biorąc również pod uwagę obecny udział województwa warmińsko-mazurskiego w polskim eksporcie i imporcie.

Nie określono, czy port Elbląg będzie bazował na ładunkach generowanych w jego obszarze ciężenia, czy też będzie przejmował ładunki portów trójmiejskich, które nadal nie wykorzystują w pełni swoich zdolności przeładunkowych, a ich dostępność od strony przedpola i zaplecza poprawiła się ostatnio w sposób skokowy. Nie wskazano przewag konkurencyjnych portu Elbląg względem innych portów z perspektywy gestorów ładunków i spedytorów, a określono jedynie możliwości jakie port oferuje.

5. Czy szacunki efektów ekonomicznych realizacji przedsięwzięcia są oparte na realistycznych i wiarygodnych przesłankach oraz odzwierciedlają specyfikę społeczno-gospodarczą, w tym transportową, obszaru oddziaływania inwestycji? *Szacunki efektów ekonomicznych realizacji przedsięwzięcia nie zostały oparte na wiarygodnych przesłankach i nie odzwierciedlają specyfiki społeczno-gospodarczej obszaru oddziaływania inwestycji. Po wprowadzeniu tylko niektórych (najbardziej oczywistych) korekt do założeń i wyliczeń Program wykazuje ujemną wartość ENPV, co stanowi przesłankę do jego odrzucenia lub zasadniczej rekonstrukcji.*

Przyjęto zbyt optymistyczne założenia dotyczące wpływu inwestycji na ruch turystyczny. Wzrost ruchu turystycznego przeszacowano ponad 30-krotnie. Nie-realistycznie oceniono też wpływ inwestycji na rynek pracy – z jednej strony wynika to z popełnionych błędów rachunkowych, a z drugiej z błędnego założenia o braku sezonowości w branży turystycznej w obszarze oddziaływania inwestycji.

Oszczędności w transporcie multimodalnym, które stanowią około 46% wszystkich zdyskontowanych korzyści z Programu, oszacowano już od 2012 r., co istotnie zawyża przyjętą wartość ENPV. Dodatkowo szacunki te nie są opisane w sposób umożliwiający ich weryfikację.

Bez uzasadnienia przyjęto wskaźniki: 0,1% dla zakładanego wzrostu wartości firm, 3% dla zakładanych efektów wzbudzonych oraz 1% dla zakładanego wzrostu przychodów przedsiębiorstw przemysłowych. W efekcie kilkakrotnie zawyżono prognozowane wpływy z CIT, przy czym w sektorze turystyki przeszacowanie jest ponad 60-krotne.

Wszelkie korzyści z realizacji Programu były liczone bez uwzględnienia efektów utraty korzyści w innych ośrodkach (np. porty Trójmiasta). Poza tym nie zastosowano konsekwentnie podejścia przyrostowego, co oznacza, że część korzyści ujmowanych w analizie stanowią korzyści niezwiązane z realizacją Programu.

6. Czy dokument spełnia wymogi stawiane przed studiami wykonalności dla dużych projektów infrastrukturalnych, a wszystkie obliczenia i algorytm postępowania zostały przeprowadzone poprawnie oraz według obowiązujących standardów? *Dokument nie spełnia wszystkich wymogów stawianych przed studiami wykonalności dla projektów infrastrukturalnych, w szczególności w zakresie sposobu porównywania wariantów oraz sposobu obliczeń, które oparte są na arbitralnych i nieudokumentowanych założeniach (bardzo optymistycznych, eskalujących korzyści i minimalizujących koszty), a także zawierają błędy rachunkowe i metodologiczne.*

Przyjęte założenia nie są poparte badaniami popytu na usługi transportowe, przeładunkowe i turystyczne. Zignorowano dane ze statystyki publicznej dotyczące rentowności przedsiębiorstw, czy też wielkości ruchu turystycznego w porównywalnych lokalizacjach.

Brakuje wymaganej analizy ryzyk, zaś analiza wrażliwości nie uwzględnia wpływu zmian podstawowych parametrów warunkujących uzyskiwanie korzyści

(np. natężenie ruchu turystycznego, zakładany wzrost zatrudnienia). Wadą jest także bardzo wąski krąg zidentyfikowanych i przeanalizowanych stanowisk interesariuszy. Zabrakło głosu środowiska biznesu, organizacji turystycznych, izb branżowych, organizacji ekologicznych.

III. WNIOSKI

1. Aktualizacja Studium Wykonalności dla Programu Wieloletniego pn. *Budowa drogi wodnej łączącej Zalew Wiślan z Zatoką Gdańską* wykonana na zlecenie Urzędu Morskiego w Gdyni w roku 2013 nie może być podstawą do realizacji jakichkolwiek zamierzeń inwestycyjnych ze względu na niską jakość i brak wiarygodności.
2. Realizacja celu, jakim jest budowa drogi wodnej łączącej Zalew Wiślan z Zatoką Gdańską winna być poprzedzona pełną analizą strategicznych wariantów inwestycyjnych, z uwzględnieniem alternatywnych dróg połączenia Zalewu Wiślanego z Zatoką Gdańską, w tym drogi wodnej śródlądowej przez Szkarpawę (E70).

W analizie tej szczególnie nacisk powinien być położony na:

- a) prawidłowy sposób wyceny wszystkich nakładów inwestycyjnych, w tym kosztów budowy tych elementów infrastruktury, które są komplementarne wobec głównej inwestycji i warunkują jej właściwe funkcjonowanie;
 - b) realistyczną analizę korzyści społeczno-ekonomicznych uwzględniającą poparte stosownymi badaniami prognozy popytu na usługi transportowo-logistyczne i turystyczne, a także zmiany rynkowe generowane przez projekt w obszarze jego oddziaływania;
 - c) uwzględnienie pełnego katalogu realnie wycenionych kosztów eksploatacyjnych w horyzoncie wieloletnim, z uwzględnieniem m.in. kosztów utrzymania torów wodnych, dróg kołowych, przepraw mostowych i innych elementów infrastruktury, a także kosztów lodołamania czy ubezpieczenia.
3. Za wykonanie i sfinansowanie pełnego przygotowania inwestycji polegającej na budowie drogi wodnej łączącej Zalew Wiślan z Zatoką Gdańską odpowiedzialny powinien być Polski Fundusz Rozwoju. W realizację procesu przygotowania tej inwestycji od początku włączony powinien być adekwatny krąg interesariuszy, w tym samorządy województw: pomorskiego i warmińsko-mazurskiego.

WOJEWÓDZTWO POMORSKIE

**MEMORANDUM
w sprawie
programu rządowego dla subregionu słupskiego
w związku z budową
Bazy Obrony Przeciwrakietowej w Redzikowie**

Data:	29.09.2016
Akceptacja:	Marszałek Województwa Pomorskiego
Status:	Dokument przekazany Ministrowi Rozwoju w dniu 30.09.2016

I. PODSTAWOWE INFORMACJE

Podstawa prawna

1. Głównym aktem prawnym, na podstawie którego formalnie rozpoczęto współpracę z Stanami Zjednoczonymi Ameryki jest *umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki dotycząca rozmieszczenia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej antybalistycznych obronnych rakiet przechwytyjących*, podpisana w dniu 20 sierpnia 2008 r. Reguluje ona prawa i obowiązki Stron dotyczące używania przez Stany Zjednoczone Ameryki Terenu Zamkniętego na terytorium Polski w miejscowości Słupsk-Redzikowo w celu rozmieszczenia na nim antybalistycznych obronnych rakiet przechwytyjących.
2. Zmiany i sprawy nieuregulowane w treści ww. umowy:
 - a) w 2009 r. Stany Zjednoczone Ameryki zmieniły plany, zapowiadając, że europejska część instalacji antybalistycznej nie będzie wykorzystywać pocisków dalekiego zasięgu, lecz pociski Standard Missile (SM-3) wykorzystywane już m.in. do osłony amerykańskich wojsk w Europie. Aneks do umowy podpisano w lipcu 2010 r.;
 - b) umowa o statusie obsługujących ją wojsk amerykańskich (status of forces agreement – SOFA), podpisana w dniu 11 grudnia 2009 r.;
 - c) w sprawach nieuregulowanych umową z dnia 20 sierpnia 2008 r. oraz w umowie SOF z dnia 11 grudnia 2009 stosuje się zapisy umowy NATO SOFA z dnia 19 czerwca 1951 r. zawartej pomiędzy Państwami-Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego dotyczącej statusu ich sił zbrojnych.
3. Z umową z dnia 20 sierpnia 2008 r. wiążą się Porozumienia wykonawcze, określające m.in. ograniczenia wynikające z budowy systemu obrony przeciwbalistycznej, w tym ograniczenia związane z użytkowaniem terenu wokół Bazy.

Baza w Redzikowie w systemie obrony przeciwbalistycznej

4. Budowa naziemnej bazy systemu Aegis Ashore w Polsce stanowi trzecią fazę zintegrowanego amerykańskiego systemu obrony antyrakietowej European Phased Adaptive Approach (EPAA). EPAA to amerykański wkład do obrony antyrakietowej NATO, budowanej w partnerstwie z państwami sojuszu.
5. Faza ta obejmuje budowę obiektów w Rumunii i w Polsce, dlatego została podzielona na dwa etapy. W ramach pierwszego etapu zbudowana została baza w Deveselu (ukończono ją w grudniu 2015 r., a gotowość operacyjną osiągnęła w 2016 r.). Zostały w niej umieszczone radary: AN/SPY-1(D) i Mk99 oraz kontenerowe wyrzutnie pocisków przeciwbalistycznych (SM-3). Drugi etap obejmuje budowę polskiej bazy w Redzikowie.
6. W skład systemu obrony przeciwrakietowej, poza wymienionymi, wchodzi także cztery okręty systemu Aegis bazujące w Hiszpanii i uzbrojone w pociski SM-3 w wersji morskiej oraz radar wykrywania i śledzenia pocisków balistycznych w Turcji. Poszczególne elementy włączone są do systemu dowodzenia i kontroli w amerykańskiej bazie w niemieckiej miejscowości Rammstein.

7. W umiejscowionej w Redzikowie bazie znajdzie się wyrzutnia rakiet przechwytyjących oraz radar śledzenia celów i kierowania ogniem. Baza ma służyć do przechowywania i odpalania rakiet SM-3 Block IIA.
8. W Redzikowie powstaną obiekty dla dowództwa i administracji bazy oraz liczącego ok. 300 osób personelu. Baza będzie samowystarczalna. Koszty jej budowy szacuje się od kilkudziesięciu do 300 mln dolarów. Koszt całej inwestycji poniesiony zostanie przez stronę amerykańską.
9. W maju 2016 r. odbyła się uroczystość inaugurująca budowę instalacji antyrakietowej w Redzikowie. Baza ma być gotowa do kwietnia 2018 r., a gotowość operacyjną powinna osiągnąć do końca 2018 r. Wówczas NATO osiągnie pełną zdolność obrony terytoriów i ludności państw Sojuszu oraz rozmieszczonych tam sił amerykańskich przed pociskami balistycznymi wystrzelonymi spoza obszaru euroatlantyckiego. Okres funkcjonowania Bazy został ustalony na 25 lat od momentu pełnego uruchomienia systemu, tj. do 2042 r.
10. Bazę stanowi: Kompleks Obrony Przeciwrakietowej i wspomagająca go infrastruktura oraz teren, do którego dostęp kontrolowany jest przez Stany Zjednoczone Ameryki. Na terenie tym obowiązuje prawo polskie. Zgodnie z nim Baza ma status „Terenu Zamkniętego”, tj. obszaru o ograniczonym dostępie ze względów bezpieczeństwa i obrony.

Lokalizacja polskiej bazy

11. Centrum Bazy tarczy antyrakietowej zlokalizowane będzie w Redzikowie, w gminie Słupsk. Strefa bezpośredniego oddziaływania Bazy obejmuje obszar w promieniu 4 km od centrum Bazy, zaś zasięg funkcjonowania obejmuje promień 35 km od tarczy antyrakietowej. W ramach tej strefy, oprócz gminy Słupsk, znajduje się miasto Słupsk, miasto Ustka oraz tereny należące do gmin: Ustka, Damnica, Potęgowo, Dębica Kaszubska, Kobylnica, Główny, Smołdzino, Kępice.
12. Redzikowo to licząca 1,5 tys. mieszkańców wieś położona 4 kilometry od centrum Słupska, który liczy ponad 90 tys. mieszkańców. W 1916 r. zbudowano tu lotnisko, a później szkołę lotniczą, powstało też osiedle wojskowe.

Ograniczenia wynikające z budowy systemu obrony przeciwbalistycznej

13. Właściwe funkcjonowanie systemu obrony przeciwrakietowej wymaga wprowadzenia ograniczeń w użytkowaniu terenów wokół Bazy. Ograniczenia te są niezbędne dla zapewnienia właściwego funkcjonowania systemu obrony przeciwrakietowej. W wyniku porozumienia wykonawczego podpisanego w dniu 27 kwietnia 2015 r., wyznaczono zasady użytkowania terenów wokół Bazy. Ograniczenia te dotyczą:
 - wysokości zabudowy;
 - kubatury budynków;
 - używania nadajników elektromagnetycznych;
 - budowy turbin wiatrowych i innych dużych budowli;
 - lotów statków powietrznych w przestrzeni powietrznej nad Bazą.

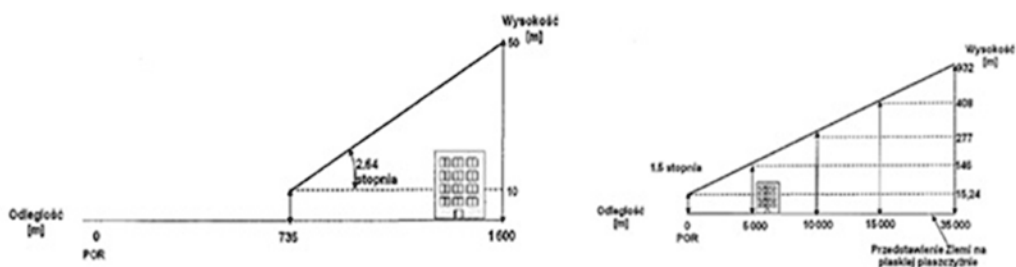
Rysunek 1. Lokalizacja systemu obrony przeciwbalistycznej w Redzikowie

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego

Dopuszczalna wysokość zabudowy

Ograniczenia w wysokości zabudowy mierzone będą od miejsca zwanego „Punktem Odniesienia Radaru” (POR), w którym zlokalizowany będzie radar systemu. Wprowadzone zostaną dwie strefy:

- do 1 600 metrów od POR – żadna konstrukcja nie będzie mogła przekroczyć wysokości zdefiniowanej przez powierzchnię boczną stożka ściętego, której początek jest położony w odległości 735 m od POR oraz 10 m ponad poziom gruntu w tym punkcie i który kieruje się ku górze pod kątem $2,64^\circ$ do płaszczyzny horyzontu;
- od 1 600 do 35 000 metrów od POR – żadna konstrukcja nie będzie mogła przekroczyć wysokości zdefiniowanej przez powierzchnię boczną stożka ściętego, który kieruje się ku górze pod kątem $1,5^\circ$ do płaszczyzny horyzontu. Wierzchołek stożka leży na wysokości 15,24 m nad poziomem gruntu w ramach POR.

Rysunek 2. Ograniczenia dopuszczalnej wysokości zabudowy

Źródło: Materiał informacyjny MON nt. budowy amerykańskiej bazy systemu obrony przeciwrakietowej w Redzikowie (2015 r.)

Ograniczenia w budowie dużych konstrukcji

W promieniu 4 km od POR kubatura budynków nie może przekroczyć 6 000 m³. Budowa konstrukcji większych niż 6 000 m³ będzie wymagała zgody MON w porozumieniu ze stroną amerykańską²⁹. Procedura może trwać do 120 dni.

Użytkowanie nadajników elektromagnetycznych

Poza terenem Bazy nie będzie możliwe użytkowanie nadajników elektromagnetycznych, które generowałyby pole elektromagnetyczne przekraczające natężenie 3 V/m wartości skutecznej dla wszystkich częstotliwości od 9 kHz do 300 GHz mierzonych 2 metry nad poziomem gruntu w Punkcie Centralnym Bazy (PCB).

Budowa turbin wiatrowych

Zakaz budowy siłowni wiatrowych dotyczy najbliższego otoczenia Bazy (w promieniu 4 km od centrum Bazy), a na pozostałym obszarze (w promieniu 35 km od POR) wprowadzono mechanizm uzgadniania inwestycji z MON, a przede wszystkim ze stroną amerykańską.

Loty statków powietrznych w przestrzeni nad Bazą

Od 1 października 2017 r. w przestrzeni powietrznej nad Bazą usytuowana zostanie strefa o ograniczonym ruchu lotniczym. W strefie tej będzie można wykonywać loty statkami powietrznymi po uzyskaniu stosownych zgód strony polskiej i amerykańskiej. Ograniczenia w lotach będą określane od PCB.

14. Żadne z ww. ograniczeń nie wymaga zmian dotyczących istniejących budynków czy wstrzymania prowadzonych już inwestycji.
15. Wytyczne Porozumienia wykonawczego dotyczą wyłącznie subregionu słupskiego.

Opinia publiczna

16. Brakuje aktualnych danych na temat opinii mieszkańców subregionu słupskiego związanej z budową tarczy w Redzikowie. Ostatnie badanie opinii mieszkańców nt. budowy Bazy w Redzikowie zostało przeprowadzone w 2009 r. Z dostępnych danych wynika, że opinia mieszkańców była w tej sprawie podzielona, a do grup, które poniosą największe koszty ekonomiczne funkcjonowania Bazy należą inwestorzy oraz lokalne samorządy, wśród których panują najmniej sprzyjające nastroje³⁰. W czasie oficjalnych uroczystości inaugurujących budowę tarczy w dniu 13 maja 2016 r., część mieszkańców protestowała przeciwko jej budowie.
17. Część lokalnych przedsiębiorców skorzysta na funkcjonowaniu obiektu (bieżąca obsługa Bazy, zakupy pracowników Bazy), dlatego przyjmuje się, że część podmiotów licząc na przyszłe zyski, przejawia pozytywną postawę wobec inwestycji.

²⁹ Przykładowy budynek o kubaturze 6 000 m³ to budynek o wymiarach 30m x 2m i 10m wysokości.

³⁰ Na podstawie Raportu *Wpływ budowy systemu obrony przeciwbalistycznej w Redzikowie na rozwój gospodarczy regionu słupskiego*, Agencja Rozwoju Pomorza, Gdańsk, 2016.

18. Istotną kwestią jest również brak polityki informacyjnej. Bezpośredni interesariusze nie zostali poinformowani o wieloletnich konsekwencjach gospodarczych i społecznych funkcjonowania obiektu, czy o aspektach związanych z bezpieczeństwem. Dopiero po przyjęciu porozumienia wykonawczego w 2015 r. samorząd lokalny uzyskał pełną wiedzę nt. wystąpienia istotnych ograniczeń, które bezpośrednio wpłyną na rozwój regionu³¹.

II. UWARUNKOWANIA LOKALNE

Ludność

19. Subregion słupski³² to ważny na mapie Pomorza wielokulturowy, wieloetniczny i zróżnicowany gospodarczo obszar. Dwumieście Słupsk-Ustka, po Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta, jest najważniejszym ośrodkiem miejskim województwa pomorskiego i pełni funkcję bieguna wzrostu w jego zachodniej części. Obok Koszalina jest największym ośrodkiem miejskim między Trójmiastem i Szczecinem.
20. Obszar ten zamieszkuje ponad 190 tys. osób (ponad 8% ludności regionu). Na przestrzeni ostatnich lat populacja obszaru maleje, notując ujemny przyrost naturalny, starzenie się i odpływ mieszkańców. Dodatkowo Słupsk, jak większość miast podobnej wielkości, podlega silnej suburbanizacji. Ulokowanie Bazy w Redzikowie nie sprzyja poprawie atrakcyjności osiedleńczej na tych obszarach, dlatego należy podjąć działania mające na celu poprawę infrastruktury i warunków życia mieszkańców.

Edukacja i rynek pracy

21. Subregion słupski stanowi jedno z największych w regionie skupisk instytucji edukacyjnych. Funkcjonują tu 53 szkoły ponadgimnazjalne, w tym 15 liceów ogólnokształcących i 15 średnich szkół zawodowych. W Słupsku działa 6 szkół wyższych (wiodącą jest Akademia Pomorska), w tym 3 ośrodki zamiejscowe uczelni trójmiejskich. W 2015 r. studiowało na nich łącznie 3,2 tys. studentów. Słupskie uczelnie od kilku lat starają się ukierunkować swoją ofertę zgodnie z oczekiwaniami pracodawców (powstają kierunki takie jak odnawialne źródła energii, transport spedycja logistyka, zarządzanie procesami produkcyjnymi). Jednak do otwarcia kierunków *stricte* technicznych konieczne są znaczące nakłady finansowe, którymi słupskie szkoły nie dysponują. Dodatkowo opłaty za studia na uczelniach niepaństwowych stanowią barierę finansową dla młodzieży. Problem ten przyczynia się do odpływu ludzi młodych z tego obszaru. W regionie słupskim brakuje publicznej uczelni wyższej, której oferta byłaby dostosowana do potrzeb rynku pracy.
22. Słupsk stanowi rynek pracy dla mieszkańców powiatu słupskiego i północnej części powiatu bytowskiego³³. W strukturze pracujących ponad połowę sta-

³¹ Ibidem.

³² Obejmuje miasto Słupsk i powiat słupski.

³³ Na podstawie R. Guzik, A. Kołoś (red.). *Relacje funkcjonalno-przestrzennymi pomiędzy ośrodkami miejskimi i ich otoczeniem w województwie pomorskim*, Kraków 2015.

nowią pracujący w sektorze usługowym, choć w ostatnich latach udział ten nieznacznie maleje, przy rosnącym odsetku pracujących w przemyśle i budownictwie (wyższym niż przeciętnie w województwie) i utrzymującym się na zbliżonym poziomie udziale pracujących w sektorze rolniczym (niższym niż przeciętnie w województwie). Stopa bezrobocia w powiecie słupskim jest wyższa od średniej w województwie (13,6%)³⁴. Również stopa bezrobocia w mieście Słupsku (6,9%)³⁵ plasuje je za Trójmiastem i powiatami kartuskim oraz gdańskim. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto zarówno w Słupsku, jak i w powiecie słupskim jest niższe niż średnio w województwie.

Gospodarka

23. Zachodnia część województwa pomorskiego charakteryzuje się przeciętnymi wskaźnikami rozwoju społeczno-gospodarczego. Podregion słupski³⁶ w ostatnich latach zmniejszał udział w pomorskim PKB osiągając nieco ponad 11% w 2013 r., a PKB *per capita* stanowiło niecałe 78% średniej wojewódzkiej (wobec 150% w podregionie trójmiejskim).
24. Subregion słupski skupia niemal 8% zarejestrowanych podmiotów gospodarczych³⁷ regionu. Są to głównie małe i średnie przedsiębiorstwa, wśród których większość zlokalizowana jest w Słupsku. Silniejsi inwestorzy są jednak poza miastem – nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach *per capita* są wyższe w powiecie niż w mieście. Liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym na 10 tys. mieszkańców jest porównywalna ze średnią w województwie. Do kluczowych branż³⁸ należą usługi biznesowe, budownictwo, tzw. sektor kreatywny, transport, logistyka i motoryzacja, branża zdrowotna i srebrnej gospodarki, turystyka i rekreacja oraz meblarstwo.
25. Podregion słupski nie wyróżnia się wysoką atrakcyjnością inwestycyjną³⁹. Cechuje go niska atrakcyjność dla lokalizacji działalności przemysłowej i usługowej oraz przeciętna dla inwestycji w zakresie działalności zaawansowanej technologicznie.
26. Włodarze subregionu słupskiego od wielu lat prowadzą działania związane z przygotowaniem terenów pod inwestycje gospodarcze, aby zachęcić potencjalnych inwestorów. Dotychczas angażowane były środki na uzbrojenie terenów inwestycyjnych zlokalizowanych w sąsiedztwie Bazy zarówno przez Samorząd Województwa Pomorskiego (SWP), gminę Słupsk, miasto Słupsk, Pomorską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. i pozostałe samorządy. Na skutek tych działań, zgodnych z lokalną polityką rozwoju gospodarczego oraz miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego, obszary w sąsiedztwie Bazy

³⁴ Dane GUS wg stanu na koniec lipca 2016 r.

³⁵ Dane GUS wg stanu na koniec lipca 2016 r.

³⁶ Obejmuje miasto Słupsk oraz powiaty: słupski, lęborski i bytowski.

³⁷ Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON.

³⁸ Na podstawie liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych.

³⁹ Na podstawie raportu *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2015* Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową.

to jedno z najbardziej atrakcyjnych terenów inwestycyjnych objęte Słupską Specjalną Strefą Ekonomiczną (SSSE).

27. SSSE obejmuje ok. 300 ha i jest ważnym czynnikiem rozwojowym dla subregionu słupskiego. Prowadzą tu swoją działalność firmy m.in. z branży motoryzacyjnej (np. NordGlass, Kapena, Scania Production Słupsk), metalowej, budowlanej, przetwórstwa drzewnego (np. Słupskie Fabryki Mebli, M&S Pomorska Fabryka Okien), przetwórstwa spożywczego (np. Morpol S.A.), przetwórstwa tworzyw sztucznych, usług transportowych i magazynowania. Funkcjonują tu firmy należące do czołówki pomorskich przedsiębiorstw: Gino Rossi, PTS Plast-Box, Epigon, Jantar – przy czym niektóre z nich to znaczący eksporterzy należący jednocześnie do firm ponoszących największe nakłady na nowe inwestycje.
28. W promieniu 4 km od Bazy znajduje się ok. 192 ha terenów inwestycyjnych SSSE, tj. Podstrefy: Redzikowo (63 ha), Wieszyń (83 ha), Słupsk-Westerplatte (38 ha), Płaszewko (8 ha) – tereny tworzące tzw. Park Przemysłowy Słupsk. Ograniczenia wynikające z budowy systemu obrony przeciwbalistycznej negatywnie wpłynęły na plany inwestorów dotyczące realizacji projektów kluczowych dla rozwoju subregionu słupskiego. Dlatego w chwili obecnej niezbędne jest podjęcie dodatkowych działań mających na celu rozwój SSSE. Ponadto należy rozważyć możliwość pozyskania nowych terenów inwestycyjnych np. poprzez odrolnienie części gruntów lub pozyskanie terenów należących do Skarbu Państwa.
Poza tym rozwój gospodarczy i przemysłowy subregionu słupskiego powinien być ukierunkowany na zastosowanie nowych technologii. Aktualnie fundamentalne znaczenie w prowadzeniu tego typu działań ma Słupski Inkubator Technologiczny, w którym rozwijane są projekty związane z technologiami informatycznymi, energią odnawialną, robotyką i automatyką czy metalurgią i spawalnictwem oraz tworzywami sztucznymi.
29. Walory przyrodnicze i kulturowe obszaru stanowią silną podstawę dla rozwoju turystyki. Istnieje tu jedna z większych baz noclegowych w Polsce, którą cechuje silna sezonowość. Na terenie Słupska i powiatu skoncentrowanych jest 13%⁴⁰ miejsc noclegowych regionu. Szacuje się, że co roku subregion słupski odwiedza 410-470 tys. turystów⁴¹, przy czym najsilniejszym ośrodkiem ruchu turystycznego jest Ustka, która generuje ok. 90% miejsc noclegowych i 70% turystów. Jednocześnie Słupsk, który ma dziesięciokrotnie mniejszą bazę noclegową niż Ustka, w 2014 r. gościł o prawie 40% turystów więcej niż dekadę wcześniej.

Infrastruktura i warunki życia

30. Pomimo prowadzonych inwestycji infrastrukturalnych, subregion słupski nadal cechuje się jedną z najniższych w kraju dostępnością transportową. Stanowi to najważniejszy czynnik, który wpływa na marginalizację gospodarczą tego obszaru i odpływ zasobów ludzkich. Spośród prowadzonych w ostatnich latach inwestycji szczególnie istotna była budowa obwodnicy Słupska w ciągu DK 6,

⁴⁰ Na podstawie danych GUS z VII 2015 roku.

⁴¹ Szacunki własne na podstawie danych dotyczących liczby turystów z Instytutu Turystyki oraz danych GUS dotyczących liczby turystów, którym udzielono noclegów.

która wyprowadziła ruch tranzytowy z miasta. Oddano też do użytku jeden z etapów ringu miejskiego w ciągu DK 21, który skomunikował drogi wylotowe w kierunku Ustki i Poznania. Problemem pozostaje wciąż zbyt długi czas dojazdu samochodem i koleją ze Słupska do Trójmiasta. Jednocześnie wiele dróg wymaga dalszej modernizacji – w szczególności drogi powiatowe łączące się z planowanymi węzłami drogi S6 oraz drogi dojazdowe do DK 21, fragmenty drogi krajowej mające istotny wpływ na poprawę dostępu do Portu w Ustce, a także linie kolejowe.

31. Istotnym elementem infrastruktury rozwoju gospodarczego subregionu słupskiego jest Port w Ustce. Pełni on funkcje w zakresie rybołówstwa, przeładunków, międzynarodowego ruchu pasażerskiego i turystyki morskiej, przemysłu stoczniowego oraz funkcję militarną. Są one jednak mocno ograniczone ze względu na brak odpowiedniej infrastruktury. Potrzebne są inwestycje, które zapewnią sprawne funkcjonowanie Portu we wszystkich ww. obszarach. Do głównych barier rozwojowych Portu należy zaliczyć: zdewastowane falochrony i nabrzeża, niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę techniczną nabrzeży w stosunku do liczby przyjmowanych jednostek pływających, niedostateczną liczbę miejsc cumowniczych dla jednostek rybackich zarejestrowanych w Porcie, brak obrotnicy o odpowiednich parametrach, brak miejsc cumowniczych oraz infrastruktury socjalno-bytowej dla małych jednostek pływających, brak nabrzeży przeładunkowych umożliwiających zwiększenie efektywności morskiego transportu towarowego, brak infrastruktury portowej zapewniającej bezpieczne schronienie dla jednostek pływających oraz będących w stanie awarii, istniejącą lokalizację nabrzeża wojskowego ograniczaną przez ruch jednostek wojskowych, utrudniającą wykorzystanie Portu na potrzeby obronności kraju oraz powodującą konflikt z innymi funkcjami portu morskiego.
32. Subregion słupski posiada korzystne warunki dla rozwoju energetyki odnawialnej. W powiecie znajduje się 61 turbin wiatrowych (spośród 322 w regionie). W Słupskim Inkubatorze Technologicznym działa Pracownia Odnawialnych Źródeł Energii z największą dachową elektrownią fotowoltaiczną na Pomorzu i kompletem różnorodnych gruntowych mikro-instalacji fotowoltaicznych oraz turbiną wiatrową o łącznej mocy ok. 220 kW. Z uwagi na ww. uwarunkowania lokalne samorządy postulują powołanie Instytutu Zielonej Energii – tj. instytucji badawczo-rozwojowej zajmującej się rozwojem i wdrażaniem nowoczesnych technologii energetycznych ze szczególnym uwzględnieniem efektywności energetycznej i energetyki obywatelskiej (prosumenckiej i grup obywateli) opartej o OZE.
33. Subregion słupski nie wyróżnia się na tle regionu w zakresie dostępu mieszkańców do komunalnych usług sieciowych⁴², jednak odsetek korzystających z sieci gazowej w powiecie słupskim jest wyraźnie niższy niż w województwie.

⁴² Do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej.

34. Usługi medyczne w głównej mierze świadczy Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Słupsku, który obsługuje ok. 400 tys. mieszkańców subregionu słupskiego i ościennych powiatów. Pod względem dostępu do kadry medycznej obszar wypada zdecydowanie lepiej niż całe województwo pomorskie. Wskaźniki zachorowalności na choroby nowotworowe plasują region w krajowej czołówce. Niezbędne są działania podnoszące jakość i skuteczność usług medycznych w zakresie diagnostyki i leczenia chorób onkologicznych.

III. ANALIZA KOSZTÓW I KORZYŚCI

35. Budowa systemu obrony przeciwbalistycznej w Redzikowie będzie miała swoje odzwierciedlenie w rozwoju społeczno-ekonomicznym subregionu słupskiego, generując zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki.
36. Pozytywne efekty budowy systemu mogą być związane przede wszystkim z uruchomieniem i funkcjonowaniem Bazy, co powinno stymulować lokalną przedsiębiorczość. Do czynników generujących korzyści należą m.in. wydatki personelu Bazy, wydatki związane z funkcjonowaniem Bazy (np. usługi serwisowe), nowe miejsca pracy (np. związane z obsługą serwisową na terenie Bazy). Przybliżona wielkość potencjalnych korzyści wynikających z budowy tarczy kształtuje się na poziomie blisko 863 mln zł⁴³.
37. Negatywne skutki budowy systemu wiążą się przede wszystkim z brakiem możliwości wykorzystania głównego terenu (miejsca Bazy) pod cele inwestycyjne, ograniczonymi możliwościami rozwoju terenów inwestycyjnych w zasięgu oddziaływania Bazy oraz rezygnacją inwestorów z dotychczas planowanych projektów inwestycyjnych.
38. W rachunkach uwzględniono utratę nakładów inwestycyjnych, utratę podatku od nieruchomości i utracone wpływy z podatku PIT. Ponadto dla zapewnienia rzetelności przedstawionych informacji, osobno zostały przeprowadzone obliczenia dla obszaru w promieniu 4 i 35 km od Bazy. Prezentowane koszty obejmują okres od 2016 r. do 2042 r.⁴⁴

Brak możliwości wykorzystania terenu Bazy pod cele inwestycyjne i lotnisko cywilne
Gmina Słupsk w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego⁴⁵ obszaru lotniska w Redzikowie zakładała możliwość przekształcenia tego obszaru w tereny inwestycyjne. Podpisanie umowy pomiędzy stroną polską a amerykańską w sierpniu 2008 r. przekreśliło, a co najmniej zawiesiło na długi okres czasu, realizację tych planów. Szacuje się, iż wielkość utraconych korzyści wynikająca z utraty przeznaczenia pod inwestycje 500 ha gruntu do końca 2042 r. wyniesie ponad 2 mld zł.

Ograniczony rozwój terenów inwestycyjnych w promieniu 4 km od Bazy
Powierzchnia terenów inwestycyjnych SSSE zlokalizowana w pierwszym promieniu bezpośredniego oddziaływania Bazy obejmuje 192 ha. Część z tych terenów została

⁴³ Raport Agencji Rozwoju Pomorza S.A.

⁴⁴ Budowa tarczy będzie trwała 2 lata, a jej funkcjonowanie przewidziano na 25 lat.

⁴⁵ Przyjęty w dniu 28 września 2007 r. uchwałą Rady Gminy nr X/80/2007.

już wcześniej dokapitalizowana i zmodernizowana pod względem infrastrukturalnym. Szacuje się, że z uwagi na wprowadzone ograniczenia oraz procedurę uzgadniania projektu inwestycyjnego ze stroną amerykańską, generującą dodatkowe ryzyko i opóźnienia czasowe, nawet 50% projektów może nie zostać zrealizowanych w promieniu 4 km od Bazy. Do 2042 r. wielkość kosztów i utraconych korzyści z tytułu niezrealizowanych projektów inwestycyjnych na tym obszarze może wynieść blisko 410 mln zł, przy czym analiza obejmuje wyłącznie obszary SSSE i nie uwzględnia mniejszych terenów inwestycyjnych zlokalizowanych w promieniu 4 km.

Ograniczony rozwój terenów inwestycyjnych w promieniu 35 km od Bazy

W promieniu 35 km od Bazy zlokalizowanych jest 242 ha terenów inwestycyjnych, których atrakcyjność zmaleje wskutek wprowadzenia ograniczeń w realizacji inwestycji oraz wydłużenia okresu uzyskiwania obowiązkowych pozwoleń. Szacunki utraconych korzyści przy ostrożnym założeniu braku realizacji tylko 10% projektów w związku z funkcjonowaniem Bazy stanowią blisko 105 mln zł.

Rezygnacja inwestorów z obecnie planowanych projektów inwestycyjnych

Wg stanu na dzień 31 marca 2016 r. w SSSE realizowanych było 11 projektów kluczowych dla rozwoju społeczno-ekonomicznego subregionu słupskiego, a w trakcie pozyskania inwestycji były 4 projekty. Z dużym prawdopodobieństwem projekty te nie zostaną zrealizowane, a powodem zniechęcenia inwestorów są, oprócz ograniczeń w realizacji inwestycji, również obawy inwestorów o przyszłe bezpieczeństwo militarne regionu. Koszty i utracone korzyści związane z utratą tych inwestycji kształtują się na poziomie ponad 34 mln zł⁴⁶.

Łączna szacunkowa wielkość kosztów i utraconych korzyści związana z funkcjonowaniem Bazy w subregionie słupskim to kwota 2, 68 mln zł.

Tabela 1. Koszty i utracone korzyści w okresie 2016-2042

Wyszczególnienie	Koszty i utracone korzyści w okresie 2016-2042 (zł)			
	Utrata nakładów inwestycyjnych	Utrata podatku od nieruchomości	Utracone wpływy z PIT	Razem
Brak możliwości wykorzystania głównego terenu (miejsca Bazy)	1 932 000 000	155 677 778	48 109 014	2 135 786 792
Ograniczony rozwój terenów inwestycyjnych w promieniu 4 km od Bazy	370 509 686	29 855 137	9226 116	409 590 939
Ograniczony rozwój terenów inwestycyjnych w promieniu 35 km od Bazy	94 759 113	7 635 553	2 359 611	104 754 277
Rezygnacja inwestorów z już zaplanowanych projektów	24 690 000	6 849 822	2 753 316	34 293 138
Łącznie	2 421 958 799	200 018 290	62 448 057	2 684 425 146

Źródło: Raport ARP

⁴⁶ Uwzględniono wartości podane przez inwestora za pośrednictwem PARR (w tym nakłady inwestycyjne i nowe miejsca pracy).

Również z uwagi na fakt, że w dniu 16 lipca 2016 r. weszła w życie Ustawa z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych (Dz.U. 2016 poz. 961), która wprowadziła regulacje dotyczące minimalnej odległości elektrowni wiatrowych od zabudowy mieszkaniowej, w końcowych szacunkach utraconych korzyści pominięto kwestię ograniczonego (z uwagi na lokalizację Bazy) rozwoju elektrowni wiatrowych. Wstępnie, w oparciu o uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, utracone korzyści wynikające z ograniczonego rozwoju elektrowni wiatrowych szacowano na blisko 157 mln zł. Podsumowując, bilans kosztów (utracone korzyści) i spodziewanych korzyści wynikających z budowy systemu jest wyraźnie ujemny i zamyka się kwotą ponad 1,8 mld zł.

IV. PROPOZYCJA DZIAŁAŃ PO STRONIE ADMINISTRACJI CENTRALNEJ

39. Subregion słupski jest jednym z kluczowych obszarów polityki rozwoju prowadzonej przez SWP. W okresie 2007-2013, jak i w latach 2014-2020 do subregionu tego skierowano znaczący strumień środków rozwojowych, w tym pochodzących z budżetu UE i z budżetu województwa. Główne kierunki wsparcia z poziomu regionu dotyczą: dostępności transportowej, systemu ochrony zdrowia, rozwoju gospodarczego, turystyki, kultury, infrastruktury energetycznej, ochrony środowiska, a także edukacji, szkolnictwa wyższego oraz aktywizacji zawodowej. Podmioty z subregionu słupskiego mogą liczyć na istotne środki rozwojowe zarówno w ramach Kontraktu Terytorialnego, jak i Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego 2014-2020 (Zintegrowane Porozumienie Terytorialne dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Słupska oraz przedsięwzięcia strategiczne koordynowane przez SWP).
40. Działania prowadzone na poziomie SWP nie będą jednak w stanie wyrównać kosztów i korzyści utraconych przez subregion w wyniku budowy Bazy obrony przeciwrakietowej w Redzikowie.
41. Z przeprowadzonych analiz wynika, że budowa Bazy w Redzikowie spowoduje liczne ograniczenia aktywności mieszkańców, turystów i przedsiębiorstw działających na tym obszarze. W efekcie, do 2042 r., czyli w okresie obowiązywania umowy pomiędzy Rządem Polski a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki, subregion słupski utraci częściowo możliwości rozwoju.
42. Uwzględniając ww. okoliczności, a także wyzwania stojące przed tym obszarem (pkt II), pojawia się konieczność uruchomienia kompleksowych działań ukierunkowanych na ograniczenie negatywnych skutków funkcjonowania Bazy i stymulowanie rozwoju tej części województwa. Działania te powinny przybrać postać strategicznego programu rządowego, a ich zakres (w podziale na obszary tematyczne) przedstawiono poniżej.

I. Dostępność transportowa

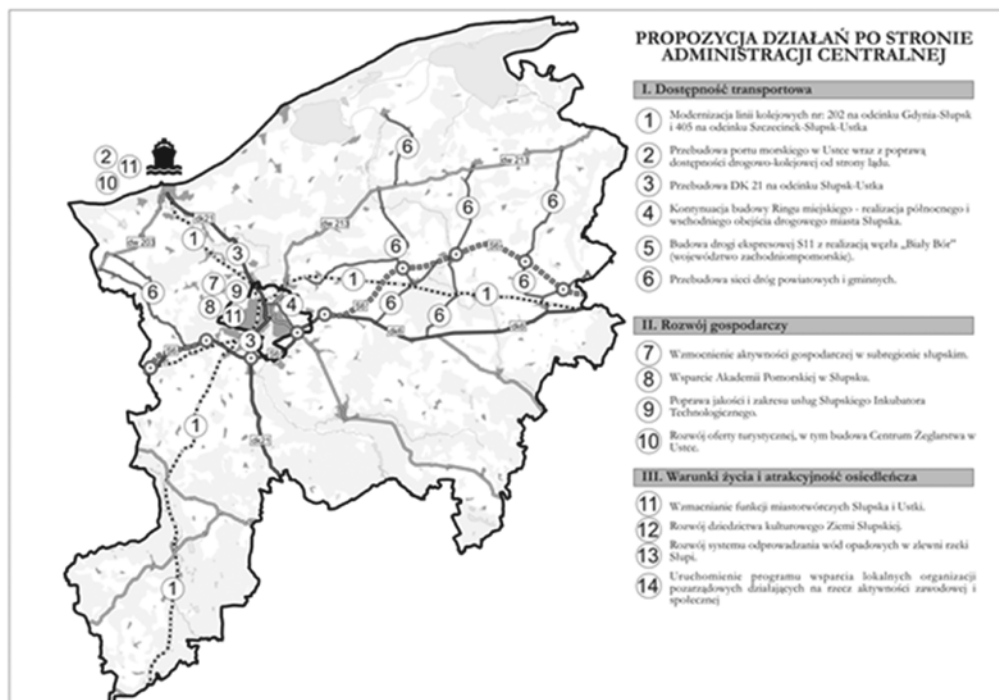
- 1) Modernizacja linii kolejowych nr: 202 na odcinku Gdynia-Słupsk (dwa tory na całej długości) i nr 405 na odcinku Szczecinek-Słupsk-Ustka (kompleksowa modernizacja) wraz z przebudową (modernizacją) obiektów dworcowych w Słupsku i Ustce.
- 2) Przebudowa portu morskiego w Ustce w celu poprawy zdolności przeładunkowych i warunków bezpieczeństwa żeglugi (minimalna głębokość 7 m, minimalna średnica obrotnicy 200 m) wraz z poprawą dostępności drogowo-kolejowej od strony lądu.
- 3) Przebudowa DK 21 na odcinku Słupsk-Ustka m.in. z uwzględnieniem obejść miejscowości: Kobylnica, Bydlino, Ustka.
- 4) Kontynuacja budowy ringu miejskiego - realizacja północnego i wschodniego obejścia drogowego miasta Słupska, w tym przekazanie gruntów stanowiących własność Skarbu Państwa pod budowę tej drogi.
- 5) Budowa drogi ekspresowej S11 z realizacją węzła „Biały Bór”.
- 6) Przebudowa sieci dróg powiatowych i gminnych dzięki dedykowanemu wsparciu finansowemu subregionu słupskiego w ramach Programu Rozwoju Gminnej i Powiatowej Infrastruktury Drogowej. Wsparcie to powinno być ukierunkowane na projekty zapewniające:
 - a) poprawę dostępności ważniejszych miejscowości gminnych (np. Potęgowo, Głównicyce, Damnica, Smołdzino) do drogi S6,
 - b) powiązanie węzłów drogi S6 z obecną drogą krajową nr 6 oraz drogami wojewódzkimi 203 i 213 (m.in. drogi powiatowe: 1130G, 1135G, 1139G, 1140G, 1179G, 1187G, 1105G, 1015G).

II. Rozwój gospodarczy

- 1) Wzmocnienie aktywności gospodarczej w subregionie słupskim, w tym:
 - a) wsparcie w przyciągnięciu inwestorów zewnętrznych o znaczeniu strategicznym,
 - b) wsparcie w zakresie uzbrojenia terenów inwestycyjnych w SSSE,
 - c) przebudowa ul. Przemysłowej na terenie SSSE w Redzikowie,
 - d) zniesienie opłaty z tytułu odrolnienia gruntów dla inwestujących w SSSE,
 - e) nieodpłatne przekazanie pod inwestycje gruntów znajdujących się w zasobie Agencji Nieruchomości Rolnych i Agencji Mienia Wojskowego, głównie tych położonych wzdłuż DK6 / S6 (Redzikowo, Wieszyń, Słupsk).
- 2) Wsparcie Akademii Pomorskiej w Słupsku w zakresie:
 - a) uruchomienia kierunków o profilu praktycznym (w tym m.in.: logistyka, inżynieria bezpieczeństwa, inżynieria środowiska, robotyka, inżynieria transportu i budowy dróg),
 - b) utworzenia Instytutu Zielonej Energii – jednostki bazującej na wysokim potencjale subregionu w zakresie OZE.
- 3) Poprawa jakości i zakresu usług Słupskiego Inkubatora Technologicznego.
- 4) Rozwój oferty turystycznej, w tym budowa Centrum Żeglarstwa w Ustce.

III. Warunki życia i atrakcyjność osiedleńcza

- 1) Wzmacnianie funkcji miastotwórczych Słupska i Ustki, w tym:
 - a) modernizacja Słupskiej Filharmonii Sinfonia oraz budynku Nowego Teatru im. Witkacego,
 - b) adaptacja spichlerzy w Słupsku na potrzeby Muzeum Pomorza Środkowego,
 - c) budowa Centrum Nadmorskiej Kultury Regionalnej w Ustce.
- 2) Rozwój dziedzictwa kulturowego subregionu słupskiego, w tym:
 - a) zagospodarowanie zespołów pałacowo-parkowych wpisanych do rejestru zabytków na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Słupska,
 - b) wzmocnienie potencjału pomorskiej Krainy w Kratę poprzez rewitalizację zabytkowych budynków szkieletowych wraz z restauracją organów kościelnych we wsi Swołowo na potrzeby mieszkańców Pomorza i innych regionów Polski.
- 3) Rozwój systemu odprowadzania wód opadowych w zlewni rzeki Słupi.
- 4) Uruchomienie programu wsparcia lokalnych organizacji pozarządowych działających na rzecz aktywności zawodowej i społecznej, w tym wsparcie działań integracyjnych mających na celu promowanie otwartości kulturowej mieszkańców i osób stacjonujących w Bazie.

WOJEWÓDZTWO POMORSKIE

MEMORANDUM w sprawie programu rządowego dla obszaru oddziaływania pierwszej elektrowni jądrowej w Polsce

Data:	29.09.2016
Akceptacja:	Marszałek Województwa Pomorskiego
Status:	Dokument przekazany Ministrowi Rozwoju w dniu 30.09.2016

I. PODSTAWOWE INFORMACJE

Powrót do idei budowy elektrowni jądrowej (EJ) w Polsce

1. W latach 1982 – 1990 na pograniczu gmin Gniewino i Krokowa budowana była Elektrownia Jądrowa Żarnowiec. Projekt został przerwany, co spowodowało zapisać społeczną i ekonomiczną okolicznych terenów. Równolegle z budową EJ realizowana miała być umowa („kontrakt społeczny”) pomiędzy dyrekcją budowy a wojewodą gdańskim, zgodnie z którą w budżecie państwa zarezerwowano środki finansowe na budowę inwestycji użyteczności publicznej na obszarze gmin lokalizacyjnych – dróg, infrastruktury społecznej i technicznej. Z uwagi na przerwanie budowy EJ prawie żadna z zaplanowanych inwestycji nie została zrealizowana.
2. Pierwsze sygnały o powrocie do pomysłu budowy elektrowni jądrowej pojawiły się w 2005 r., gdy w przyjętej przez Radę Ministrów *Polityce Energetycznej Polski do 2025 r.* wskazano na konieczność wdrożenia energetyki jądrowej jako narzędzia służącego dywersyfikacji nośników energii pierwotnej. Zaktualizowana w 2010 r. *Polityka energetyczna Polski do 2030 r.* (Uchwała Nr 157/2010 Rady Ministrów z dnia 29 września 2010 r.) przewiduje budowę dwóch elektrowni jądrowych w Polsce.
3. W styczniu 2007 r. powołano sejmową komisję ds. energetyki jądrowej.
4. 13 stycznia 2009 r. uchwałą Rady Ministrów Nr 4/2009 w sprawie działań podejmowanych w zakresie rozwoju energetyki jądrowej podjęto decyzję o opracowaniu Programu Polskiej Energetyki Jądrowej (PPEJ), którego pierwszy projekt powstał w 2010 r. Odpowiedzialnym za realizację tego zadania został, powołany w maju 2009 r., Pełnomocnik Rządu do spraw Polskiej Energetyki Jądrowej.
5. W styczniu 2010 r. Ministerstwo Gospodarki przedstawiło listę 28 propozycji lokalizacji elektrowni, w tym również w województwie pomorskim (gminy Choczewo, Gniewino i Krokowa). Swoją gotowość do współpracy i dialogu z potencjalnym inwestorem oraz z ówczesnym Ministerstwem Gospodarki ww. gminy zadeklarowały już w 2008 r.
6. We wrześniu 2013 r. paraflowane zostało porozumienie pomiędzy spółkami: PGE, Tauron, Enea i KGHM dotyczące nabycia udziałów w spółce celowej, powołanej do budowy i eksploatacji elektrowni jądrowej.
7. 28 stycznia 2014 r. Rada Ministrów przyjęła program wieloletni pod nazwą „Program polskiej energetyki jądrowej” (Uchwała Nr 15/2014 Rady Ministrów; Monitor Polski z 24 czerwca 2014 poz. 502).
8. Pod koniec stycznia 2014 r. podpisano porozumienie o współpracy pomiędzy spółką PGE EJ1, władzami gmin z województwa pomorskiego, na których potencjalnie ma powstać przyszła elektrownia jądrowa oraz samorządem województwa pomorskiego.
9. Zgodnie z projektem *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* potrzeba rozwoju energetyki jądrowej w Polsce jest nadal podtrzymywana.

Potencjalna lokalizacja elektrowni jądrowej

10. W ramach wstępnej oceny w 2011 r. jako najbardziej prawdopodobne lokalizacje elektrowni jądrowej wskazano:
- a) dwie lokalizacje: Choczewo i Lubiatowo-Kopalino (gmina Choczewo, powiat wejherowski, województwo pomorskie);
 - b) Gąski (gmina Mielno, powiat koszaliński, województwo zachodniopomorskie);
 - c) Żarnowiec (gmina Krokowa, powiat pucki oraz gmina Gniewino, powiat wejherowski, województwo pomorskie).
11. Ostatecznie, po wstępnych analizach do dalszych badań na potrzeby opracowania oceny oddziaływania na środowisko wytypowano dwie lokalizacje z województwa pomorskiego – Żarnowiec (gm. Krokowa, gm. Gniewino) oraz Lubiatowo-Kopalino (gm. Choczewo).

Rysunek 1. Potencjalne lokalizacje elektrowni jądrowej

Harmonogram prac

12. Pierwotnie zakładany harmonogram budowy pierwszej w Polsce elektrowni jądrowej został znacząco przekroczony. Opóźnienia mają bezpośredni wpływ na politykę gospodarczą gmin, na obszarach których wskazano potencjalne lokalizacje, co szerzej omówiono w rozdziale III.

Tabela 1. Harmonogram prac nad budową elektrowni jądrowej.

Zadanie	Pierwotny harmonogram*	Stan faktyczny
Uchwalenie <i>PPEJ</i>	do 12.2010 r.	01.2014 r.
Wybór lokalizacji i technologii	do 12.2016 r.	do 2017 r. (wstępna lokalizacja), do 12.2019 r. (decyzja środowiskowa)
Projekt techniczny i zezwolenia	do 12.2018 r.	Do 12.2022 r. (?)
Wybudowanie elektrowni	do 12.2024 r.	do 12.2028 r. (?)

* Działania dotyczące prac przygotowawczych i budowy elektrowni jądrowej wg *PPEJ*.

II. UWARUNKOWANIA LOKALNE

13. Mimo nieprzesądzonego ostatecznie umiejscowienia elektrowni jądrowej, dwie z potencjalnych lokalizacji w gminach Choczewo lub Krokowa/Gniewino wskazują, że inwestycja znajdzie się w północnej, nadmorskiej części województwa pomorskiego. Lokalizacja elektrowni będzie mieć społeczno-gospodarcze oraz środowiskowe oddziaływanie na trzy powiaty regionu: pucki, wejherowski i lęborski.

Ludność

14. Analizowany obszar cechuje duża atrakcyjność osiedleńcza i turystyczna. Powiaty zlokalizowane są w strefie nadmorskiej, a ich stolice: Puck, Wejherowo i Lębork wykształciły własne funkcje przemysłowe, usługowe i administracyjne, sprawnie obsługując obszar między najważniejszymi biegunami rozwoju regionu: sąsiednim Słupskiem i Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta. Tym samym stanowią ważne ośrodki lokalnego wzrostu społeczno-gospodarczego w tej części województwa, co jest dodatkowo wzmocnione położeniem wzdłuż ciągu komunikacyjnego (DK nr 6 – docelowo drogi ekspresowej S6) łączącego Trójmiasto ze Szczecinem i zachodnią granicą Polski.
15. Obszar zamieszkuje niecałe 360 tys. osób, co stanowi prawie 16% ludności województwa i notowany jest tu stały wzrost populacji, zachodzący dzięki dodatniemu przyrostowi naturalnemu i saldu migracji⁴⁷. Jednak, podobnie jak w innych regionach kraju, widoczny jest proces starzenia się ludności, przejawiający się wzrostem odsetka mieszkańców w wieku poprodukcyjnym oraz spadkiem udziału mieszkańców w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym względem ludności ogółem. Struktura demograficzna jest jednak korzystniejsza niż średnio w województwie⁴⁸.

Gospodarka

16. Północna część województwa pomorskiego charakteryzuje się przeciętnymi wskaźnikami rozwoju społeczno-gospodarczego. Podregiony słupski i gdański, w skład których wchodzi powiat objęte oddziaływaniem potencjalnej elektrowni jądrowej, w ostatnich latach zmniejszały udział w pomorskim PKB, osiągając blisko 30% w 2013 r., a PKB *per capita* stanowiło 75% - 78% średniej wojewódzkiej (wobec 150% w podregionie trójmiejskim).
17. Liczba pracujących⁴⁹ na obszarze analizowanych powiatów systematycznie rośnie. Ponad połowę stanowią pracujący w sektorze usługowym i udział ten w ostatnich latach zwiększał się⁵⁰, przy malejących odsetkach pracujących w przemyśle i budownictwie oraz rolnictwie. Liczba bezrobotnych i stopa bezrobocia rejestrowanego spadają, jednak poziom bezrobocia w każdym z powia-

⁴⁷ Odpowiednio przyrost naturalny 4,3 osoby na 1000 mieszkańców, wobec 1,5 w województwie w 2015 r. oraz saldo migracji 2,7 osób na 1000 mieszkańców wobec 0,9 w województwie w 2014 r.

⁴⁸ 21,8% wobec 19,4% w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym i 15,2% wobec 18,4% w wieku poprodukcyjnym.

⁴⁹ Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, duchownych i pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. Dane łącznie z rolnictwem indywidualnym i pracującymi w organizacjach, fundacjach, związkach (SOF), według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

⁵⁰ Z 52,1% w 2010 r. do 54,7% w 2014 r.

tów jest o kilka punktów procentowych wyższy niż średni w województwie⁵¹. Niższe od średniej wojewódzkiej (w poszczególnych powiatach od 83% do 87%) jest przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto.

18. Poprawa w ostatnich latach dostępności transportowej analizowanego obszaru, chociaż wciąż niewystarczająca, sprzyja wzrostowi atrakcyjności lokalizacyjnej i inwestycyjnej. Istotne w tym zakresie były inwestycje wojewódzkie poprawiające dojazd do Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta (np. droga nr 218 – dojazd z Wejherowa) oraz poprawa standardów wewnątrz obszaru (np. droga nr 214 - od Nowej Wsi Lęborskiej do Białogardy). Z kolei dla Półwyspu Helskiego duże znaczenie miały przebudowa drogi wojewódzkiej nr 216 oraz rewitalizacja i modernizacja tzw. „Helskiego Korytarza Kolejowego”, które zwłaszcza w sezonie letnim poprawiły dostępność i komfort podróżujących turystów.
19. Analizowany obszar cechuje wysoka przedsiębiorczość, zarówno w skali województwa jak i kraju⁵², co powoduje, że skoncentrowanych jest tu 15% zarejestrowanych podmiotów gospodarczych regionu, z czego 97% stanowią mikroprzedsiębiorstwa. Znaczący udział w strukturze podmiotów gospodarczych mają niewielkie firmy hotelarskie, gastronomiczne i budowlane, co sprawia, że obszar nie jest miejscem dużych inwestycji. W 2014 r. nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach stanowiły tu niecałe 10% ogółu nakładów w regionie. Niewysoka jest też wartość środków trwałych, którymi dysponują firmy – 7,5% środków regionalnych. Obszar ten nie przyciąga wielu zagranicznych inwestorów – skupia jedynie 7% podmiotów z kapitałem zagranicznym spośród wszystkich w regionie, chociaż działają tu prężne, liczące się w kraju i za granicą firmy oraz istotni eksporterzy z różnych branż.
Warto wyróżnić m.in. firmy z branży metalowej – Balex Metal i Redcom, budowlanej i przetwórstwa drzewnego – Markisol International, Porta KMI Poland, Korporacja Budowlana Dom, P.H.U Door-pol, branży teletechnicznej i energetycznej – P&P, Textel, Eura-Tech czy przetwórstwa spożywczego – Dagoma, DOS Fish Processing Company, Agro Fish, Graal, Farm Frites Poland S.A. Inne ważne branże analizowanego obszaru to: turystyka, sport i rekreacja, BPO/SSC, usługi finansowe i biznesowe oraz transport, logistyka i motoryzacja.
Ważnym wyzwaniem dla obszaru bezpośredniego oddziaływania elektrowni jądrowej jest zapewnienie dywersyfikacji struktury gospodarczej, umożliwiającej trwały rozwój tego obszaru, z uwzględnieniem planowanych funkcji energetycznych o strategicznym znaczeniu dla kraju.
20. Stymulującym czynnikiem rozwojowym obszaru jest obecność Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (PSSE), która ma dwie podstrefy: Żarnowiec i Łeba dysponujące ponad 106 ha terenów inwestycyjnych. PSSE wpływa na potencjalną atrakcyjność inwestycyjną omawianych powiatów, która w skali regionu i kraju jest dość wysoka. Najlepiej wypada powiat pucki, który w rankingu Pol-

⁵¹ Najwyższą stopę bezrobocia notuje powiat lęborski – 14,8%.

⁵² Wysoki odsetek osób fizycznych w wieku produkcyjnym prowadzących działalność gospodarczą - wyższy w stosunku do regionu i kraju od 1,0 do 2,5 pkt proc.

skiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych S.A. z 2015 r. uzyskał ponadprzeciętną ocenę we wszystkich analizowanych kategoriach (gospodarki narodowej, przemysłu, handlu, usług turystycznych oraz usług profesjonalnych).

Infrastruktura i warunki życia

21. Na omawianym obszarze występują dość korzystne warunki dla rozwoju energetyki odnawialnej. Pracuje tu 40 turbin wiatrowych (spośród ponad 320 w regionie), 19 małych elektrowni wodnych o łącznej mocy prawie 0,7 MW, a ponadto w powiecie wejherowskim działa największa w Polsce elektrownia szczytowo-pompowa Żarnowiec o mocy 716 MW (42,5% mocy zainstalowanej w województwie).
22. Obszar nie wyróżnia się na tle regionu w zakresie dostępu do komunalnych usług sieciowych. Odsetki mieszkańców korzystających z instalacji wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej są zbliżone do średniej wojewódzkiej, przy czym największa różnica na niekorzyść omawianych powiatów występuje w zakresie dostępności do sieci gazowej.
23. Obszar skupia ponad 13% szkół ponadgimnazjalnych w regionie. Ze względu na bliskość ośrodków w Słupsku i Trójmieście nie ma tu ważnych ośrodków akademickich. Jediną uczelnią wyższą jest Kaszubsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Wejherowie, która na niestacjonarnych studiach I stopnia i studiach podyplomowych kształci ponad 300 studentów, głównie kobiet (80%). Uczelnia oferuje kierunki w zakresie nauk społecznych, ekonomii, ochrony środowiska oraz zdrowia i opieki społecznej.
24. Usługi medyczne świadczone są przez placówki ochrony zdrowia (w tym przez 7 szpitali). Pod względem dostępu do infrastruktury i kadry medycznej obszar wypada statystycznie gorzej niż województwo pomorskie ogółem⁵³. Jednakże warto zaznaczyć, że realna dostępność do usług medycznych mieszkańców obszaru jest wyższa, gdyż korzystają oni z oferty usług medycznych (głównie specjalistycznych) w większych sąsiadujących ośrodkach (w Słupsku i Trójmieście).
25. Walory przyrodnicze obszaru (Nadmorski Park Krajobrazowy, szerokie piaszczyste plaże przechodzące w klify, czyste środowisko, długa linia brzegowa wraz z zatoką sprzyjające rozwojowi turystyki, zwłaszcza wodnej – żeglarstwa i windsurfingu) oraz kulturowe (liczne obiekty turystyczne, muzea, rozwinięta kultura kaszubska z interesującym rzemiosłem ludowym, architekturą i dziedzictwem kulinarnym) stanowią silną podstawę dla rozwoju turystyki, która jest jedną z najważniejszych dziedzin gospodarki tych powiatów, mimo że cechuje ją silna sezonowość. Istniejąca baza noclegowa stanowi świetne uzupełnienie pomorskiej oferty hotelarskiej nad tzw. „otwartym morzem”. Szczególnie dotyczy to powiatu puckiego z Półwyspem Helskim, który jest jednym z najchętniej odwiedzanych miejsc w Polsce – zajmuje 10. lokatę w kraju wśród powiatów pod względem liczby turystów korzystających z

⁵³ W 2014 r. na 10 tys. mieszkańców przypadało tu 29 łóżek w szpitalach ogólnych (wobec 41 w Pomorskim) oraz 29 lekarzy (50 w Pomorskiem) i 38 pielęgniarek i położnych (55 w województwie).

noclegów na 1000 mieszkańców⁵⁴. Łącznie obszar trzech powiatów dysponuje drugą po Trójmieście bazą noclegową koncentrując 35%⁵⁵ turystycznych miejsc noclegowych regionu. Szacuje się, że co roku odwiedza go ponad 1,2 mln turystów⁵⁶, a prawie 0,5 mln turystów korzysta z noclegów. Zainteresowanie turystów wypoczynkiem w tej części Polski nieustannie rośnie, o czym świadczy ponad 60-cio procentowy wzrost liczby turystów w ciągu ostatniej dekady. Najsilniejszymi ośrodkami ruchu turystycznego są Władysławowo, Łeba, Jastarnia i Krokowa.

III. ANALIZA KOSZTÓW BRAKU DECYZJI LOKALIZACYJNEJ⁵⁷

26. Brak decyzji o lokalizacji elektrowni jądrowej, skutkujący opóźnieniem realizacji inwestycji w stosunku do pierwotnie założonego harmonogramu, powoduje wiele utrudnień w funkcjonowaniu zarówno samorządów, jak i przedsiębiorców działających na tym obszarze oraz wywiera istotny, niekorzystny wpływ na kondycję finansową gmin. Wynika to przede wszystkim z ograniczonych możliwości zbycia gruntów przeznaczonych pod inwestycje przemysłowe, znajdujących się w sąsiedztwie potencjalnej lokalizacji EJ.

W konsekwencji potencjalne gminy lokalizacyjne osiągają znacznie niższe dochody majątkowe z tytułu zbycia gruntów (zarówno pod inwestycje przemysłowe, jak i zabudowę jednorodzinną i usługową) oraz podatkowe z tytułu niższej aktywności gospodarczej na terenie gminy.

27. Skala zmniejszenia wpływów z tytułu sprzedaży majątku w latach 2009-2014 jest bardzo wysoka, ponieważ obrót nieruchomościami na terenie 3 gmin lokalizacyjnych został zahamowany od momentu ogłoszenia potencjalnych lokalizacji. Przykład gminy Gniewino, która w latach poprzedzających dyskusję o lokalizacji EJ odnotowywała dochody ze sprzedaży majątku na poziomie znacznie przekraczającym średnią krajową dla gmin, pokazuje jak bardzo brak decyzji lokalizacyjnej wpływa na kondycję finansową gminy, której dochody ze sprzedaży majątku spadły praktycznie do zera. Szacuje się, że utracone w związku ze wstrzymaniem decyzji o lokalizacji wpływy z tytułu sprzedaży majątku tylko tej gminy (grunty pod inwestycje w sąsiedztwie potencjalnej lokalizacji EJ) wynoszą nawet 12,6 mln zł (w okresie 2009-2014).

28. W praktyce środki ze sprzedaży gruntów gminy przeznaczają m.in. na finansowanie wkładu własnego do projektów realizowanych przy współudziale środków unijnych. Brak tych środków grozi realnie nie tylko mniejszą aktywnością inwestycyjną, ale również utratą przyznanych już dotacji, ryzykiem wypłaty odszkodowań wykonawcom, z którymi podpisano umowy, a w konsekwencji zahamowaniem rozwoju tych obszarów.

⁵⁴ Wskaźnik ten wynosi 3711 osób, przy czym w województwie powiat pucki wyprzedza tylko Sopot – 7233 osoby.

⁵⁵ Na podstawie danych GUS z VII 2015 roku.

⁵⁶ Szacunki własne na podstawie danych dotyczących liczby turystów z Instytutu Turystyki oraz danych GUS dotyczących liczby turystów, którym udzielono noclegów.

⁵⁷ Informacje, w szczególności kwoty zawarte w rozdziale III dotyczą gminy Gniewino i zostały zaczerpnięte z *Raportu w sprawie oceny strat jakie poniosła bądź może ponieść Gmina Gniewino na skutek wstrzymania decyzji w przedmiocie lokalizacji elektrowni jądrowej (w latach 2009-2016)*, SBP Sp. z o.o., Sopot, 2014 r.

29. Zahamowanie lokalnego rynku nieruchomości skutkuje również redukcją dochodów podatkowych gmin oraz wstrzymaniem realizacji projektów wynikających z lokalnych strategii w zakresie rozwoju gospodarczego i turystyki. Dotychczasowe straty związane z zahamowaniem rozwoju turystyki w samej tylko gminie Gniewino oszacowano na blisko 3 mln zł, a łączną kwotę wymiernych strat finansowych, jakie gmina poniosła w związku z przedłużającym się procesem lokalizacji EJ oszacowano na poziomie 7 mln zł⁵⁸.
30. Należy mieć na względzie, że przytoczone kwoty dotyczą wyłącznie jednej z trzech gmin lokalizacyjnych dla elektrowni jądrowej. W związku z tym faktyczne straty finansowe znacząco przekraczają wskazane powyżej kwoty.

IV. PROPOZYCJA DZIAŁAŃ PO STRONIE ADMINISTRACJI CENTRALNEJ

31. Trwający od kilku lat i planowany na minimum następne 10 lat proces przygotowań i budowy elektrowni jądrowej oraz niepewność co do jej ostatecznej lokalizacji stanowią istotne wyzwania dla funkcjonowania gmin lokalizacyjnych. Gminy te borykają się z koniecznością zapewnienia równowagi między utrzymaniem dotychczasowej atrakcyjności osiedleńczej, turystycznej i inwestycyjnej, przekształceniami w sferze społecznej i wizerunkowej, jak również potrzebą realizacji działań przygotowawczych do budowy elektrowni. Ponadto z uwagi na obowiązujące w sąsiedztwie potencjalnych lokalizacji EJ ograniczenia w zabudowie, działające tam przedsiębiorstwa mają ograniczone możliwości rozwoju i w związku z tym ponoszą straty finansowe.
32. W celu zniwelowania negatywnych konsekwencji wynikających z trwających działań (jak również związanych z nimi opóźnień) dedykowanych budowie elektrowni jądrowej w jednej z ww. lokalizacji należy przyjąć *Strategiczny Program Rządowy (SPR)* pn. „Wzrost aktywności gospodarczej w bezpośrednim obszarze oddziaływania pierwszej w Polsce elektrowni jądrowej”.
33. Podstawa prawna SPR powinna wynikać w szczególności z ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, a także być powiązana z ustawą z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
34. Celem ogólnym SPR będzie uruchomienie i optymalne wykorzystanie potencjałów rozwojowych obszaru oddziaływania elektrowni jądrowej w związku z silnym impulsem inwestycyjnym, a następnie skokową zmianą lokalnych warunków życia i prowadzenia działalności gospodarczej, jakie spowoduje realizacja tej strategicznej dla całego kraju inwestycji.
35. SPR będzie realizowany poprzez kompleksowe działania inwestycyjne i nieinwestycyjne, służące przygotowaniu infrastruktury niezbędnej do budowy EJ, jak również aktywizacji społeczno-gospodarczej obszaru jej oddziaływania. SPR obejmie m.in. przedsięwzięcia:
- a) administracji rządowej, zwłaszcza w zakresie rozwoju i dostosowania infrastruktury transportowej i gospodarczej;

⁵⁸ Kwota ta uwzględnia koszty obsługi długu, koszty kredytu na finansowanie projektów unijnych, utratę dochodów podatkowych, straty związane z zahamowaniem turystyki.

- b) jednostek samorządu terytorialnego z ww. obszaru funkcjonalnego, które będą wspierane m.in. dotacjami celowymi z poziomu rządowego w zakresie realizacji wybranych zadań własnych (w tym budowy, modernizacji i utrzymania infrastruktury technicznej i społecznej).
36. Zasięg oddziaływania SPR powinien – zgodnie z projektem *Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego* – objąć obszar funkcjonalny Rozwoju Energetyki Jądrowej, a więc powiaty: pucki, wejherowski i lęborski.

Rysunek 2. Obszar objęty zasięgiem SPR.

37. Koszt Programu nie powinien przekroczyć 2% kosztów budowy EJ licząc od 2017 r. do momentu uruchomienia elektrowni.
38. SPR powinien składać się z następujących pakietów przedsięwzięć:⁵⁹

I. Dostępność transportowa

- 1) Odbudowa linii kolejowej nr 230/230A wraz z budową drugiego toru i wydłużeniem jej do miejsca lokalizacji EJ.
- 2) Modernizacja linii kolejowej nr 229 na odcinku Kartuzy-Sierakowice-Lębork-Łeba jako dojazdu (z wykorzystaniem linii kolejowej nr 230) do elektrowni jądrowej z pominięciem Trójmiasta.
- 3) Dostosowanie obecnej drogi wojewódzkiej nr 214 na odcinku Lębork-Łeba do klasy technicznej G i zaliczenie jej do kategorii dróg krajowych.
- 4) Modernizacja DW nr 213 na odcinku Wicko-Celbowo (skrzyżowanie z DW nr 216) oraz budowa nowej drogi-łącznika między EJ a DW nr 213.

⁵⁹ Realizacja części z przedsięwzięć ujętych w pakietach powinna nastąpić przed rozpoczęciem budowy EJ.

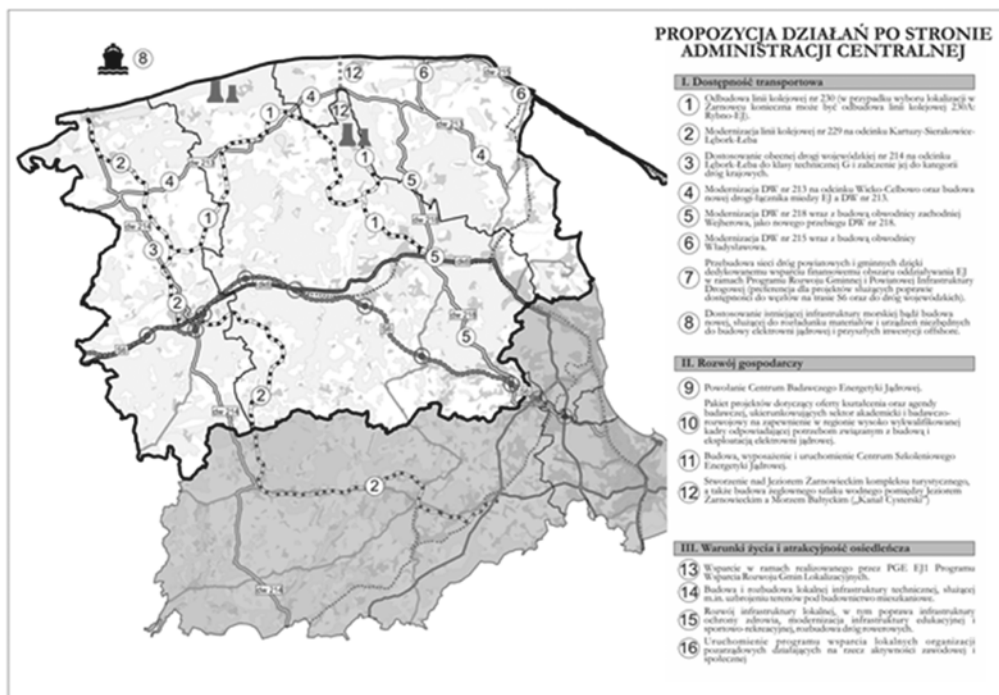
- 5) Modernizacja DW nr 218 wraz z budową obwodnicy zachodniej Wejherowa, jako nowego przebiegu DW nr 218.
- 6) Modernizacja DW nr 215 wraz z budową obwodnicy Władysławowa.
- 7) Przebudowa sieci dróg powiatowych i gminnych dzięki dedykowanemu wsparciu finansowemu obszaru oddziaływania EJ w ramach Programu Rozwoju Gminnej i Powiatowej Infrastruktury Drogowej (preferencja dla projektów służących poprawie dostępności do węzłów na trasie S6 oraz do dróg wojewódzkich).
- 8) Dostosowanie istniejącej bądź budowa nowej infrastruktury morskiej służącej do rozładunku materiałów i urządzeń niezbędnych do budowy elektrowni jądrowej i przyszłych inwestycji offshore.

II. Rozwój gospodarczy

- 1) Powołanie Centrum Badawczego Energetyki Jądrowej (współpraca m.in. Politechniki Gdańskiej, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego oraz Instytutu Maszyn Przepływowych PAN).
- 2) Pakiet projektów ukierunkowujących sektor akademicki na zapewnienie w regionie wysoko wykwalifikowanej kadry odpowiadającej potrzebom związanym z budową i eksploatacją elektrowni jądrowej.
- 3) Budowa, wyposażenie i uruchomienie Centrum Szkoleniowego Energetyki Jądrowej oraz stworzenie programu szkoleń zawodowych dla osób ubiegających się o pracę przy budowie i eksploatacji elektrowni jądrowej oraz infrastruktury towarzyszącej.
- 4) Stworzenie nad Jeziorem Żarnowieckim kompleksu turystycznego o znaczeniu regionalnym z całoroczną ofertą turystyczną, w tym rozbudowa infrastruktury konferencyjnej, pobytovej i szkoleniowej, a także budowa żeglownego szlaku wodnego pomiędzy Jeziorem Żarnowieckim a Morzem Bałtyckim („Kanał Cysterski”).

III. Warunki życia i atrakcyjność osiedleńcza

- 1) Kontynuacja, w tym zwiększenie skali realizowanego przez PGE EJ1 Programu Wsparcia Rozwoju Gmin Lokalizacyjnych.
- 2) Budowa i rozbudowa lokalnej infrastruktury technicznej, służącej m.in. uzbrojeniu terenów pod budownictwo mieszkaniowe, w szczególności sieci wodno-kanalizacyjnej oraz oświetlenia ulicznego.
- 3) Rozwój lokalnej infrastruktury społecznej, w tym:
 - a) ochrony zdrowia;
 - b) edukacyjnej i sportowo-rekreacyjnej;
 - c) systemu dróg rowerowych.
- 4) Uruchomienie programu wsparcia lokalnych organizacji pozarządowych działających na rzecz aktywności zawodowej i społecznej.

Informacja Departamentu Zdrowia UMWP na temat problemów służby zdrowia w województwie pomorskim

A. Profilaktyka i promocja zdrowia

Problemami polskiego systemu opieki zdrowotnej są niska świadomość zdrowotna społeczeństwa oraz wykrywalność chorób w zaawansowanych stadiach rozwojowych, co znacznie zmniejsza szanse na całkowite wyleczenie. Sytuacja wynika m.in. z faktu, że w Polsce odnotowuje się deficyt działań profilaktycznych, nie tylko służących zwiększeniu dostępu do badań diagnostycznych, ale również mających na celu podniesienie wiedzy społeczeństwa o chorobotwórczych czynnikach ryzyka i zdrowym stylu życia. Współczesna medycyna istnieje i działa nie tylko jako leczenie, lecz także i profilaktyka.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego 2014-2020

Samorząd Województwa Pomorskiego świadomy ogromnej roli profilaktyki zdrowotnej oraz korzyści, jakie osiąga społeczeństwo dzięki działaniom prewencji w ochronie zdrowia, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 zamierza opracować i wdrożyć Regionalny Program Zdrowotny (RPZ).

Oś priorytetowa 5. Zatrudnienie Działanie 5.4. Zdrowie na rynku pracy ukierunkowana jest na realizację kompleksowego, wieloletniego i wielosektorowego regionalnego programu zdrowotnego obejmującego profilaktykę i diagnostykę. Chodzi w szczególności o: wykrywanie chorób cywilizacyjnych, zapobieganie występowaniu chorób zawodowych, ograniczających aktywność zawodową oraz wydłużenie okresu aktywności zawodowej. Uzupełniając będą wdrażane populacyjne programy profilaktyczne dotyczące raka szyjki macicy, raka piersi oraz raka jelita grubego.

Samorząd Województwa Pomorskiego jest na etapie tworzenia RPZ, składającego się z trzech modułów:

1. Choroby specyficzne dla regionu (cukrzyca typu 2);
2. Czynniki ryzyka w miejscu pracy;
3. Rehabilitacja lecznicza (rehabilitacja kardiologiczna);

plus działania wzmacniające krajowe programy profilaktyczne.

Wsparcie w ramach Działania 5.4 uruchomione zostanie po wejściu w życie opracowanego przez Samorząd Województwa Pomorskiego RPZ, na podstawie którego określony zostanie ostateczny zakres wsparcia i grupy docelowe.

W wyniku interwencji nastąpi poprawa stanu zdrowia osób w wieku aktywności zawodowej w szczególności narażonych na występowanie czynników chorobowych oraz zmniejszenie poziomu dezaktywacji zawodowej ze względu na chorobę lub niepełnosprawność.

Regionalny Program Strategiczny Zdrowie dla Pomorzan

W województwie pomorskim mamy unikatowe środowisko i walory krajobrazowe, a mieszkańcy są aktywni gospodarczo i społecznie. Niestety niepokój budzą wysokie

w naszym regionie wskaźniki zachorowalności i przedwczesnej umieralności z powodu chorób cywilizacyjnych.

Samorząd Województwa Pomorskiego w Regionalnym Programie Strategicznym Zdrowie dla Pomorzan, który jest składową Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, wskazał jako jeden z trzech celów szczegółowych – wysoki poziom kompetencji zdrowotnych ludności. W ramach tego celu wyszczególnione zostały dwa priorytety, tj.: Promocja Zdrowia oraz Programy Zdrowotne. Realizacja priorytetu Promocja Zdrowia będzie odbywać się poprzez działania związane z aktywizacją samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych wraz z wykorzystaniem potencjału medycyny pracy. Natomiast priorytet związany z Programami Zdrowotnymi to działania dotyczące ważnych zjawisk zdrowotnych oraz rozwoju Regionalnego Systemu Monitorowania i Ewaluacji Programów Zdrowotnych.

Interwencja skupi się na podnoszeniu kompetencji zdrowotnych mieszkańców i decydentów, zachęcając do regularnego, świadomego monitorowania stanu zdrowia przez udział w programach profilaktycznych i edukację zdrowotną. Włączenie służb medycyny pracy, samorządów terytorialnych i organizacji pozarządowych będzie istotnym elementem prowadzonej polityki zdrowotnej.

Samorząd Województwa Pomorskiego wyraził troskę o zdrowie mieszkańców kładąc duży nacisk na najbardziej skuteczne narzędzia przeciwdziałania chorobom cywilizacyjnym, tj. działania prewencyjne i promocję zdrowego stylu życia. Ich wykorzystanie leży głównie w kompetencjach i możliwościach samorządów lokalnych oraz organizacji pozarządowych, a w konsekwencji samych mieszkańców.

Jednym z tych narzędzi jest właśnie Regionalny System Monitorowania i Ewaluacji Programów Zdrowotnych, czyli internetowa platforma informacyjno-edukacyjna, baza programów i działań prozdrowotnych.

Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego jest również inicjatorem oraz założycielem Pomorskiego Forum Samorządowego ds. Profilaktyki i Promocji Zdrowia. Istotą jego działania jest rozwój współpracy pomiędzy lokalnymi pomorskimi samorządami w zakresie tworzenia i realizacji profilaktyki i promocji zdrowia, współpracy opartej na wymianie doświadczeń, informacji i udziale w projektach partnerskich. Dzięki regularnym spotkaniom z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego na poziomie gmin i powiatów, znana jest nam aktualna sytuacja profilaktyki i promocji zdrowia w regionie.

B. Zmiana ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych – „sieć szpitali”

Zgodnie z zapowiedziami Konstantego Radziwiłła, ministra zdrowia, ma wejść w życie ustawa o sieci szpitali. Założenia i projekt ustawy zostały przedstawione w październiku 2016 r. Szpitale, które znajdą się w sieci, będą miały zagwarantowaną umowę z Narodowym Funduszem Zdrowia. Zmieni się też sposób finansowania poszczególnych procedur medycznych. Projektowana ustawa wprowadzi sześć poziomów systemu zabezpieczenia świadczeń medycznych. Powstanie system podstawowego szpitalnego zabezpieczenia świadczeń opieki zdrowotnej, którego celem jest zabezpieczenie świad-

zeniobiorcom dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej oraz zapewnienie ciągłości i kompleksowości udzielanych świadczeń.

Poziomy systemu:

- szpitale I stopnia,
- szpitale II stopnia,
- szpitale III stopnia,
- szpitale onkologiczne i pulmonologiczne,
- szpitale pediatryczne,
- szpitale ogólnopolskie.

Poziomy systemu zabezpieczenia określa się poprzez profile lub rodzaje komórek organizacyjnych, w ramach których zapewnia się dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej udzielanych na danym poziomie. Mając na uwadze powyższe, trzeba wskazać, że podmiot leczniczy zakwalifikowany do któregoś z poziomów referencyjności ma większą szansę na pewne finansowanie z budżetu państwa już bez formuły konkursowej. I tak np. Copernicus Podmiot Leczniczy Sp. z o.o. będzie kwalifikował się do III stopnia, a Szpitale Wojewódzkie w Gdyni Sp. z o.o. potencjalnie do II lub III stopnia. Do oddzielnego zaś poziomu referencyjności, czyli do szpitali pulmonologicznych, powinien zakwalifikować się Szpital Specjalistyczny w Prabutach Sp. z o.o.

Do poszczególnych poziomów zabezpieczenia placówki kwalifikuje dyrektor oddziału wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia. Kwalifikacja do systemu zabezpieczenia dokonywana jest na 4 lata. Wykaz zakwalifikowanych świadczeniodawców obowiązuje od 1 lipca 2017 r.

W świetle przepisów omawianego projektu ustawy, przeprowadzone przez Samorząd Województwa Pomorskiego, konsolidacje podmiotów leczniczych wzmacniają ich pozycję na rynku usług medycznych. Należy podkreślić, że brak konsolidacji wyeliminowałby z sieci m.in. ZOZ dla Szkół Wyższych w Gdańsku, SPZOZ w Nowym Dworze Gdańskim, Wojewódzkie Centrum Onkologii w Gdańsku.

Reasumując, Samorząd Województwa Pomorskiego, dzięki odważnym decyzjom o konsolidacji podmiotów leczniczych podjętym w ostatnich latach, dobrze wpisał się w nowe rozwiązania ustawowe.

C. E-zdrowie w województwie pomorskim

Samorząd Województwa Pomorskiego dostrzega potrzebę rozwoju e-zdrowia jako jednego z obszarów społeczeństwa informacyjnego. Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego działa zarówno na płaszczyźnie dokumentów strategicznych, jak i konkretnych obszarów realizacyjnych. E-zdrowie w województwie pomorskim jest uwzględnione w dwóch dokumentach strategicznych:

1. w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, która wprowadziła, jako jedną z 10 horyzontalnych zasad realizacji Strategii, zasadę „Wymiaru cyfrowego”,
2. w Regionalnym Programie Strategicznym Zdrowia dla Pomorza, który uwzględnia w swoich zapisach wyzwania i działania dotyczące e-zdrowia.

Realizując powyższe założenia strategiczne podjęliśmy wiele działań dotyczących e-zdrowia. Są to:

1. projekty wpisujące się w Działanie 7.2. Systemy informatyczne i telemedyczne w ramach RPO WP 2014-2020, ze szczególnym uwzględnieniem projektów planowanych w ramach ZPT oraz projektu strategicznego Pomorskie e-Zdrowie;
2. działania podejmowane w ramach Inteligentnych Specjalizacji Pomorza (ISP), zwłaszcza w ramach obszaru 4 ISP Technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia się;
3. działania dotyczące e-usług w ramach opieki koordynowanej.

Głównym celem wskazanego powyżej projektu strategicznego Pomorskie e-Zdrowie jest poprawa jakości i dostępności usług medycznych świadczonych na obszarze województwa oraz poprawa efektywności podmiotów leczniczych podległych Samorządowi Województwa Pomorskiego. Realizacja projektu doprowadzi do ucyfrowienia działalności podmiotów leczniczych, wprowadzenia elektronicznej dokumentacji medycznej oraz zapewni interoperacyjność funkcjonujących w nich systemów informatycznych, co umożliwi komunikację z systemami e-zdrowia na poziomie krajowym. Nastąpi również rozbudowa i modernizacja infrastruktury IT. Pomorskie e-Zdrowie będzie miało bardzo duży wpływ na funkcjonowanie systemu zdrowia w całym województwie. Pomorski system zdrowia będzie w przyszłości ewoluował, dostosowując się do wymagań zmieniającego się otoczenia oraz rynku zdrowia, potrzeb jednostek i podmiotów tworzących. Szczególną rolę będzie odgrywać jakość i efektywność systemów informatycznych. Pożądanym jest stworzenie docelowego, spójnego modelu informatyzacji i wymiany elektronicznych danych medycznych, obejmującego wszystkie działające w regionie podmioty lecznicze.

Projekt zostanie zrealizowany w latach 2016-2021, a jego wartość została określona na 184,1 mln zł, w tym dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej ma wynosić 143 mln zł. Projekt obejmuje 16 podmiotów leczniczych oraz przewiduje wprowadzenie szeregu e-usług i rozwiązań w warstwie regionalnej.

Reasumując powyższe działania widać, jak dużą wagę województwo pomorskie przykładą do e-zdrowia, dostrzegając zarówno jego strategiczne znaczenie, jak i podejmując wiele działań w tej dziedzinie.

Z działalności samorządu pomorskiego – wybór fotografii

Zdjęcie nr 1. Rok 2016 Rokiem Pomorskiej Wspólnoty Obywatelskiej. Wyjazdowa sesja Sejmiku Województwa Pomorskiego (25 kwietnia 2016), Słupski Inkubator Przedsiębiorczości.

Zdjęcie nr 2. Przedstawiciele województwa pomorskiego wśród uczestników XIV Forum w Kilonii w Szlezwiku-Holsztynie, czerwiec 2016 (fot. zasoby Landtag Schleswig-Holstein).

Zdjęcie nr 3. Nowa siedziba Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego. Lubań 2016 (fot. zasoby PODR w Lubaniu).

Zdjęcie nr 4. Pomorskie Centrum Pszczelarskie po remoncie (fot. zasoby PODR w Lubaniu).

Zdjęcie nr 5. Laureaci finału konkursu Piękna Wieś 2016 na Sali im. Lecha Bądkowskiego w UMWP.

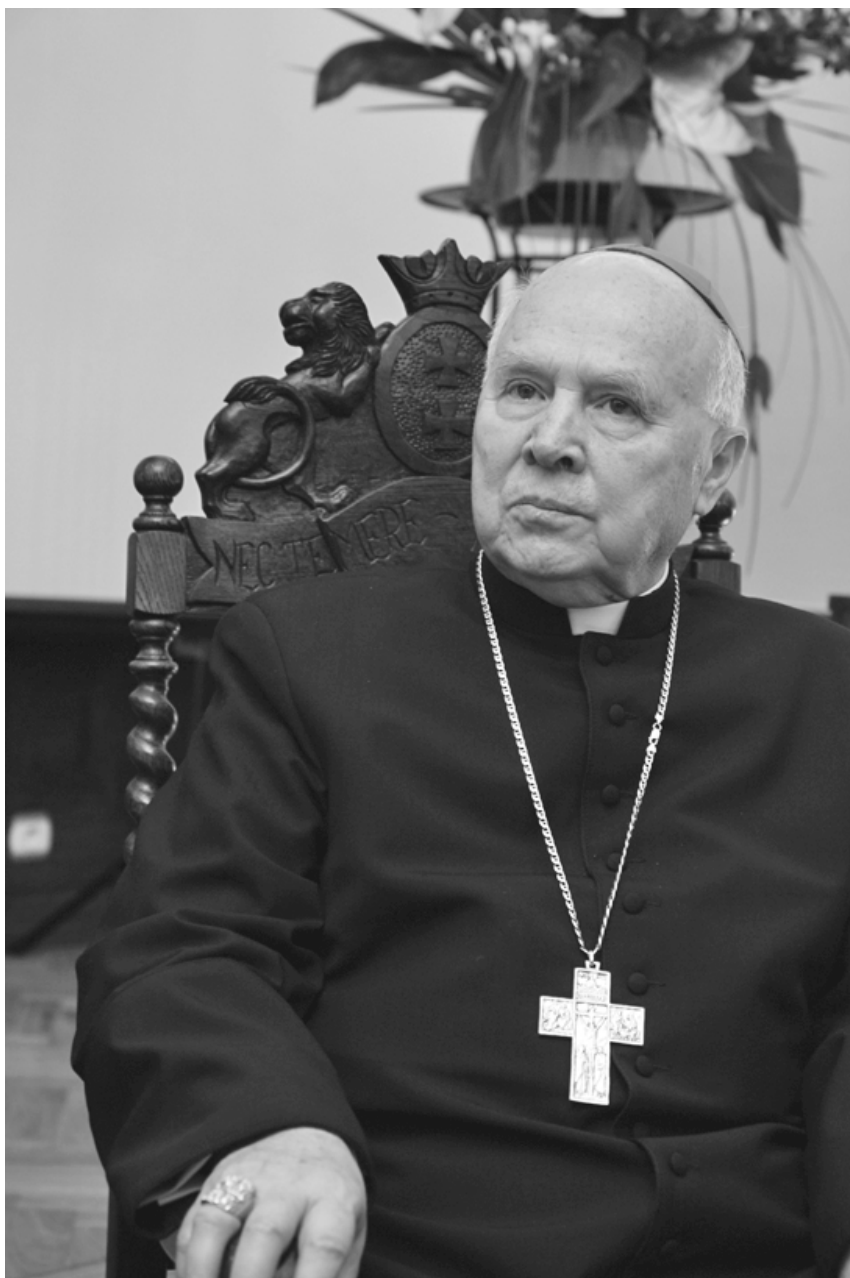
Zdjęcie nr 6. Centrum Zdrowia Psychicznego w Słupsku – wyremontowane ze środków samorządu województwa pomorskiego.

Zdjęcie nr 7. Gdynińskie Centrum Onkologii. W ramach zadania inwestycyjnego RPO WP 2007-2013 została rozbudowana część zabiegowa. Środki na ten cel pochodziły zarówno z Unii Europejskiej, jak i samorządu województwa.

Zdjęcie nr 8. Samorząd województwa pomorskiego kupił do wszystkich swoich 51 pojazdów, które jeżdżą m.in. po linii PKM, przenośne defibrylatory AED (październik 2016).

Zdjęcie nr 9. Śp. Arcybiskup Tadeusz Gocłowski. Przyjaciół samorządu pomorskiego.
(16.09.1931 - 3.05.2016).